

n, l, t og d

En komparativ studie av palataler versus postalveolarer i Alta-
dialekten

NOR-3920

Monica Simonsen Sætermo

Mastergradsoppgave i nordisk språkvitenskap
Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Institutt for språkvitenskap
Universitetet i Tromsø
Høsten 2011

Innhold

1. INNLEDNING	1
1.1 Problemstilling	2
1.2 Om bygdebyen Alta.....	3
1.2.1 Lokalhistorie og demografi	4
1.2.2 Et sentrum i vekst.....	6
1.3 Språklig plassering av Alta-dialekten.....	8
1.4 Struktur i oppgaven	9
 2. TEORETISK BAKTEPPE	 11
2.1 Faghistorie	11
2.2 Sosiolingvistisk forskning	14
2.2.1 Språksamfunn.....	14
2.3 Språkvariasjon og språkendring	16
2.3.1 Språkbruk og holdninger til språkbruk i Norge.....	17
2.3.2 Årsaker til språkvariasjon og språkendring	18
2.3.2.1 Sosial klasse og prestisje	20
2.3.2.2 Lokal identitet og nettverk	22
2.3.2.3 Sentrum/periferi og mobilitet	25
2.3.3 The apparent time construct	26
2.4 Identitet.....	28
2.5 Etnolekt	29
 3. METODE OG MATERIALE	 33
3.1 Kvantitative og kvalitative metoder	33
3.1.1 Observatørens paradoks	34
3.2 Pilotstudie.....	37
3.3 Empirisk grunnlag	38
3.3.1 Utvalgsmetode.....	38
3.3.2 Navngiving av informantene	40
3.3.3 Feltarbeid.....	40
3.4 Sosiale variabler	41
3.5 Språklige variabler	43
3.5.1 Belegg fra spillet Tre like.....	46
3.6 Ekserpering, koding og kvantitativ analysemetode.....	46
3.6.1 Utfordringer knytta til ekserpering og koding.....	47
3.6.2 Metode i den kvantitative analysen	48

4. ANALYSE	49
4.1 <i>n</i> -variabelen	49
4.1.1 Variasjon etter språkeksterne mønstre	50
4.1.2 Variasjon etter fonetiske omgivelser og posisjon i ordet	55
4.1.3 Leksikalsk variasjon og frekvens	61
4.1.4 Oppsummering om <i>n</i> -variabelen	64
4.2 <i>l</i> -variabelen	65
4.2.1 Variasjon etter språkeksterne mønstre	66
4.2.2 Variasjon etter fonetiske omgivelser og posisjon i ordet	70
4.2.3 Leksikalsk variasjon og frekvens	73
4.2.4 Oppsummering om <i>l</i> -variabelen	76
4.3 <i>t</i> og <i>d</i>	77
4.4 Oppsummerende drøfting og tolkning	78
4.4.1 Hovedtrekk i den kvantitative analysen	79
4.4.2 Kvantitative funn i lys av andre sosiale faktorer	82
4.4.3 I hvilken retning endrer Alta-dialekten seg?	84
5. AVSLUTNING	89
5.1 Oppsummering og konklusjon	89
5.2 Videre forskning	92
LITTERATUR	93
INTERNETTKILDER.....	97
VEDLEGG.....	98

Tabeller og figurer

Tabell 3.1 Navn på informantene	40
Tabell 3.2 Ord som er med i spillet <i>Tre like</i>	46
Tabell 4.1 Distribusjon av <i>n</i> etter alder	49
Tabell 4.2 Distribusjon av <i>n</i> blant 14–15-åringene etter tilhørighet i byen.....	50
Tabell 4.3 Distribusjon av <i>n</i> blant 14–15-åringene etter kjønn	51
Tabell 4.4 Distribusjon av <i>n</i> blant 40–50-åringene etter tilhørighet i byen.....	51
Tabell 4.5 Distribusjon av <i>n</i> blant 40–50-åringene etter kjønn	52
Tabell 4.6 Distribusjon av <i>n</i> blant 80–90-åringene etter tilhørighet i byen.....	52
Tabell 4.7 Distribusjon av <i>n</i> blant 80–90-åringene etter kjønn	53
Tabell 4.8 Distribusjon av <i>n</i> etter vokal foran blant 14–15-åringene	56
Tabell 4.9 Distribusjon av <i>n</i> etter vokal foran blant 40–50-åringene	56
Tabell 4.10 Distribusjon av <i>n</i> etter vokal foran blant 80–90-åringene	57
Tabell 4.11 Frekvente ord blant 80–90-åringene.....	61
Tabell 4.12 Frekvente ord blant 40–50-åringene.....	62
Tabell 4.13 Frekvente ord hos ungdommene	63
Tabell 4.14 Distribusjon av <i>l</i> etter alder	66
Tabell 4.15 Distribusjon av <i>l</i> blant 14–15-åringene etter tilhørighet i byen.....	66
Tabell 4.16 Distribusjon av <i>l</i> blant 14–15-åringene etter kjønn	66
Tabell 4.17 Distribusjon av <i>l</i> blant 40–50-åringene etter tilhørighet i byen.....	67
Tabell 4.18 Distribusjon av <i>l</i> blant 40–50-åringene etter kjønn	67
Tabell 4.19 Distribusjon av <i>l</i> blant 80–90-åringene etter tilhørighet i byen.....	68
Tabell 4.20 Distribusjon av <i>l</i> blant 80–90-åringene etter kjønn	68
Tabell 4.21 Distribusjon av <i>l</i> etter vokal foran blant 14–15-åringene	70
Tabell 4.22 Distribusjon av <i>l</i> etter vokal foran blant 40–50-åringene	70
Tabell 4.23 Distribusjon av <i>l</i> etter vokal foran blant 80–90-åringene	71
Tabell 4.24 Frekvente ord blant de eldste.....	73
Tabell 4.25 Frekvente ord blant 40–50-åringene.....	74
Tabell 4.26 Frekvente ord blant de yngste.....	74
Tabell 4.27 Frekvente ord i norsk og prosentvise palatale og postalveolare/alveolare realiseringer av disse orda i datamaterialet	76

Figur 1.1 Kart over Alta	3
Figur 1.2 Kart over Alta og omegn	5
Figur 1.3 Folketall mellom 1920 og 2010 i kommunene Alta, Hammerfest og Vadsø	7
Figur 4.1 Inter- og intraindividuell variasjon i uttale av <i>n</i> blant de eldste (e.), 40–50-åringene (m.) og de yngste (y.)	54
Figur 4.2 Distribusjon av postalveolar <i>n</i> etter [ɑ], posisjon i ordet og alder	58
Figur 4.3 Distribusjon av palatal <i>n</i> versus distribusjonen av postalveolar <i>n</i> etter [ɑ], posisjon i ordet og alder.....	60
Figur 4.4 Inter- og intraindividuell variasjon i uttale av <i>l</i> blant de eldste (e.), 40–50-åringene (m.) og de yngste, (y.)	69
Figur 4.5 Distribusjon av palatal <i>l</i> versus distribusjonen av postalveolar <i>l</i> etter [ɑ], posisjon i ordet og alder.....	71

Forord

Arbeidet med dette mastergradsprosjektet har vært en omfattende og krevende, men svært lærerik prosess. Det er flere som fortjener takk for at jeg nå sitter med det ferdige produktet foran meg, og jeg vil her nevne noen. Først og fremst vil jeg rette en stor takk til min veileder, Tove Bull, som på en innsiktsfull og inspirerende måte har hjulpet meg gjennom denne prosessen. Jeg vil også takke Marcus Buck og Geir Runar Karlsen for uvurderlige råd angående bruk av statistikk og kvantitativ metode, og som på effektivt vis har bidratt til å stable den kvantitative delen av analysen på beina. I tillegg ønsker jeg å takke Hilde Sollid for gode råd underveis og for nyttige litteraturtips.

Hverdagen på lesesalen ville vært atskillig mer grå om det ikke hadde vært for gode venner, medstudenter og lesesalsnaboer. Takk for stadig oppmuntring og all slags støtte. Jeg vil også takke familie og bekjente i Alta-området for nyttige innspill og for hjelp med diverse praktiske anliggender i forbindelse med innsamling av data. Sist, men langt ifra minst ønsker jeg å rette mange takk til informantene i undersøkelsen min. Takk for at dere har bydd på dere sjøl og for at dere har gitt meg noe å skrive om. Denne oppgaven er ingenting uten dere.

Tromsø, 13.11.11

Monica Simonsen Sætermo

1. Innledning

Finnmark og Troms er dei fylka i landet der språkforholda og målføra er minst granska. Trass i at norske dialektgranskarar har synt lite interesse for nordlig nordnorsk mål, er dette området eit av dei mest interessante i landet. Her kan vi studere språklige fenomen som ikkje fins i anna norsk mål. Gjennom hundreåra har samisk, finsk og norsk levd side om side og i kontakt med kvarandre i Nord-Noreg. (Bull 1990:158)

Dette gjelder også bygdebyen Alta og dialekten i dette området. Alta-dialekten er lite utforska til tross for interessante språklige fenomen, blant anna som følge av språkkontakt mellom samisk, finsk og norsk. Samtidig ser det ut til at dialekten her – på lik linje med andre norske mål – får en stadig mer moderne struktur, og at det dermed er store språklige forskjeller mellom de ulike generasjonene. En kan tenke seg at de store endringene som har skjedd i befolkninga i dette området i løpet av de siste hundre åra, har satt sitt preg på språkutviklinga her. Med dette som utgangspunkt dukker det opp ei rekke spørsmål: På hvilken måte har egentlig språkkontakten mellom samisk, finsk og norsk prega utviklinga av den norske dialekten i Alta? Snakker Alta-væringene likt? Hvordan snakker Bossekop-væringene sammenlikna med Kronstad-væringene? Hvordan snakker eldre Alta-væringene sammenlikna med Alta-ungdom? Er det noen sammenheng mellom sosiale og språklige forhold? Hvilke holdninger har Alta-væringene til sin egen dialekt? Kan en ut fra den samtidige språkvariasjonen si noe om pågående endringsprosesser i Alta-dialekten?

Det fins altså fortsatt mange ubesvarte spørsmål knytta til temaet dialekt i Alta. Målet med denne undersøkelsen er å se nærmere på slike spørsmål ved å gå i dybden på et språktrekk som ser ut til å ha blitt mer eller mindre karakteristisk for denne dialekten, nemlig postalveolar eller retrofleks uttale av opphavlig lange dentaler/alveolarer. Dette språktrekket har tilsynelatende ekspandert blant Alta-væringene, og kanskje særlig blant yngre generasjoner av språkbrukere. Jeg lurer på om disse postalveolare eller retroflekse variantene tar over for det som en gang var palatal uttale av de opphavlig lange dentalene/alveolarene. Ved å undersøke eventuell variasjon ved dette språktrekket ønsker jeg altså å få innblikk i eventuelle endringsprosesser i språksamfunnet Alta. Jeg vil til å begynne med i dette innledningskapitlet presentere problemstillinga for mastergradsprosjektet, før jeg sier mer om historie og demografi for det geografiske området som utgjør bygdebyen Alta.

1.1 Problemstilling

Undersøkelsen som ligger til grunn for denne oppgaven, tar utgangspunkt i ei tredelt problemstilling. Det første punktet i problemstillinga er som følger:

- 1) Har det som en gang var palatal uttale av opphavlig lang *n*, *l*, *t* og *d*¹, inkludert assimilasjonsprodukt av *nd* og *ld* og konsonantsambanda *nt*, *lt* og *ns*, nå fått postalveolar uttale i Alta-dialekten?

Her kommer endringsaspektet til uttrykk; med dette punktet tar jeg sikte på å finne ut om det er en språklig endringsprosess på gang i dialekten i dette området. I tillegg til de palatale og postalveolare variantene kan en antakelig høre mange dentale/alveolare varianter av disse konsonantsambanda. I denne sammenhengen har jeg likevel valgt å legge mer vekt på palatalenes posisjon i dialekten her og på forholdet mellom de palatale og postalveolare variantene enn på forskjeller mellom postalveolarer og dentaler/alveolarer. Jeg gjør grundigere rede for dette i forbindelse med analysen av *l*-variabelen i kapittel 4. De to neste punkta i problemstillinga handler mer om samtidig språklig variasjon i språksamfunnet Alta, og jeg vil først se nærmere på dette ut fra bestemte *språkeksterne* faktorer:

- 2) Varierer uttale av *n*, *l*, *t* og *d* (jf. første punkt) blant Alta-væringene i samsvar med språkeksterne faktorer som alder, tilhørighet i byen og kjønn?

Deretter vil jeg også se på om bestemte *språkinterne* faktorer kan ha noe å si for uttale av *n*, *l*, *t* og *d*:

- 3) Varierer uttale av *n*, *l*, *t* og *d* blant Alta-væringene etter språkinterne faktorer som fonetiske omgivelser, posisjon i ordet og frekvens?

Ut fra spørsmål 2) og 3) i problemstillinga har jeg i tillegg etablert følgende to nullhypoteser:

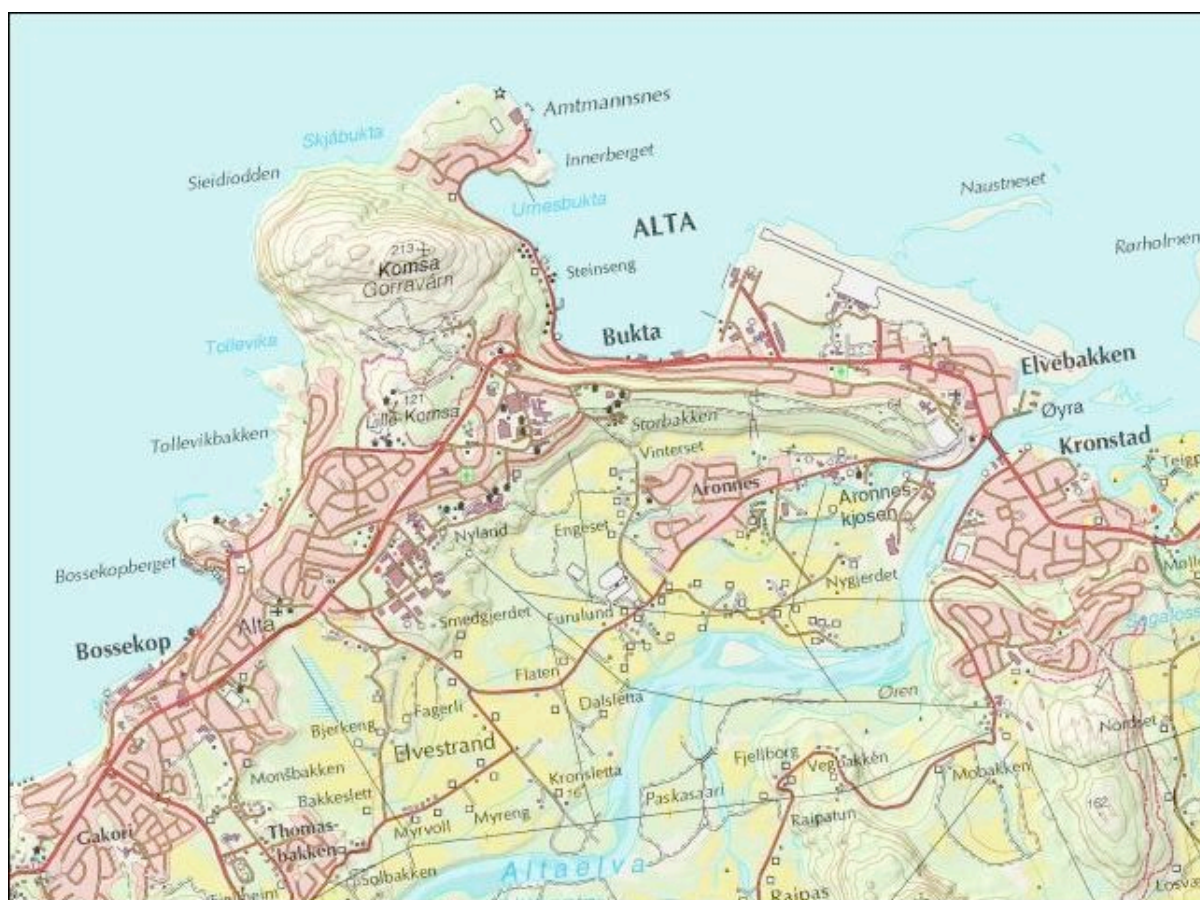
- 2) Språkeksterne dimensjoner som alder, tilhørighet i byen og kjønn har ingenting å si for uttale av *n*, *l*, *t* og *d* blant Alta-væringene.
- 3) Språkinterne faktorer som fonetiske omgivelser, posisjon i ordet og frekvens har ingenting å si for uttale av *n*, *l*, *t* og *d* blant Alta-væringene.

I kapittel 3 gjør jeg rede for de sosiale og språklige variablene i analysen, samtidig som jeg sier mer om hypoteser i form av antakelser som danner ulike utgangspunkt for denne undersøkelsen. I den kvantitative delen av analysen vil jeg gå nærmere inn på og undersøke om det er mulig å forkaste de formulerte nullhypotesene.

¹ Kursivering av disse konsonantene i teksten markerer fonem (/n/, /l/, /t/ og /d/).

1.2 Om bygdebyen Alta²

Tettstedet Alta, som ligger innerst i Altafjorden, er det største sentret i Altafjord-distriktet i dag. Alta fikk bystatus først i år 2000, og har dermed ei forholdsvis kort historie som by. Stedet bærer fortsatt preg av å ha vært separate bygdesamfunn historisk sett, og begrepet 'bygdeby' vil nok i manges øyne passe bedre for Alta enn 'by'. Alta strekker seg langt og har flere små sentre, som Bossekop, City, Elvebakken og Kronstad. Kartet i figur 1.1 gir et overblikk over de mest sentrale bydelene.

Figur 1.1 Kart over Alta³

I dette delkapitlet vil jeg kort gjøre rede for framveksten av bygdebyen Alta og for demografien i dette området gjennom de siste hundre åra omtrent. Jeg vil begynne med å si

² Med mindre annet er oppgitt, er opplysningene i dette delkapitlet henta fra Eikeset (1998, 2003).

³ Kart i dette kapitlet er henta fra Statens kartverk. Karta i figur 1.1 og 1.2 er ulike størrelser av det samme kartet, som den følgende nettadressa er ei direkte lenke til:

<http://www.norgeskart.no/adaptive2/default.aspx?gui=1&lang=2&minX=811993.640625&minY=7780006.34375&maxX=822127.484375&maxY=7786860.96875&layers=&baselayer=100&visibleOLOverlays=avinetBasemap2,avinetBasemap4>

litt om de tre stammers møte, det vil si møtet mellom samer, kvener og nordmenn, som i et historisk perspektiv har satt sitt preg på tettstedet.

1.2.1 Lokalhistorie og demografi

Rundt midten av 1800-tallet utgjorde samer og kvener majoriteten av Altas befolkning, og de fleste nordmenn i dette området var to- og flerspråklige (Trosterud 2008:94–95). Trosterud (n.v.) gjør rede for en forholdsvis stabil to- og flerspråklig situasjon på denne tida i Alta og i andre tettsteder i Troms og Finnmark, som Lyngen, Skjervøy, Nesseby og Kistrand. Ved disse stedene var enspråkighet unntaket snarere enn regelen for alle de tre etniske gruppene. Situasjonen, som lenge hadde vært stabil, endra seg imidlertid ved århundreskiftet i kjølvannet av den åpne og ofte hardhendte fornorskningspolitikken. På skolen var norsk det eneste tillatte språket. I etterkant av den store finske innvandringa på 1800-tallet blei særlig kvenene utsatt for et sterkt press fra myndighetenes side, og nye lover rundt århundreskiftet gjorde det vanskelig for kvener å kjøpe jord i Finnmark. Det blei blant anna lagt vekt på etnisitet framfor statsborgerskap som kriterium for kjøp av jord. Den offisielle fornorskningspolitikken råda lenge utover 1900-tallet og i større eller mindre grad helt fram til i 1960- og 70-åra, da det skjedde ei omveltning i måten språklige minoriteter blei behandla på av det offentlige.

De harde fornorskningstiltaka førte utover 1900-tallet til en nedgang både i antallet kvener og antallet samer i Alta kommune, og mye tyder på at folk som tidligere definerte seg som samer eller kvener, registrerte seg som norske ved seinere folketellinger. I 1920 oppga 13 % av befolkninga her at de var samer, 19.9 % at de var kvener og 67.1 % at de var nordmenn. Andelen kvener hadde gått ytterligere ned ved neste folketelling i 1930. I enkelte bygder var andelen kvener og samer imidlertid fortsatt stor ved inngangen til 1930-åra. I bygda Rafsbotn i Alta kommune oppga 62.5 % av befolkninga ifølge Eikeset (1998:199) at de brukte finsk i dagligtalen, og rafsbotningene tok antakelig i bruk finsk på de fleste samfunnsarenaer. De snakka også norsk eller samisk avhengig av hvilken situasjon de befant seg i. Tradisjonelt var også Østre og Vestre Elvebakken kvenske kjerneområder, men det blei registrert lave andeler finsttalende her i folketellinga i 1930: Kun 9.9 % av befolkninga på Vestre Elvebakken og 9.8 % på Østre Elvebakken oppga at de snakka finsk til daglig. Sannsynligvis var andelen finsttalende i denne delen av Alta i virkeligheta langt høyere.

Det var vidare en sammenheng mellom etnisk tilhørighet og læstadianismens utbredelse. Læstadianismen etablerte seg i området i tiåra før og etter århundreskiftet. Denne kristendomsretninga utgjorde en av svært få arenaer der samer og kvener kunne utfolde seg,

og ifølge flere av læstadianismens talsmenn bidro dette til å bevare samisk og kvensk språk og kultur. Det var ikke noe uttalt mål i seg sjøl. Antakelig bidro fellesskapet som de læstadianske menighetene sto for, til ei slik konservering indirekte.

I tillegg til samisk, finsk og norsk, så har det gjennom tidene vært mulig å høre også andre språk i Alta. På grunn av handel, fiske og industrivirksomhet, som for eksempel kopperverket i Kåfjord, har det kommet folk til Alta fra flere kanter og med språk som dansk, svensk, engelsk, tysk, fransk og russisk. Pomorhandelen, som var en tradisjonsrik handel mellom kystbefolkninga i Nordvest-Russland og Finnmark og Troms, foregikk hele 1800-tallet og fram til den russiske revolusjonen i 1917. Russiske handelsmenn brakte med seg mel og andre matvarer, men etter århundreskiftet var det i hovedsak oppkjøp av fisk det dreide seg om. Denne handelen førte til kontakt mellom det russiske og det norske språket flere steder, og behovet for et felles kommunikasjonsmiddel gjorde at hjelpespråket russennorsk, som var et blandings- eller pidginspråk mellom russisk og norsk, blei utvikla (Broch og Jahr 1984). Da pomorhandelen opphørte, døde imidlertid dette hjelpespråket ut. Det hadde da vært i bruk i 150 år, og det etterlot seg enkelte ord i noen av de nordnorske måla.

Figur 1.2 Kart over Alta og omegn

Den mangfoldige språkkontakten har satt sine spor i stedsnavn i Alta-området (jf. figur 1.2). En finner norske navn som Elvebakken, Bukta, Oppgård, Tverrelvdalen, Sønvismoen og Elvestrand, så vel som finske som Lammasniemi (som betyr "sauneset") og Battakorva (av *Pahtakorva*, som betyr "bergrøre"), og mer eller mindre fornorska samiske navn som Bossekop (av samisk *Bossegohppi*, som betyr "hvalbukt"), Simanes (av samisk *Simanjárga*, som betyr "Simons nes" eller "Simonneset"), Hjemmeluft (av samisk *Jiebmaluokta*, som betyr "kobbebukt"), Russeluft (som betyr "russebukt") og Losvar (av samisk *louvas*, som betyr laus, og *varra*, som betyr fjell) (Bull 1990:158–159). For ikke å snakke om det noe nyere navnet City, som vitner om sterk angloamerikansk påvirkning. Videre ser en også spor av språkkontakt i familienavn i Alta. I tillegg til norske familienavn som Heitmann, Mannsverk, Oppgård, Sætrum, Østlyngen og Aune, finner en finske som Bellika, Mathilassi, Ballo, Biedilæ og Wirkola, og samiske som Gaup, Somby, Eira og Sara. En kan dessuten finne russiske familienavn som Batchin, Ballandin og Daniloff (sst.).

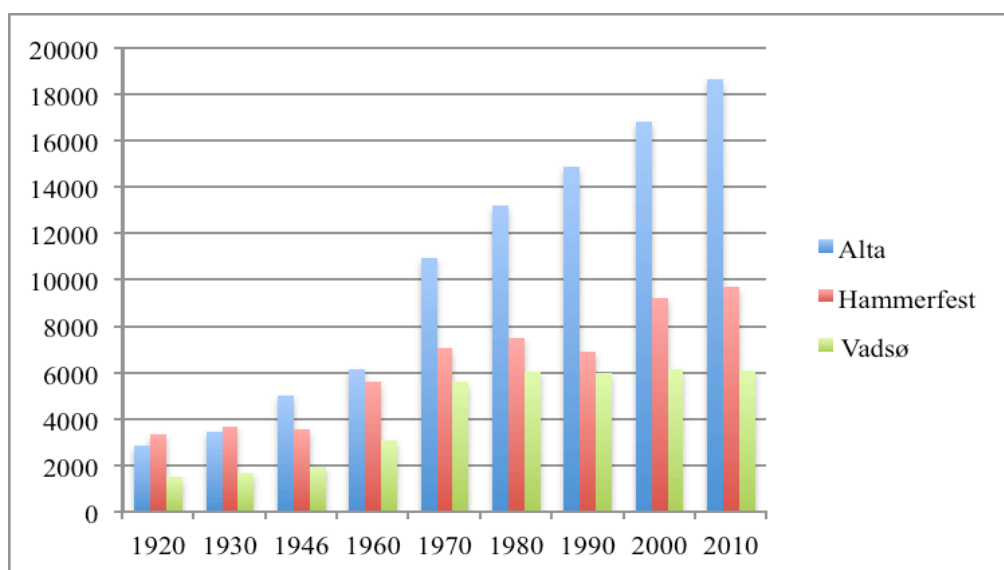
1.2.2 Et sentrum i vekst

Ved starten av det forrige århundret var Hammerfest det ubestridte handelssentret i Vest-Finnmark, og det vedvarte fram mot andre verdenskrig trass i at det blei etablert nye forretninger og at varehandelen i Altafjord-distriktet tok seg opp i løpet av 1930-tallet. Med unntak av vilt- og skinnhandelen og det at bønder fra Altafjord-distriktet handla utstyr til gårdsdrifta fra Tromsø, var forbindelsen med Tromsø liten, og handelsmenn i Tromsø var derfor ingen trussel mot handelsborgerskapet i Hammerfest. I Hammerfest kunne en finne konfeksjonsforretninger, skobutikker og flere andre spesialforretninger, og fiskerne fant det aller meste av utstyr hos kjøpmenn her.

I Alta var Bossekop-markedet et møtested hvor handelen foregikk mellom folk fra kysten og innlandet og med kjøpmenn og med Alta-væringer. Markedet trakk til seg handelsfolk fra flere steder i Nord-Norge og landet for øvrig, men særlig fra Hammerfest, Tromsø og Trondheim. Bossekop-markedet blei avholdt én gang om høsten og én gang om våren, og det var et yrende folkeliv i denne delen av Alta under markedsdagene. I løpet av 1930-åra blei imidlertid den tradisjonelle markedshandelens posisjon svekka, blant anna som følge av ei forbedring av veiforbindelser og båttrafikk og press fra den lokale handelsstanden. Etter 1945 var det helt slutt.

Folketallet i Alta kommune var ved inngangen til 1900-tallet lavere enn i daværende Talvik kommune, men i de kommende tiåra endra dette seg betraktelig. I 1920 var Alta blitt den mest folkerike av de to kommunene, og i 1964 blei Talvik slått sammen med Alta til Alta

kommune. Kommunesammenslåinga gjorde Alta til den nest største kommunen Finnmark, kun forbigått av Sør-Varanger, som på grunn av A/S Sydvaranger i Kirkenes opplevde en kolossal befolkningsvekst. Særlig mellom 1960 og 2010 har folketallet i Alta økt kraftig sammenlikna med andre kommuner i Finnmark (jf. figur 1.3). De siste ti-femten åra før 1964 skyldtes befolkningsveksten i kommunen et stort fødselsoverskudd, og det fortsatte etter kommunesammenslåinga. I siste halvdel av 70-åra var det netto innflytting som bidro mest til veksten i folketallet, men etter 1980 og fram mot 2000 var det igjen hovedsakelig fødselsoverskuddet som forårsaka økninga i befolkninga.

Figur 1.3 Folketall mellom 1920 og 2010 i kommunene Alta, Hammerfest og Vadsø⁴

Bosetningsmønsteret i Alta kommune endra seg samtidig mye i løpet av det forrige århundret, og det foregikk ei tydelig sentralisering. Mens folketallet i gamle Talvik kommune hadde en jevn tilbakegang fra 1960-tallet, vokste folketallet inne i tettstedet Alta. Samtidig som mange flytta inn til Alta, var det imidlertid et stort antall utflyttere. Utflytterne reiste som regel sørover og til byene på Østlandet, Vestlandet og i Trøndelag, men også til Nordland og Troms, mens innflytterne i hovedsak kom fra Loppa, Hasvik og Kvæningen. Det var stort sett utdanning og nye jobbmuligheter som trakk folk inn til Alta. På 1960-tallet foregikk det ei betydelig endring i næringslivet her, og det bidro til økt sysselsetting innafor sekundær- og tertiærnæringene. På grunn av videregående opplæring og som høyskoleby trekker Alta fortsatt til seg både elever og studenter fra fylket og landet for øvrig.

⁴ Talla fra 1920, 1930 og 1946 er henta fra Eikeset (1998:20). Øvrige tall i denne tabellen (1960-) er henta fra Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/emner/02/02/folkendrhist/tabeller/>

Den enorme befolkningsveksten og sentraliseringa som har gått for seg i Alta i løpet av de siste hundre åra, har med stor sannsynlighet fått konsekvenser for språkutviklinga her. Vi må regne med at det foregår ei viss utjamning: ”Med den samfunnsutviklinga vi har i dag, med sterk fråflytting frå grissgrendte strok, og frå Finnmark i det heile, og med auka press på tettstader og byar, må vi rekne med at desse tiljamningstendensane blir haldne oppe, ja, at dei jamvel blir forsterka” (Bull 1990:176).

1.3 Språklig plassering av Alta-dialekten

Finnmark deles vanligvis inn i tre målområder, nemlig kystmål, indrefinnmarksmål og østfinnmarksmål, og Alta ligger mer eller mindre på grensa mellom kystmålsområdet og området med indrefinnmarksmål (jf. Jahr og Skare 1996:68–73). Det som i hovedsak kjennetegner kystmåla, er at det er e/a-mål. Det innebærer at infinitivene i disse dialektene ender på -e (*å hoppe*), mens svake hunkjønnsord i ubestemt form entall ender på -a (*ei jenta*). Videre har kystmåla forholdsvis mye palatalisering av dentaler/alveolarer, som for eksempel /maɲ:/ og /baɲ:/, og senking (*fesk*, *løst* (lyst)). I disse måla finner en i tillegg former som /hoɲ:/ (hund, m.) og /moɲ:/ (munn, m.), og stort sett kv- for hv-, som i *kvit* og *kval*. Det som kjennetegner indrefinnmarksmål, er at det er e-mål, det vil si at både infinitiver og svake hunkjønnsord i bestemt form ender på -e, og at de har lite senking og palatalisering. Dette er norske talemål utvikla i det samiske kjerneområdet, og dialektene her har trekk som vitner om tett kontakt mellom norsk og samisk. Det er ikke uvanlig å høre mer uaspirert uttale av *p*, *t* og *k*, som kan høres ut som *b*, *d* og *g*. Det er heller ikke uvanlig med genusblanding eller ei viss utvisking av grammatisk kjønn, som *et lite skole* og *et gammelt rorbu* (jf. n.v 68).

Alta-dialekten befinner seg altså et sted imellom kystmål og indrefinnmarksmål. Det er et e/a-mål, og ifølge Jahr og Skare (n.v. 73) finner vi palatalisering i dette området. Samtidig har målet her lite senking, og jeg har inntrykk av at det er mer i slekt med indrefinnmarksmål enn med kystmål ettersom en i tillegg kan høre former som *mæj*, *dæj* og *sæj* (men *æ*) og *en boksa* og *jenta min*. Sistnevnte former forekommer noe overraskende helst blant yngre språkbrukere, og de forekommer ikke i talemål litt lenger ut mot kysten. For eksempel i Talvik, som ligger ikke mer enn omtrent 4 mil sørvest for Alta, kan en normalt sett ikke høre slike former (Sætermo 2009, jf. punkt 3.2).

1.4 Struktur i oppgaven

Denne oppgaven har til sammen fem kapitler. Etter dette introduksjonskapitlet kommer kapittel 2, hvor jeg vil gjøre rede for og plassere masteroppgaven i forskningstradisjonen. Her tar jeg for meg det jeg anser som relevante teorier og forskningsresultat, og teorikapitlet vil dermed utgjøre et slags språkvitenskapelig bakteppe for denne undersøkelsen. Hovedfokus i kapitlet er på teorier og perspektiv knytta til begrepa språkvariasjon og språkendring.

Kapittel 3 handler i hovedsak om det empiriske grunnlaget for oppgaven. I dette kapitlet gjør jeg grundig rede for datamaterialet mitt, som består av opptak og intervju med seks 14–15-åringer, seks 40–50-åringer og seks 80–90-åringer. Jeg gjør her også rede for de metodene jeg har tatt i bruk i forbindelse med innsamlingsprosessen og arbeidet i etterkant. Som nevnt sier jeg i dette kapitlet også mer om de sosiale og språklige variablene i undersøkelsen. Siste del av kapitlet omhandler ekserpering og koding av de aktuelle språkvariablene, samt hvordan den kvantitative analysen har gått for seg.

I det fjerde kapitlet presenterer jeg funn fra den kvantitative delen av analysen, og de språklige variablene blir her drøfta i detalj. Funna blir presentert i form av tabeller og tall, som den kvalitative delen mot slutten av kapitlet baserer seg på. Siste del av kapittel 4 er ei oppsummerende drøfting og tolkning av tendenser og mulige sammenhenger i datamaterialet.

Det siste kapitlet i oppgaven, kapittel 5, er ei avsluttende oppsummering av hva jeg har kommet fram til med denne undersøkelsen. I dette kapitlet sammenfatter jeg noen svar ut fra den formulerte problemstillinga, før jeg avslutter med å trekke inn det jeg mener kan være interessante fenomen å forske videre på.

2. Teoretisk bakteppe

I dette kapitlet tar jeg for meg teorier og forskningsresultat som jeg mener er relevante for min undersøkelse. Det er ikke min intensjon i denne sammenhengen å ta et metode- eller teorikritisk standpunkt, noe som i og for seg kunne vært interessant. Jeg ønsker snarere å gjøre rede for og plassere oppgaven i forskningstradisjonen. Teoridelen vil på den måten danne et slags språkvitenskapelig bakteppe for de drøftningene som jeg foretar i analysedelen av oppgaven. Innledningsvis i dette kapitlet vil jeg trekke fram noen hovedtrekk ved faghistoria, før jeg ser nærmere på begrep som språkvariasjon og språkendring, samt andre relevante begrep og relevant forskning innafor det sosiolingvistiske fagfeltet.

2.1 Faghistorie

Sosiolingvistikken er en relativt ung forskningstradisjon i Norge og Norden, og det er vanlig å regne med at denne disiplinen tok til omkring 1970, eller kanskje et par år før (jf. f.eks. Mæhlum 1996 og Hovdhaugen m.fl. 2000). Det å studere norske dialekter er imidlertid en langt eldre tradisjon. Sosiolingvistikken både viderefører og bryter med den tradisjonelle dialektologien på flere områder:

Med den begrensningen jeg allerede har foretatt av det sosiolingvistiske domenet, som her altså primært omfatter studier av talemål, er det vel nokså rimelig at den disiplinen som det er mest nærliggende å se sosiolingvistikken på bakgrunn av, nettopp er den tradisjonelle *dialektologien*. Dette er det bakgrunnsteppet som det er helt nødvendig å betrakte sosiolingvistikken i forhold til – enten en ønsker å fokusere på bruddene eller på kontinuiteten. (Mæhlum 1996:180)

Det kan til å begynne med være nyttig å se nærmere på betydninga av sjølve sosiolingvistikkbegrepet. En generell definisjon kan vi eksempelvis finne hos Nordberg (1985:11), som forklarer sosiolingvistikk som studiet av ”det kulturellt, sosialt och psykologiskt betingade utnyttjandet av de språkliga och kommunikativa resurserna i den dagliga interaktionen människor emellan”. I denne definisjonen kommer det dessuten fram hvor tverrfaglig denne disiplinen må kunne sies å være. Mæhlum (1996) opererer imidlertid med et mye mer avgrensa sosiolingvistikkbegrep når hun i sine vurderinger konsentrerer seg om studiet av *talemål* framfor skriftspråk, om studiet av de innfødte brukerne av de nordiske språka framfor innvandrerspråk og innvandreres bruk av de ulike nordiske språka, og når hun skreller bort den typen studier som tar for seg det en gjerne omtaler som *diskursanalyse*, *konversasjonsanalyse* og *pragmatikk*. Dermed står hun tilbake med det hun mener nok blir

oppfatta som "mainstream" sosiolingvistikk, nemlig det feltet som i alle fall mange ikke-sosiolingvister betrakter som sosiolingvistikken *per se*, og som nettopp kan karakteriseres med termer som *sosial dialektologi*, *dialektsosiologi* eller *sosiodialektologi*. Uttrykket labovsk sosiolingvistikk blir dessuten ofte brukt. Uansett om man velger å bruke sosiolingvistikkbegrepet i en bred eller snever forstand, må sosiolingvistikken altså i all hovedsak kunne sies å handle om forholdet mellom språk og samfunn: "Det sentrale i et sosiolingvistisk studium [...] [er] å kartlegge de ekstralingvistiske forhold som påvirker språkbruken, slik at en kan beskrive variasjon på bakgrunn av den sosiale matrisen språket er nedfelt i" (Jensen 1999:25).

Dialektforskning som vitenskap har sin opprinnelse i de nasjonalromantiske strømningene som prega tida rundt unionsoppløsninga i 1814. I kjølvannet av det vi ofte kaller nasjonsbyggingsprosjektet her til lands, vokste det fram et ønske om og et behov for et nasjonalt skriftspråk, og dette nye skriftspråket skulle bygges på de norske dialektene: "Då dei i staden fann eit nasjonalt mål på folketunga, måtte dette målet få ein særskild verdi. Det var dessutan dette talemålet som knytte det nye og frie Noreg til ei ærerik fortid" (Venås 1982:13). Dialektene, som tidligere stort sett hadde blitt betrakta som mislykka forsøk på å gjengi det "korrekte" skriftspråket, blei nå altså viktige i arbeidet med å finne tilbake til en "gullalder". For den historisk orienterte komparative språkvitenskapen var dialektene en uunnværlig kilde i arbeidet med å relatere det moderne språket til en eldre språktilstand: "I dialektane kunne ein endatil finne "restar av gullalderspråket" på same måten som ein i folkediktinga fann leivningar etter gullalderlitteraturen" (Sandøy 1987:295). Dialektene blei dermed sett på som noe *gammelt* og *ekte* som måtte ivaretas. I et dialektologisk perspektiv var det ei sentral målsetting: "å beskrive en *arkaisk* [...] språklig norm – en norm som kanskje særlig i Norge har hatt en bestemt *nasjonal* symbolverdi" (Mæhlum 1996:194). Som følge av dette var forskerne innafor den tradisjonelle dialektologien i hovedsak opptatt av rurale dialekter. Bymåla blei oppfatta som relativt nye og utjamna dialekter, med få arkaiske språktrekk i behold på grunn av tilflytting og språkkontakt, og ikke minst med mye påvirkning fra dansk. De blei dermed som regel oversett.

Ivar Aasen blir betrakta som grunnleggeren av den vitenskapelige granskinga av norske dialekter. Han fikk stipend for å reise rundt i landet og undersøke de norske dialektene, og han gjorde nøyaktige notat, oppskrifter og ordsamlinger (jf. Sandøy 1987). En stor del av forskningsresultata hans er å finne i *Det norske Folkesprogs Grammatik* fra 1948 (andre utg.: *Norsk Grammatik* fra 1964) (Sandøy 1987:298). Hans Ross var en annen stor dialektgransker

etter Aasen. Han fikk ifølge Sandøy (sst.) statsstipend fra 1877 og samla inn materiale til ei ordbok – *Norsk Ordbog* (1895–1902) – som har blitt stående som et tillegg til Aasens ordbok. Også Johan Storm er kjent for sitt nøyaktige arbeid med norske dialekter, og Norsk lydskrift eller *Norvegia*, som han presenterte i 1884–1908, var et resultat av denne forskninga.

De endringene som fant sted innafor fagfeltet rundt overgangen fra tradisjonell dialektologi til sociolingvistik, blir ofte omtalt som et perspektivskifte (jf. f. eks. Mæhlum 1996). Med utgangspunkt i det hun understreker er idealiserte og stereotype opposisjoner, kan en ifølge Mæhlum (n.v. 196) si at ”sociolingvistiske granskninger representerer en nokså gjennomgripende *perspektivforskyvning* sammenliknet med tradisjonell dialektologi – en perspektivforskyvning som altså berører så vel visse overordnede teoretiske aspekter som ulike praktisk-metodiske dimensjoner”. Den kanskje mest karakteristiske forskjellen mellom disse to disiplinene ligger i behandlinga av variasjon. Mens tradisjonelle dialektstudier var opptatt av å avdekke en språklig sammenheng mellom norrønt og moderne norsk og følgelig la vekt på ulike diakrone aspekter framfor synkrone variasjonsmønstre, er sociolingvistikken i all hovedsak en utprega synkron vitenskap. Variasjon blei nærmest oversett i typiske dialektstudier, mens det er nettopp språklig heterogenitet som er interessant i et sociolingvistisk perspektiv:

En av dialektologiens primære intensjoner er å beskrive språket i et gitt geografisk område som mest mulig *homogent*; her dreier det seg i stor utstrekning om *enhetlige* systemer og *absolutte* grenser. En av sociolingvistikkenes primære intensjoner er å beskrive et gitt datatilfangs *manglende homogenitet*; her er det følgelig snakk om å dokumentere den språklige *variasjonen* og *heterogeniteten* innenfor et visst sosialt fellesskap. (n.v. 194)

Både dialektologien og sociolingvistikken tar altså for seg språklig variasjon, men mens dialektologen svært enkelt sagt knytter denne variasjonen til geografiske forhold, knytter sociolingvisten den språklige variasjonen mer direkte til ulike sosiale forhold.

Et for ensidig fokus på forskjellene mellom de to disiplinene sier imidlertid lite om hvor komplekst dette forholdet i virkeligheta er; det lar seg vanskelig gjøre å trekke ei klar grense mellom tradisjonell dialektologi på den ene sida og sociolingvistik på den andre. Når det gjelder *kontinuiteten* mellom disse to disiplinene i Norge og Norden, argumenterer Mæhlum (n.v.) blant anna for at ulike sosiale dimensjoner alltid har hatt sin naturlige plass innafor dialektologien. Hun peker også på at det fantes mange språkvitere – såkalte *pre-sociolingvister* – som på ulike måter ga tydelig uttrykk for sin erkjennelse av hvordan ulike sosiale og psykologiske betingelser påvirker menneskers språklige atferd. En som kan sies å utmerke seg blant disse pre-sociolingvistene, og som kan stå som eksempel på kontinuiteten i

forskningsfeltet, er Amund B. Larsen. Han skilte seg på mange måter ut både fra det nordiske og det internasjonale forskerfellesskapet på grunn av forskinga si på norske bymål. Han er imidlertid også kjent for sine mange og mer tradisjonelle bygdemålsstudier. Det er vanskelig å plassere Larsen i noen bås. Ifølge Venås (1998) var han for stor og sjølstendig til det, og han hadde mot til å gå sine egne veier uavhengig av skolene i tida:

[Larsen] var dialektgranskar før Gillieron, fonetikar på same tid som dei tre store S-ane, strukturalist utan å ha lese de Saussure, sosiolingvist før Labov, ein tidleg forskar av språkkontakt, psykolingvistikk og språkoverføring mellom ættleder. Og endå var det studiet av norrønt språk som førte han til lingvistikken. (n.v. 70)

Likevel kan nok Larsen i hovedsak sies å være forankra innafor den tradisjonelle dialektologien. Sammen med andre store navn som Ross og Storm, er han regna som en pionér innafor dialektforskningsfeltet. Ifølge Sandøy (1987) skapte Larsen mønster for ettertida med arbeida sine, og hos Haugen og Markey (1972) blir arbeida hans omtalt som igangsettende for den moderne dialektologien i Norge.

Denne oppgaven kan plasseres innafor det sosiolingvistiske fag- og forskningsfeltet. Studien kan betegnes som en klassisk labovsk undersøkelse av språklig variasjon og endring i et språksamfunn, og dette undersøkes på bakgrunn av ulike sosiale forhold.

2.2 Sosiolingvistisk forskning

Innafor det sosiolingvistiske forskningsfeltet var det William Labov som staka ut kursen, kanskje særlig med forskninga si på talemål i New York City og i Martha's Vineyard på 1960-tallet. Med undersøkelsene sine satte han standarden for de sosiolingvistiske metodene. Han fikk vist for språkvitenskapen hvor språklig heterogent samfunnet var, og han fant system i variasjonen. Han påpekte dessuten også høy grad av intraindividuell variasjon i de språksamfunna han undersøkte.

2.2.1 Språksamfunn

Labov (1972) definerer *språksamfunn* som et samfunn med felles normer for forståelse eller tolkning. Ved ei seinere anledning har han følgende å si om begrepet:

The term community assumes something held in common. The heterogeneity that the speech community shows in speech production is matched by a relative homogeneity in norms of interpretation. These may be norms of social evaluation or of semantic interpretation: both rest on shared linguistic knowledge. (Labov 1980:369)

Gumperz (1968) legger vekt på felles lingvistisk atferd. Han mener at det vil være et språklig skille mellom medlemmer av et språksamfunn og de som befinner seg på utsida av dette språksamfunnet.

Begrepet språksamfunn er et komplekst begrep, og det har etter hvert blitt ytterligere problematisert (jf. f. eks. Bull 1991, Hudson 1996). Slik Bull (1991) ser det, er Labovs (1980) definisjon statisk og utilstrekkelig. Den er lite dekkende dersom for eksempel kreolspråksamfunn og andre typer flerspråksamfunn, som det på Furuflaten i Nord-Troms (jf. punkt 2.5), skal kunne regnes som ett språksamfunn. Det er ifølge Bull dermed behov for en mer dynamisk definisjon som må kunne brukes på ulike nivå og ut fra ulike grader av abstraksjon. Som hun påpeker, vokser vi alle opp i ”meir eller mindre fleirdimensjonale språk- og kultursamfunn. Slik sett er det ingen prinsipiell skilnad på fleirspråklige og einspråklige samfunn” (Bull 1991:29). Dua (1981) poengterer at språksamfunn dessuten gjerne er overlappende. Han legger vekt på at det ofte vil være hierarkiske nivå av språksamfunn innafor ett språksamfunn:

In order to capture the realities about the patterns of language divisions, we must view a speech community as consisting of layers of speech community within speech community, each speech community having patterns of interaction and a set of verbal signs distinct from the other and yet sharing them with another. [...] the term ”speech community” has a relative value and can be meaningful only when we specify the level of abstraction and interrelationship among various levels for specific purposes.⁵

Det går også fram av dette sitatet at han ser på begrepet som relativt og meningsfullt først når det spesifiseres i bestemte sammenhenger.

I Alta er det ei gjengs oppfatning at en kan høre forskjell på folk fra ulike deler av byen, og at en kan høre på talemålet om en person er fra byen eller ikke. Dersom det er slik at en kan snakke om flere ulike varieteter av bymålet i Alta, så kan en på bakgrunn av kriteriet om felles lingvistisk atferd karakterisere Alta som ett språksamfunn som består av flere mindre slags språksamfunn. Dette kan en også finne grunnlag for geografisk sett. Alta er langstrakt bygdeby, og de ulike sentra i byen bærer som nevnt preg av å ha vært individuelle bygdesamfunn. Bydeler som Bossekop, Elvebakken og Kronstad ligger mer eller mindre atskilt fra hverandre. Når en kommer kjørende inn i byen fra sør og nord, kan det imidlertid være vanskelig å se nøyaktig hvor den begynner og hvor den slutter ettersom bebyggelsen langs E6 gradvis blir tettere jo lengre inn i byen du kommer. Likevel trur jeg de fleste har ei klar oppfatning om når de er inne i byen og når de er utafor. Oppfatninger som dette er

⁵ Sitatet er henta fra Bull (1991:28).

sjølsagt svært subjektive, men dersom de er felles for flertallet av befolkninga i Alta, så inngår de i det Labov kaller felles normer.

2.3 Språkvariasjon og språkendring

Som den tyske filosofen og lingvisten Wilhelm von Humboldt påpekte i 1836, er språket i stadig endring: "There can never be a moment of true standstill in language, just as little as in the ceaseless flaming thought of men. By nature it is a continuous process of development".⁶ Og i noen perioder endrer det seg raskere enn i andre perioder. Sammenfallet mellom apikopostalveolar og dorso-palatal frikativ, /ʃ/ og /ç/, er et eksempel på ei endring som har gått forholdsvis raskt for seg i Bergen over de tre siste tiåra. Fenomenet blei først oppdaga og forska på mot slutten av 70-tallet i Bergen, men har etter hvert også blitt registrert i andre byer og tettsteder i Norge. Sammenblanding av disse lydene innebærer at uttalen av ord som [çɛn:ə] (kjenne, inf.) og [ʃɛn:ə] (skjenne, inf.) faller sammen, og det skjer stort sett ved at /ç/ blir /ʃ/. I Bergen kan en imidlertid også høre en del tilfeller av at /ʃ/ blir /ç/. Som Sandøy (2008b) påpeker, kan en se for seg at sammenfallet blir gjennomført i hele landet i løpet av vel 200 år dersom endringa forsetter i samme tempo som i dag. Det er i så tilfelle ei "lynrask" endring om en sammenlikner med andre språkendringer, som for eksempel bortfallet av kasus i norsk:

Kasusbortfallet begynte i søraustlandsk alt før 1300, men i ein stor del av Noreg, særleg kring Dovre [...], veks det framleis opp born som lærer seg heilt ubevisst å seie *Ho er lik fara sine* og å gjere forskjell på *Han går på fjelle* og *Han går på fjella*. [...] – over 700 år etter at første nordmennene "la av seg" dativsystemet. (n.v. 198)

Så lenge språket er i endring, vil det alltid forekomme samtidig variasjon innafor et språksamfunn. J. Milroy (1992:1–2) skildrer forholdet mellom endring og variasjon slik: "[J]ust as language is variable when observed at the present day, so it must also have been variable in the past. The history of any language is therefore not the history of one 'variety', but is a multidimensional history". En kan oppdage språkendringer nettopp ved å studere språkvariasjon i et språksamfunn. Språklig heterogenitet er derfor svært essensielt i en studie av språkendringer. Men sjøl om all språklig endring involverer variasjon og heterogenitet, er det ikke nødvendigvis slik at all variasjon og heterogenitet i språklige strukturer involverer endring (Weinreich m.fl. 1968:188). Dette er noe en bør være oppmerksom på ettersom den synkrone variasjonen kan ha vært stabil over lang tid og det i så tilfelle ikke er snakk om

⁶ Sitatet er henta fra Lehmann (1967:63).

pågående endringsprosesser. Det kan dessuten hende at språket endrer seg i ei helt anna retning enn først antatt (Labov 1981:177). J. Milroy (1992:17) legger videre vekt på *normkonflikter* i sin definisjon av språkendring:

[L]inguistic change is to be understood more broadly as changes in consensus on norms of usage in a speech community. During the process there will be some disagreement or conflict on norms at some levels in the community, but if a change is ever 'completed', then it will be possible to say that some community of speakers agrees that what was formerly A is now B.

Det er vel å merke en lang prosess fra den første individuelle forekomsten av et nytt språktrekk til en kan snakke om ei gjennomført kollektiv språkendring. I teorien begynner det hele med en *innovator*, det vil si en språkbruker som tar i bruk et nytt språktrekk og begynner å bruke det til vanlig. I praksis er det nær sagt umulig å oppdage slik individuell innovasjon. Ifølge J. Milroy (n.v. 171) *kan* vi være vitne til at en innovasjon finner sted, kanskje helt tilfeldig, men problemet er "that we do not know whether it will be a *successful* innovation – we cannot demonstrate systematically that it leads to a linguistic change until after it has spread". Språkendringsprosessen settes i gang når også andre språkbrukere plukker opp den nye språkvanen.

Til tross for at det ligger i språkets natur å endre seg, har både lingvister og folk flest tradisjonelt oppfatta homogenitet og stabilitet som det ideelle, og språkvariasjon og språkendring som noe en bør kjempe imot. Lingvister har til tider vært så prega av denne oppfatninga at det ifølge Labov (1972:203) har eksistert "a kind of folk-myth deeply embedded among linguists that before they themselves arrived on the scene there existed a homogenous, single-style group who really "spoke the language".

2.3.1 Språkbruk og holdninger til språkbruk i Norge

Norge blir ofte omtalt som et dialektparadis. Likevel kan en observere to motstridende tendenser i landet i dag:

on the one hand, increasing linguistic regionalization, and on the other hand, increasing dialect acceptance. In spite of the general tendency of overall dialect leveling, the use of dialects in formal settings has gained more acceptance over the last thirty years and is now seen as legitimate in most public domains [...]. (Røyneland 2009:13)

Det viser seg altså at lokale varieteter endrer seg trass i at nordmenn tilsynelatende er så positive til dialekter. For å nærme seg ei forklaring på dette, bør en ifølge Røyneland (n.v.) skille mellom ideologi og praksis. På et ideologisk nivå er nordmenn flest enige i at det er

viktig å holde på de tradisjonelle dialektene i alle sammenhenger. Vi framstiller oss dermed gjerne som positive til et mangfold av dialekter og Norge som et dialektparadis, men når det kommer til faktisk språkbruk, viser det seg at mange språkbrukere likevel endrer språket sitt. Røyneland (n.v. 14) uttrykker dette slik: "When faced with the demands of face-to-face interaction, it is not at all always that obvious that one should use the traditional dialect." Den ideologiske dialekttoleransen i Norge dekker imidlertid ikke all slags variasjon. Sammenfallet mellom /f/ og /ç/ er ett eksempel på ei språklig endring som mange misliker og ønsker å reversere. Folk generelt forbinder den med ungdomskultur, slurv og barnslighet, og betrakter blandinga av disse lydene som "dårlig" eller "sløvt" språk. Mange reagerer også negativt på språkvariasjon av typen "knot" og "knoting", som ifølge de fleste definisjoner av begrepet i dag innebærer at en snakker "tilgjort" og "unaturlig" (Molde 2007:33). Knot blir ofte sett på som "forurensa" språk, og Røyneland (2009:14) mener at det kommer av synet på språk som noe som bør bli holdt "pure, clean, and unspoiled". Nivellerte dialekter blir sett på som mindre reine og følgelig mindre verd.

Nå ser det vel å merke ut til at nordmenns holdninger til knot er i endring. I Moldes (2007) undersøkelse svarte omtrent 40 prosent av de unge informantene at de ikke bryr seg når folk knoter. Også Røyneland (sst.) er inne på dette: "Young people today do not seem to be as negative toward mixed varieties as people used to be only a few years ago [...]".

2.3.2 Årsaker til språkvariasjon og språkendring

Et sentralt og sammensatt problem innafor lingvistikken er å forklare hva som utløser en språkendringsprosess. Det involverer det Weinreich m.fl. (1968:102) omtaler som *the actuation problem*: "Why do changes in a structural feature take place in a particular language at a given time, but not in other languages with the same feature, or in the same language at other times? This *actuation problem* can be regarded as the very heart of the matter". Det er så langt ingen som har kommet fram til ei løsning på dette problemet. Det forutsetter ifølge J. Milroy (1992:20) en evne til å predikere både hvilke endringer som vil skje og når og hvor de vil skje, noe som i og for seg er en ganske umulig oppgave. Det er svært lite sannsynlig at en hvilken som helst hendelse i livet faktisk vil skje på et bestemt og spesifisert sted og tidspunkt. Som Weinreich m.fl. (1968:186) påpeker, er mangelen på slike prediktive hypoteser "a problem common to all studies of social behavior". En bør likevel ikke unngå å konfrontere og behandle problemet. Dersom en hevder at språklige endringer starter med språkbrukeren og realiseres i interaksjon mellom språkbrukere, er det rimelig å anta at en

gjennom systematisk observasjon av språkbruk vil kunne nærme seg bedre innsikt i hva som iverksetter ulike endringsprosesser (J. Milroy 1992:164–165).

Sjøl om en kan hevde at det i hovedsak er språkinterne strukturelle faktorer som hindrer eller framskynder språkendring, kommer en ikke bort ifra at også språkeksterne faktorer som prestisje og identitet har mye å si. Dersom det i Alta er slik at for eksempel postalveolar *n* er mer vanlig blant yngre språkbrukere enn blant eldre, og i en bydel mer enn i andre, så vil ikke intralingvistiske forhold aleine kunne forklare dette. Her blir det nødvendig å trekke inn andre, sosiale forhold. Et liknende poeng kan vi finne hos J. Milroy (n.v. 83), som påpeker at ”synchronic variation between dialects, is a social, as well as a linguistic, fact.”

Når det gjelder å forklare bakgrunnen for ulike endringsfenomen i det norske talemålslandskapet, er det vanligvis todelt praksis i den norske språkleiren: ”horisontalister” versus ”vertikalister” (jf. Akselberg 2006). De såkalte ”vertikalistene” legger vekt på ”vertikale” krefter i talemålsutviklinga, det vil si påvirkning fra et overdialektalt standardtalemål, mens ”horisontalistene” argumenterer for ei mer ”horisontal” påvirkning fra nabodialekter og innflytelse fra et regionalt sentrum. Begrepet *standardtalemål* er imidlertid et omstridt begrep blant lingvister i Norge, og det striden lenge har stått om, er om det i det hele tatt eksisterer noe som kan kalles standardtalemål her til lands.⁷ For eksempel mener Mæhlum (2009) at det eksisterer. Hun karakteriserer et standardtalemål som ”en varietet som fungerer som norm eller normideal for et større språksamfunn, som regel en nasjonalstat, og som i en del tilfeller er kodifisert” (Mæhlum 2009:8–9). Videre antyder hun at det kan være rimelig å operere med *to* standarder her til lands: én mer konservativ og Oslo vest-prega standardvariant og én mer radikal og Oslo øst-prega. Sandøy (2009) hevder at det fins en *prestisjedialekt* i Norge, men understreker samtidig at det er viktig å ikke blande prestisje inn som kriterium for standardtalemål. Slik han ser det, er det nettopp prestisjedialekt mange egentlig mener når de slår fast at vi har et standardtalemål i Norge. Sandøy kommer fram til både at vi *har* standardtalemål i Norge og at vi har *flere* standardtalemål, og han mener at det i økende grad er normalmåla bokmål og nynorsk som har slik funksjon, mens frognerdialekten ser ut til å miste standardfunksjon. Avslutningsvis poengterer han dessuten at standardmåla og prestisjevarietetten nesten aldri er ei nødvendig forklaring ettersom endringer i grammatiske trekk i hovedsak er et resultat av nabokontakt og forenkling. Unntaket er ordforrådet, som ifølge Sandøy (n.v. 42) er det ”[e]inaste punktet der ein ser at prestisjespråket er ein tydeleg

⁷ Se Lie (2010) for ei oversikt over et utvalg ulike perspektiv i denne debatten.

påverknadsfaktor [...]”. Slik Bull (2009:221) ser det, er det i utgangspunktet uheldig å posisjonere seg for eller imot eksistensen av standardtalemål i Norge ettersom det sporer av en annen og viktigere debatt: ”Viktigare enn å diskutere eksistensen av eit eventuelt standardtalemål i Norge, er det å drøfte *om* dei språkendringane som skjer i dagens norske samfunn, i det heile bør sjåast på som *standardisering*”. Hun påpeker at mange norske lingvister nå bruker betegnelsen standardisering om den talespråksutviklinga som i andre land er kalt destandardisering. Ettersom vi ikke har hatt noe egentlig standardtalemål som kan bli destandardisert i Norge, er det ifølge henne upassende å snakke om destandardisering her, og hun argumenterer for at betegnelsen ”demotisering”, som vil si ”folkeliggjøring”, passer bedre. ”Det handlar altså om at høgstatusformer blir erstatta av språkformer med tradisjonelt lågare prestisje” (Bull 2009:233).

I en studie av språklig variasjon og endring i et språksamfunn kommer en ikke unna å måtte ta stilling til om de endringene som pågår i dialekten, er styrt av horisontale eller vertikale krefter – eller begge deler. Sannsynligvis er det slik at både vertikale og horisontale krefter er operative. Også ulike endringsfenomen i Alta-dialekten vil kunne knyttes til og diskuteres på bakgrunn av dette. For at dimensjonene horisontal og vertikal skal ha noen relevans, vil det videre være nødvendig å gjøre rede for en slags talt norsk med status som overlokal talemålsnorm, det vil si et talemål med overposisjon i et slags tenkt (vertikalt) hierarki av talemål i Norge. Jeg går nærmere inn på dette i forbindelse med den oppsummerende drøftninga av funn i undersøkelsen (jf. punkt 4.4.3).

2.3.2.1 Sosial klasse og prestisje

Enhver sociolingvistisk studie i labovsk ånd vil være nødt til å drøfte hvilke språklige former som kan kalles prestisjeformer i det aktuelle språksamfunnet. Labov viste med sine New York-studier at sosial klasse og språkbruk henger nært sammen. Sosial klasse var avgjørende for antallet språklige prestisjeformer på den måten at språkbrukere fra en høy sosial klasse tok i bruk flere prestisjeformer sammenlikna med de som tilhørte en lav sosial klasse.⁸ Jeg ser ikke bort ifra at det kan bli nødvendig å trekke inn og diskutere denne faktoren i

⁸ ”Sosial klasse” er begrepet Labov sjøl bruker om forskninga si. Klasse-begrepet fører med seg en del negative konnotasjoner, og en kunne dermed ha god grunn til ikke å bruke det. Hudson (1996:240) poengterer imidlertid at: ”[s]ocial class is an important influence on language in most (perhaps all) urban societies, however egalitarian they may claim to be, and it is social class that is responsible for the difference between ’overt’ and ’covert’ prestige”. Begrep som åpen og skjult prestisje, som jeg tar i bruk i denne oppgaven, forutsetter altså på en måte ei sosial lagdeling av samfunnet.

undersøkelsen av dialekten i Alta, og vil dermed i det følgende se nærmere på begrepet prestisje.

De fleste språkbrukere har ei mening om språket og om hva som er et ”godt” eller ”riktig” språk. De språkformene som oppnår stor sosial aksept i et språksamfunn, og som blir oppfatta som mest korrekte, kan sies å ha *prestisje*. Vikør (2009) forklarer prestisjespråk på to måter: en påvirkningskilde utafra og ovafra på folks primære (dialektale) talemål, definert ut fra de spora det setter på dialektene, og ei forestilling hos språkbrukerne om hva som er det beste språket, definert ut fra undersøkelser av holdninger blant språkbrukerne. Han påpeker at sjøl om prestisjespråket og standardtalemålet i praksis ofte kan falle sammen, så er det ikke nødvendigvis alltid slik. På bakgrunn av ordbøkene og de definisjonene han finner der, kommer han fram til følgende begrepsavklaring:

Prestisje [...] går meir på subjektive oppfatningar ute i samfunnet, sjølv om desse oppfatningane og dei mønstra dei utgjer, ofte kan vere bastante nok og urokkelege nok. Men det går ikkje an å vedta at noko skal ha høg eller låg prestisje, slik ein kan vedta at ein viss standard skal gjelde eller ikkje (lenger) gjelde. (n.v. 58)

Som han videre påpeker, kan en si at et standardspråk *er* et prestisjespråk, ettersom det ellers ikke ville kunne fungere som standard. Det samme gjelder imidlertid ikke alltid den andre veien; et prestisjespråk trenger ikke å være et standardspråk.

Labov snakker om to ulike former for prestisje, og for å illustrere forskjellen nevner Trudgill (1983) forskjellige varieteter av engelsk som eksempel. Som han påpeker, har standard engelsk og RP-aksenten høy prestisje. Dette er noe mange vet og noe vi allerede har en del bevis for. Hva da med argumentet om at mange (menn) er positive til og foretrekker språklige former som er typiske for arbeiderklassen, spør han videre. Det viser seg altså at: ”lower-class, non-standard linguistic varieties also have some kind of ’prestige’, and that this is particularly so in the case of men” (n.v. 89). Det er vanskeligere å bevise denne typen prestisje, men det er all grunn til å anta at det er slik. Dersom det ikke var slik, kan en se for seg at langt flere hadde snakka standard engelsk og hatt RP-aksent. De språklige varietetene som er typiske for språkbrukere som tilhører en lav sosial klasse, har dermed den typen prestisje som Labov kaller *skjult prestisje*. Dette har språkbrukerne sjøl vanligvis ikke bevissthet om. Sosiale verdier og normer som språkbrukerne kan snakke om og vurdere, ofte med ord som ”godt” og ”pent”, er *åpen prestisje* i labovsk forstand.

Stor befolkningsvekst, økt mobilitet, endringer i sysselsetting og andre samfunnsendringer kan føre til at folk endrer oppfatning av hva som har prestisje, også i

språket. Jeg antar at synet på hva som er prestisjeformer i Alta-dialekten, har endra seg mye i løpet av de siste hundre åra parallelt med at folketallet har skutt såpass kraftig i været (jf. punkt 1.2.2). Hva som er prestisjespråk eller språklige idealer blant Alta-væringene, har antakelig mye å si for hvordan de snakker, og endringer i denne typen holdninger til språket vil dermed kunne bidra til å forklare eventuelle språklige endringsprosesser i dialekten her.

2.3.2.2 Lokal identitet og nettverk

Med talemålsforskninga i Martha's Vineyard påpekte Labov en nær sammenheng mellom språkbruk og lokal identitet. Han kom fram til at fonetisk sentralisering, det vil si høy frekvens, av diftongene (ay) og (aw) hadde den sosiale betydninga: "I'm a Vineyarder" (Labov 1972:299). Noen av øyboerne ønska å bli på øya, mens andre ønska å dra, og orientering inn eller ut av lokalsamfunnet viste seg å påvirke språkbruken i stor grad. De lokalorienterte øyboerne, som var positivt orienterte overfor Martha's Vineyard, hadde mer sentralisering av de nevnte diftongene i forhold til de som hadde et ønske om å dra fra øya. Som Labov kom fram til, er lokal identitet en ekstremt viktig sosial kategori i rurale samfunn eller i urbane bygder. Det var de ulike nettverka av sosiale kategorier som i størst grad korrelerte med språklige endringsprosesser, og de viste seg dermed å være viktigere enn andre faktorer som geografi, utdanning, yrke og kjønn.

I Alta kan en etter mi mening finne særlig ett eksempel på lokal identitet i labovsk forstand. Som Labov viste, var det ei gruppe mennesker, såkalte "Vineyarders", som skilte seg ut fra andre øyboere i Martha's Vineyard. De var utprega lokalorienterte og signaliserte tilhørighet i denne gruppa gjennom språket, det vil si ved fonetisk sentralisering av de undersøkte språktrekka. Det kanskje mest sammenliknbare tilfellet i Alta er den delen av befolkninga som er bosatt i bydelen Kronstad, og som i byen er kjent som "kronstinger". Ifølge flere av de Alta-væringene jeg har vært i kontakt med, skiller de såkalte "kronstingene" seg mer eller mindre ut fra folk i byen ellers, ikke bare med tanke på språket, men også på andre områder. De blir ofte parodierte og latterliggjort på grunn av enkelte språklige særtrekk og en litt spesiell klesstil. Kronstad-miljøet blir som regel knytta til motorkultur og til ikke-akademiske verdier. Læstadianismen har dessuten tradisjonelt stått sterkt i dette området av byen, noe som har satt sitt preg også på de som ikke er utprega religiøse. Mange er tidlig ute med å skaffe seg familie, hus og bil og med å komme seg ut i arbeid, og det var ofte slik før at ungdommene fra dette miljøet slutta på skolen uten å ha fullført ungdomsskolen. Det ligger solide firmaer innafor bygg- og anleggsbransjen på Kronstad, og i disse firmaene er det lett å

tjene penger. Kronstad-væringene får lett jobb og har gode muligheter innafor denne bransjen, som dessuten har blomstra i kjølvannet av Snøhvitutbygginga i Hammerfest kommune. Dermed har skolegang i mange tilfeller ikke vært nødvendig.

I Alta har Kronstad-dialekten blitt en indikasjon på lokalforankring. Det mest typiske for varieteten er for eksempel trykk på første stavelse i lånord, som i *'forgasser* og *'matrial*, mens det ellers i Alta er vanlig å legge trykket lengre bak i disse orda. Jeg ser ikke bort ifra at en kan finne særegenheter også på et fonologisk nivå, slik Labov gjorde i Martha's Vineyard. Videre antar jeg at dette varierer blant Kronstad-væringene; de som ønsker å bli boende i dette området av byen, har sannsynligvis en mer utprega Kronstad-dialekt enn de som ønsker å flytte derfra, og som tar mer eller mindre avstand fra lokalmiljøet. Språklige trekk i denne dialekten, eller kanskje heller sosiolekten, vil på den måten skille de lokalorienterte "kronstingene" fra andre Kronstad- og Alta-væringar. Kronstad-miljøet representerer dermed på mange måter et samfunn i samfunnet, og denne lokale identiteten kan også minne om det L. Milroy (1987:15) kaller "lokalisme":

We may describe as communities those working-class areas of large cities which are often called 'urban villages'; this name is given to them partly because of the characteristic structure of social networks in many working-class areas, but also because the residents have a strong feeling of belonging to and owning 'their' area of the city.

L. Milroy (n.v.) undersøkte forskjellige nettverk i arbeiderklassemiljø i Belfast, og ifølge henne utnytter folk "the resources of the dialect as a means of projecting their social identities" (n.v. 7). Videre påpeker hun at identitet og sosial klasse ikke nødvendigvis henger sammen: "Membership of a group labelled 'lower-middle class' does not necessarily form an important part of a person's definition of his social identity" (n.v. 14). De sosiale klassene er ifølge henne for abstrakte og lite nyttige når en skal forklare mønster av språklig variasjon: "Although hierarchical orderings do exist [in Martha's Vineyard], the concept of social class is less useful in explaining patterns of linguistic variation than the less abstract concept of community" (sst.). L. Milroy bruker begrepet 'samfunn' i denne studien om det Labov (1972) kaller 'kategorier av lokal identitet'.⁹

L. Milroy (n.v. 174) definerer sosiale nettverk på følgende måte:

[...] the term *social network* refers quite simply to the informal social relationships contracted by an individual. Since all speakers everywhere contract informal social relationships, the network concept is

⁹ L. Milroy presiserer samtidig at det er nesten like mye uenighet rundt bruken av begrepet 'samfunn' som 'sosial klasse', men at hun bruker det likevel ettersom det er mindre abstrakt enn sosial klasse.

in principle capable of universal application and so is less ethnocentric than, for example, notions of *class* or *caste*.

Videre kan *tettheten* i slike sosiale nettverk variere. Høy grad av tetthet i et nettverk forutsetter høy grad av kontakt mellom de forskjellige personene i nettverket. Forholdsvis tette nettverk, også kalt *klynger* ("clusters") hos L. Milroy, er "generally considered to function effectively as norm enforcement mechanisms, and are characteristic of those sociogeographic units which we defined [...] as *communities*" (n.v. 50). Ifølge L. Milroy vil et forholdsvis tett nettverk ofte virke forsterkende på normer og sosial kontroll. Dette vil i neste omgang forme den sosiale atferden, inkludert språkbruk, blant individ i dette nettverket.

Personer i et nettverk kan være tilknyttet hverandre på forskjellige måter, og relasjonene kan være det L. Milroy (n.v.) kaller *uniplekse* eller *multiplekse*. Mens uniplekse relasjoner vil si at to personer har kontakt kun i én bestemt situasjon, som for eksempel på jobb, vil multiplekse relasjoner si at to personer møtes under flere omstendigheter, for eksempel som arbeidskollegaer, naboer, venner og slektninger. Multipleksitet og tetthet henger dessuten gjerne sammen.

Tilbake til Alta: Ut fra de definisjonene jeg her har vært innom, kan en se for seg lokalsamfunnet på Kronstad som et forholdsvis tett nettverk; det er ikke usannsynlig at personene i dette nettverket treffer hverandre i flere situasjoner enn én og dermed har multiplekse relasjoner. Som L. Milroy kom fram til, vil tette nettverk i større grad motstå endringer utofra og medvirke til å bevare lokale normer, mens løse nettverk derimot vil være mer utsatt for press fra ytre hold, men samtidig slippe den sterke sosiale kontrollen:

[...] a close-knit network structure is an important mechanism of *language maintenance*, in that speakers are able to form a cohesive group capable of resisting pressure, linguistic and social, from outside the group. If the individual's network structure becomes less close-knit, it follows that he will be robbed of an important mechanism of nonstandard norm maintenance; he will also be free of the constant supervision and control [...]. (n.v. 178)

Dette kan bidra til å forklare hvordan "kronstingene" klarer å holde på sine særtrekk, både språklig og ellers, tross i latterliggjøring og andre former for press utofra. Også den såkalte solidaritetsfaktoren, som ifølge L. Milroy (n.v.) er basert på summen av holdninger til lokalsamfunnet og grad av nettverkstetthet, kan medvirke til dette og til at det lokale får prestisje.

2.3.2.3 Sentrum/periferi og mobilitet

Språket i sentrale og perifere områder utvikler seg gjerne forskjellig, og i språkendringsprosesser skjer spredning av ulike endringsfenomen som oftest via et dominerende regionalt sentrum. Det er nettopp dette som ligger i sprang- og bølgemodellen (jf. Sandøy 2008a). Den såkalte bølgeteorien dreier seg om at språklige innovasjoner sprer seg som ringer i vann fra et sentrum og ut mot mer perifere områder (Akselberg 2008:163). Denne bølgeteorien, som stammer fra Schmidt (1872), har blitt utvida med sprangteorien, som handler om at et nytt trekk sprer seg fra større til mindre sentre og fra sentrum til sentrum for så å sive ut til omkringliggende bygder. Ut fra denne modellen kan en se for seg et hierarki av sentre i Norge (jf. figur 11.1 hos Sandøy 2008a:223). Som Sandøy (n.v. 230–31) påpeker, bør en her ta i betraktning at mentaliteten og orienteringa hos befolkninga i sentrum kan være et produkt av at sentrumet ”har alt”. Folk får ei oppfatning av hierarki og hegemoni ettersom perifere samfunn i stor grad er avhengige av sentrum. Samfunn i periferien mangler visse funksjoner og må hente tjenester og få avgjørelser fra sentrum, og dette er et maktforhold som også preger retninga på spredning av nye språktrekk. Sprang- og bølgemodellen forutsetter videre at spredning av språktrekk skjer gjennom kontakt, og mens bølgemodellen legger vekt på geografisk nærhet i kontakten, hevder sprangmodellen at sentrumssamfunn lettere tar til seg nye trekk (n.v. 223). Sammenfallet mellom /ʃ/ og /ç/ er ett eksempel på ei språkendring som har ”hoppa” fra by til by. Ifølge Røyneland (2009:25) viser denne språkendringa dessuten at ungdoms rolle som initiativtakere og videreførere av endring er ganske annerledes i urbane områder sammenlikna med mer rurale steder. Mens ungdom i perifere områder primært er involvert i språklige utjamningsprosesser, er ungdom i sentrale områder i større grad involvert i andre slags innovasjoner. Ungdom i byer snakker dermed ofte *mindre* standardnært enn eldre generasjoner, mens ungdom i perifere områder ofte snakker *mer* standardnært enn sine foreldre og besteforeldre. Uansett er det, uavhengig av sentrum og periferi, som regel et visst språklig skille mellom ungdom og eldre generasjoner (n.v. 26).

Som jeg innledningsvis i denne oppgaven var inne på, er Alta et stadig voksende sentrum, og som følge av enorm befolkningsvekst og sentralisering, må vi kunne regne med ei viss språklig utjamning. I den forstand er Alta-dialekten i dag et mer eller mindre ordinært bymål. Det er imidlertid flere forhold som har ført til at dialekten i Alta har utvikla seg slik den har gjort. Som et flerspråklig samfunn hvor språkbrukere av ulike språk lenge har vært

(og er) i kontakt med hverandre, har Alta et talemål som i stor grad er prega av språkkontakt.¹⁰ Som by strekker Alta seg langt og har flere små sentre, og en kan høre forskjell på talemålsvarietetene i disse sentra som følge av kontakt med finsk og samisk. En får dessuten ofte høre at Alta-dialekten er lik bokmålet. Alta-væringer som ikke har hatt norsk som morsmål, har tradisjonelt vært nødt til å lære seg språket som fremmedspråk i skolen og gjennom kontakt med andre norsktalende, og blant anna derfor har mange bokmålsnære former fått feste her. Alta-dialekten har også gjennomgått store forandringer på grunn av all flyttinga innafor landsdelen helt fram til i dag. Det er i dag vanlig å flytte på seg, ofte i forbindelse med studier eller jobb, og mindre vanlig å bo ett sted hele livet. Kontakt og kommunikasjon ut av lokalsamfunnet har i tillegg økt som følge av stadig større aksjonsradius blant folk. Denne økte mobiliteten og stor grad av gjennomtrekk i befolkninga har ført til at dialekten i Alta har fått en mer moderne struktur enn talemål ellers i landet hvor befolkninga har vært mer stabil. Hatlebrekke (1996:221–222) påpeker at ei slik utvikling kan minne om utviklinga av bymål, og hun nevner at dialektene i byer og på tettsteder tar opp bokmålsformer raskere enn på mindre steder.

2.3.3 The apparent time construct

Dersom en ønsker å bevise at det foregår ei språkendring innafor et gitt språksamfunn, må en kunne dokumentere at variasjonen i språksamfunnet er et direkte resultat av at språkbrukere lærte seg å snakke annerledes før enn de gjør i dag. Det kan en få innblikk i ved å sammenlikne språkbruk i dag med språkbruk i tidligere stadier av historia. Den beste måten å underbygge dette på, vil være å demonstrere i nær framtid at den oppdaga tendensen i språksamfunnet har fortsatt videre i samme retning. Ifølge Labov (1981:177) forutsetter det et tidsrom som er "large enough to allow for significant changes but small enough to rule out the possibility of reversals and retrograde movements: we might say from a minimum of a half generation to a maximum of two". For at utfallet av en slik komparativ studie skal være truverdig, må talemålsprøvene som representerer språket i de ulike historiske stadia, være sammenliknbare. Den mest pålitelige kilden til bevis i faktisk tid er ifølge Eckert (1997) en tilnærma nøyaktig gjentakelse av en tidligere utført undersøkelse i et språksamfunn.

The apparent time construct er en analytisk modell som baserer seg på tanken om at en kan si noe om språkendring ved å studere aldersbetinga variasjon og sammenlikne ulike

¹⁰ For definisjon av språkkontakt i nordnorske talemål, se f. eks. Bull (2004:185).

generasjoners språkbruk. Hos Eckert (1997:151) kan en finne følgende definisjon av alder og aldersfordeling av språklige variabler:

If *aging* is movement through time, *age* is a person's place at a given time in relation to the social order: a stage, a condition, a place in history. [...] The individual speaker or age cohort of speakers at any given moment represents simultaneously a place in history and a life stage. Age stratification of linguistic variables, then, can reflect change in the speech of the community as it moves through time (*historical change*), and change in the speech of the individual as he or she moves through life (*age grading*).

For å kunne "avlese" historia på denne måten, er en nødt til å anta at individet tilegner seg et bestemt system i ung alder, og beholder dette systemet forholdsvis intakt og stabilt gjennom resten av livet. En regner vanligvis med at språket er mer eller mindre stabilt fra rundt 15-årsalderen. Med dette som utgangspunkt vil hvert alderstrinn kunne sies å representere et bestemt stadium i historia, såkalt *tenkt tid* ("apparent time"). En 50 år gammel språkbruker i 2010 vil dermed kunne gi oss et ganske godt bilde av det språkssystemet som ungdom tilegna seg på 1970-tallet. Individet er imidlertid i en stadig utviklingsprosess i løpet av livet, noe som involverer endringer i sivilstatus, sosiale relasjoner og nettverk, yrkesstatus, boplass, deltakelse i samfunnet og liknende. Endringer igjennom ulike livsfaser vil naturligvis virke inn på variasjonsmønstre hos hver enkelt språkbruker. Likevel kan en regne med en viss grad av stabilitet ifølge Labov (1981:181): "There will be corrections to stigmatized patterns, new vocabulary, some borrowings from other speakers, but on the whole the phonetic and phonological pattern of the pre-adolescent and adolescent years is preserved". Uten noen form for bekreftelse i *faktisk tid* ("real time") er det vel å merke umulig å avgjøre om aldersinndelte variasjonsmønstre viser pågående endringsprosesser eller ikke (Eckert 1997). Samtidig bør en ikke undervurdere synkrone variasjonsstudier: "The dynamic dimension of synchronic structure can explain a great deal, and a good deal of the past can be reconstructed from the present if we look into the matter deeply enough" (Labov 1981:196).

Med utgangspunkt i *the apparent time construct* er det mulig å tenke seg at aldersgruppene i min undersøkelse vil kunne fortelle noe om historisk endring i språksamfunnet Alta, det vil si hvordan talemålet her har endra seg over tid. Ettersom de eldste informantene er født rundt 1920, vil jeg altså kunne få et innblikk i det språkssystemet som de unge tok til seg i Alta på 1930-tallet. Ungdommene i undersøkelsen min er født rundt midten av 1990-tallet, og de vil kunne gi et bilde på det språkssystemet som unge tilegner seg i byen i dag. Ei sammenlikning av disse to språkssystema vil dermed kunne si noe om hvordan dialekten i Alta har endra seg i løpet av de siste 80 åra omtrent. Den midterste aldergruppa i

undersøkelsen vil kunne fylle ut dette bildet, og gi ytterligere informasjon om eventuelle språklige endringsprosesser i byen.

2.4 Identitet

Identitet blir hos Eckert (2000:41) forklart som ens ”meaning in the world”. Individet konstruerer ifølge henne sin identitet kontinuerlig i samhandling med omverden, og en kan få innblikk i slike prosesser ved å studere språklig variasjon:

The individual's engagement in the world is a constant process of identity construction – one might most profitably think of identity as a process of engagement (and disengagement) – and the study of meaning in sociolinguistic variation is a study of the relation between variation and identity. (n.v. 41–42)

En kan videre snakke om individuell identitet og gruppeidentitet, og ifølge Eckert (n.v. 42) er ikke individuell identitet ”constructed in a vacuum; it is co-constructed with group identities”. Hun hevder at individuell identitet konstrueres i sammenheng med meninger eller betydninger (”meanings”) som blir konstruert i verden ellers, som kategoriene ”jocks” og ”burnouts” (sst.). Dette var kallenavn på ulike typer elever ved Belten High, skolen hvor Eckert utførte det meste av sin undersøkelse. Eckert hevder at sosial mening, eller betydning, og identitet har å gjøre med menneskers ulike former for deltakelse i såkalte praksisfellesskap (”communities of practice”) og i verden for øvrig. Det er den daglige sosiale praksisen som former et fellesskap, og som plasserer det i en større sammenheng. ”The individual's identity is carved through his or her forms of participation in the group, and the group's identity is carved through the interplay of the individual forms of participation that constitute its life” (n.v. 43).

Språk er ei form for identitetsskapende praksis. LePage og Tabouret-Keller (1985:14) betrakter språklig atferd som en serie ”*acts of identity* in which people reveal both their personal identity and their search for personal roles”. Slik de ser det, projiserer individet sitt indre univers via språklig atferd for på den måten å posisjonere seg i omgivelsene, det vil si for å nærme seg eller ta avstand til andre rundt seg: ”[T]he individual creates for himself the patterns of his linguistic behaviour so as to resemble those of the group or groups with which from time to time he wishes to be identified, or so as to be unlike those from whom he wishes to be distinguished” (n.v. 181). Det er et poeng hos LePage og Tabouret-Keller at *alle* yttringer er påvirket av tilhørere, emne og situasjon. Jeg gjør grundigere rede for slik språklig tilpassing eller akkommodasjon i kapittel 3 (jf. punkt 3.1.1).

Jeg ønsker å finne ut om det er mulig å snakke om flere ulike gruppeidentiteter i Alta og om ulike varieteter av talemålet i byen er nødvendige for å opprettholde disse gruppeidentitetene. Lokalsamfunnet på Kronstad kan være ett eksempel på en slik gruppeidentitet. På bakgrunn av de definisjonene jeg her har vært innom, vil informantenes språkbruk kunne si noe om hvilken gruppe de ønsker å bli identifisert med, og jeg vil dermed kunne få innblikk i hvorvidt informantene er lokalt orienterte eller ikke.

2.5 Etnolekt

Bull (1991, 1992) undersøkte den norske dialekten på Furuflaten, ei lita bygd i Lyngen kommune i Nord-Troms, i et språkkontaktperspektiv, og kartla samiske substratfenomen i den norske varieteten. Hun så i hovedsak nærmere på fordelinga mellom postalveolare konsonanter, med uttale som i [svat], og konsonantsamband av r + dental, med uttale som i [svart]. De eldste informantene skilte seg systematisk ut fra de andre informantene ved at de hadde både postalveolarer og konsonantsamband i målet sitt, mens informantene i mellomgenerasjonen og de yngste hadde gjennomført postalveolarisering, som i de nordnorske nabodialektene (Bull 1991:26). Konsonantsamband blei her regna som et samisk substratfenomen. Bull så imidlertid ikke bare på fonologien i denne dialekten; hun rapporterte for eksempel om generasjonsforskjeller også i genussystemet og i bestemthetsbøyinga. Former som 'den huset' og 'en bilen' kan forekomme blant de eldste, men de er ute av språket til de yngste (n.v. 27).

Det ser ifølge Bull ut til at det har skjedd eller skjer et språkskifte på Furuflaten i retning av en generell nordnorsk norm. Utviklinga i den norske dialekten i bygda bærer preg av stadig større grad av tilpassing til de norske dialektene i de enspråklige nabobygdene, en prosess som minner om det en kaller regionalisering. Bull (1991:33–34) stiller opp et potensielt utviklingsmønster i tre steg på bakgrunn av variasjonen og de store generasjonsforskjellene i dialekten:

Steg 1 er karakterisert av gjennomført bruk av samiske substratfenomen, t.d. konsonantsamband og ikkje postalveolarar, samisk klusilsystem og samiske reglar for fordeling av stemte og ustemte klusilar, genusmorfema gjennomført brukte som frie allomorfar og ikkje fordelte etter fast genus på substantiva osv. [...] På stadium 2 finn vi mykje variasjon i bruken av samiske substratdrag og dei tilsvarande språkdraga i norsk, nærmare bestemt slik dei blir realiserte i dei einspråklige grannebygdene. På stadium 3 er dei samiske substratdraga ute av språket på Furuflaten.

Hun kom fram til at en ennå kan finne trekk i talespråket blant de yngste, både i prosodien og i fonologien, som til en viss grad kan tolkes som samiske. Substratfenomen var imidlertid best bevart i prosodien.

Slik Bull ser det, er språkutviklinga på Furuflaten neppe uttrykk for at språkbrukerne har hatt problemer med å tilpasse seg storsamfunnet og majoritetsspråket. Hun oppfatter utviklinga snarere som uttrykk for at etterkommerne av den samiske urfolkegruppa i denne bygda har gjennomført en vellykka språklig strategi og dermed klart å skape sin egen dialekt eller etnolekt:

Etterkommarane av den samiske urfolkegruppa som gjennom kolonisering og så gjennom medveten fornorsking blei tvinga til å tilpasse seg det norske storsamfunnet og til å ta i bruk norsk, har på Furuflaten og i tilsvarende nordnorske bygdesamfunn gjennom nokre få generasjonar gjennomført ein vellykka språklig strategi og skapt sin eigen dialekt (eller like gjerne etnolekt) som ber bod om den komplekse og mangefasetterte språklige og politiske bakgrunnen og utviklinga folket har vore gjennom. (sst.)

Bull knytter LePage og Tabouret-Kellers (1985) begrep ”fokusert” og ”diffus” til språkutviklinga på Furuflaten. ”’Focussing’ will imply greater regularity in the linguistic code, less variability; ’diffusion’ the converse” (LePage og Tabouret-Keller 1985:116). Språkssystem kan vidare være fokuserte eller diffuse både på individ- og gruppenivå. Kort sagt innebærer dette at jo likere språket er mellom to eller flere individ i ei gruppe, desto mer fokusert kan språket sies å være. Som følge av en mer eller mindre homogen og sosialt samlende språknorm, har det ifølge Bull gått for seg ei form for fokusering i den norske dialekten på Furuflaten. I et slikt perspektiv representerer den eldste norske varieteten i bygda en mer variabel, heterogen og uklar tilstand, og kan dermed karakteriseres som diffus.

På bakgrunn av denne studien er det nærliggende å tenke at det kan ha gått for seg ei liknende utvikling i dialekten i Alta. Som jeg i innledninga til denne oppgaven er inne på, er det ikke mer enn omtrent 150 år sia at samer og kvener utgjorde majoriteten av befolkninga her (jf. Trosterud 2008). Dette bildet har imidlertid endra seg drastisk, og som resultat av et århundre med assimileringsspolitikk i Finnmark, er antallet samisktalende ifølge Trosterud (2008:103) antakelig redusert til en tredjedel av det som ellers ville ha vært situasjonen. Norsk har etter hvert blitt det dominerende språket også i Alta, men talemålet i byen bærer flere steder preg av språkkontakt mellom samisk, finsk og norsk, kanskje særlig på Elvebakken og på Kronstad. Her har det oppstått mer eller mindre særegne varieteter, og når jeg ber Alta-væringene om å beskrive disse særegenhetene, er det gjerne prosodiske trekk de

peker på. Ut fra dette er det mulig å tenke seg at det har skjedd ei språklig utvikling i dette området som til en viss grad kan minne om den som har gått for seg på Furuflaten.

3. Metode og materiale

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for datamaterialet som ligger til grunn for denne undersøkelsen, og for de metodene jeg har brukt i forbindelse med innsamling og analyse. Jeg vil til å begynne med se nærmere på begrepsparet kvantitativ/kvalitativ, og med det forsøke å si noe om hva som skiller kvantitative og kvalitative metoder fra hverandre, og noe om hvordan de kan kombineres. Videre konfronterer jeg ei kjent problemstilling innafor sosiolingvistisk forskning, nemlig observatørens paradoks, og jeg stiller meg spørrende til om det er mulig å overkomme dette paradokset, men også om det i det hele tatt bør være ei målsetting. Jeg har valgt å gå såpass i dybden på denne problemstillinga her ettersom det kan bidra til å kaste lys på ulike aspekter ved intervjusituasjonen, som er en innsamlingsmetode jeg har benytta meg av. Deretter vil jeg si litt om dialektundersøkelsen jeg utførte våren 2009 i bygda Talvik i Alta kommune, en undersøkelse som har blitt en innledende studie til og som har bidratt til å danne et hypotesegrunnlag for dette mastergradsprosjektet. En stor del av kapitlet vil være via det empiriske grunnlaget for masteroppgaven.

3.1 Kvantitative og kvalitative metoder

Hovedforskjellen mellom kvantitative og kvalitative metoder kan sies å ligge i at de er tilnærminger til ulike typer data (jf. f. eks. Grønmo 1996 og Åsberg 2001). Ifølge Grønmo (1996:73–74) er kvantitative data i grove trekk data som kan uttrykkes i form av rene tall eller andre mengdetermer, som mange/få, flere/færre, de fleste/de færreste, og så videre. Kvalitative data er derimot data som ikke uttrykkes på denne måten. Deretter kan altså vitenskapelige metoder eller tilnærmingsmåter oppfattes som kvalitative eller kvantitative ut fra om de involverer innsamling eller analyse av henholdsvis kvalitative eller kvantitative data (sst.). Spørreskjema er for eksempel en mye brukt kvantitativ innsamlingsmetode, mens (dybde)intervju er en ofte brukt kvalitativ metode.

Grønmo (1996:74–75) legger videre vekt på det komplementære framfor det konkurrerende forholdet mellom disse to tilnærmingsmåtene. Han gjør rede for hvordan distinksjonen mellom kvalitativ og kvantitativ samfunnsforskning utgjør ytterpunktene av et slags kontinuum. I hver sin ende av kontinuumet kan vi finne de mest reindyrka formene for henholdsvis kvalitative og kvantitative data. Kvantitative og kvalitative tilnærminger kan dessuten prinsipielt sett sies å stå i et komplementært forhold til hverandre på den måten at den ene metoden ofte kan supplere der den andre ikke strekker til (sst.). Det er i neste omgang

forskningsspørsmåla som avgjør hvilken av disse to tilnærmingmåtene som vil være den mest hensiktsmessige i ett gitt konkret forskningsopplegg.

Jeg har valgt å benytte meg av en form for metodekombinasjon eller *metodetriangulering* (jf. Halvorsen 2008:149–150) i mitt prosjekt, noe som innebærer nettopp en slik utfyllende bruk av tilnærmingmåter. I innsamlingsarbeidet har jeg benytta meg av intervju, en typisk kvalitativ metode, mens jeg i analysen går både kvantitativt og kvalitativt til verks ved å analysere det tallmaterialet som jeg sitter igjen med etter ekserpering og koding (jf. punkt 3.6.2), og ved å se nærmere på og drøfte sammenhenger og tendenser i datamaterialet etter både språklige og sosiale mønstre.

3.1.1 Observatørens paradoks

Ideen om observatørens paradoks springer ut fra tanken om at enhver språkbruker har flere varianter av talespråket sitt og at det i et sosiolingvistisk perspektiv er det naturlige, uformelle og avslappa talespråket som er det interessante forskningsobjektet. Labov (1972:209) forklarer observatørens paradoks på følgende måte: "the aim of linguistic research in the community must be to find out how people talk when they are not being systematically observed; yet we can only obtain these data by systematic observation." Han hevder videre at problemet ikke er uløselig: "One way of overcoming the paradox is to break through the constraints of the interview situation by various devices which divert attention away from speech, and allow the vernacular to emerge" (sst.). Labov (n.v.) karakteriserer språkbrukerens *stilregister* som et kontinuum som strekker seg fra formell til uformell talemålsstil, men oppfatter ikke alle de ulike stilene langs et slikt kontinuum som like interessante. Som vi kan se i sitatet ovafor, omtales det som viktig å få fram det såkalte "vernacular", det vil si den uformelle talemålsstilen. "The vernacular" er ifølge Labov (n.v. 208) "the style in which the minimum attention is given to the monitoring of speech." Begrepet "vernacular" eller "naturlig tale" har vært drøfta og problematisert av flere (jf. f. eks. L. Milroy 1987, Wilson 1987, Wolfson 1976).

Det sosiolingvistiske intervjuet, slik Labov (1984) definerer det, bygger på tanken om at forskeren så langt det er mulig må ta bestemte metodologiske grep for å overkomme observatørens paradoks. Slike metodologiske mottiltak innebærer ifølge Heegaard m. fl. (1995:5) at intervjueren forsøker å skape en kontekst som gir informanten anledning til å snakke avslappa og til å bevege seg fritt mellom forskjellige emner. Intervjueren blir her oppfordra til å stille spørsmål rundt emner som engasjerer informanten, i håp om at det vil være med på å dra fokuset mer mot innholdet i samtalen og bort fra sjølve språket. Ønsket om

å overkomme observatørens paradoks involverer dessuten tanken om å redusere effektene av forskerens tilstedeværelse i datainnsamlinga. For eksempel vil personlige egenskaper hos forskeren kunne virke direkte inn på informantenes språklige atferd, blant annet gjennom å frambringe ulike former for akkommodasjon. Det viser seg imidlertid at ikke alle forsøk som har vært gjort på å redusere forskerens tilstedeværelse i intervjusituasjonen, har vært like vellykka (jf. Kotsinas 1994). Et poeng hos Kotsinas (n.v. 85f) er at dersom forskeren ender opp med å distansere seg i for stor grad fra intervjusituasjonen, for eksempel ved å unngå å kommentere det som blir sagt og ved å la være å stille oppfølgingsspørsmål, kan det føre til at forskeren blir oppfatta som lite interessert i innholdet i samtalen. Slik mangel på respons fra forskeren kan i neste omgang føre til at informanten blir ukomfortabel og forvirra.

Ved å sette i gang bestemte metodologiske mottiltak for å overkomme observatørens paradoks, går forskeren samtidig god for at det eksisterer noe som kan kalles naturlig tale. En kan imidlertid spørre seg om det noensinne er mulig å si at en språkbruker snakker naturlig. Wilson (1987) hevder i hovedsak at det er lettere å høre når talemålet hos en språkbruker har blitt påvirket av observerte omstendigheter, enn det er å avgjøre når det er "naturlig". Han tar utgangspunkt i blant andre Wolfson (1976), som hevder at "there is no such thing as 'natural' speech, there is only speech appropriate to a particular contextual moment of production".¹¹ Dette er et kontekstuellt og interaksjonelt perspektiv som ifølge Wilson strider imot ideen om at det eksisterer en slags naturlig tale, som på si side involverer et statisk bilde av en ideell type språklig atferd. Slik Wilson (1994:286) ser det, er sosiolingvisten først og fremst ute etter den typen data som ikke er metodologiske produkt, men snarere såkalte "real data". Han karakteriserer "real data" som upåvirket tale ("non-affected speech"), i motsetning til påvirket tale ("affected speech"). På lik linje med Labov ønsker altså Wilson at datamaterialet skal være upåvirket av metodologiske forhold, men i stedet for å forsøke å redusere de eksterne påvirkningsfaktorene, slik Labov vil, aksepterer Wilson at materialet er påvirket av eksterne faktorer. Han anser den delen som ikke er påvirket, som det mest interessante datamaterialet. Mens Labov er opptatt av å få fram den "naturlige" talen, har Wilson altså den upåvirkte talen som studieobjekt, og de kan dermed sies å definere to ganske forskjellige studieobjekter, ettersom upåvirket tale ikke nødvendigvis er det samme som naturlig tale.¹² Sollid (2002) poengterer at det fortsatt er uklart hva sosiolingvistens studieobjekt egentlig er, og at det trolig må defineres for hver enkelt studie med utgangspunkt i hva som er studiens erkjennelsesprosjekt, og hvilken sjanger datamaterialet hentes fra.

¹¹ Sitatet er henta fra Wilson (1987:161).

¹² For ei grundigere avklaring av disse begrepa, se Sollid (2002).

Et intervju er, i likhet med andre former for interaksjon mellom språkbrukere, på mange måter en dynamisk prosess, og de fleste ønsker å tilpasse seg situasjonen i større eller mindre grad. Dette kommer ofte til uttrykk gjennom språket; språkbrukeren endrer ofte språket sitt mer eller mindre bevisst for å tilnærme seg eller ta avstand fra andre språkbrukere i situasjonen. For å forsøke å forklare hvorfor vi som språkbrukere endrer talemålet vårt ut fra hvem vi snakker med, og kanskje helst ut fra hvordan vi tror andre i situasjonen vil oppfatte det vi sier, opererer blant andre Giles og Smith (1979) med en *språktilpasningsteori* ("the interpersonal speech accommodation theory"). Ifølge Giles og Smith (1979:46) er det en tendens at samtalepartnere blir mer like språklig (uttale, talehastighet, lengde på pauser og ytringer, stemmestyrke og grad av sensitivitet i den personlige informasjonen de velger å dele med hverandre). Den talespråklige tilpasningsteorien bygger på en antakelse om at vekslinger i talemålsstil forekommer for å oppmuntre videre interaksjon og for å redusere oppfatta ulikheter mellom samtalepartnere.

Språktilpasningsteorien gjør rede for to motstående strategier, nemlig *konvergens* og *divergens*. Språklig konvergens skjer vanligvis mellom språkbrukere som liker hverandre, og har som mål å signalisere at en er på bølgelengde med samtalepartneren. Det blir ofte oppfatta som en høflig strategi ettersom det antyder at samtalepartneren har et språk som er akseptabelt og verd å imitere. Divergerende språkbruk signaliserer derimot ofte at språkbrukeren på en eller annen måte ønsker å framstå som annerledes enn samtalepartneren. Et klart eksempel på talespråklig divergens er dersom en med vilje velger å bruke et språk som samtalepartneren ikke kan. Akselberg (2008:160) forklarer divergens som "[t]alespråkleg avstand til ein annan talespråkleg varietet". Dette innebærer at en endrer talemålet for å opprettholde allerede eksisterende språklig avstand, eller også for å skape større språklig avstand til den en snakker med. Tilpasningsstrategiene tas videre i bruk i ulik grad og på ulike språklige nivåer.

Informantene i min undersøkelse har etter all sannsynlighet tatt i bruk ulike språklige tilpasningsstrategier i intervjusituasjonen. Min identitet, mi framtoning under intervjuet og mine personlige egenskaper har antakelig i større eller mindre grad vært med på å påvirke informantenes språklige atferd. I tillegg kan min kjennskap til Alta og familierelasjoner i byen på en eller annen måte ha vært med på å prege intervjusituasjonen – både i positiv og negativ retning. Jeg har imidlertid ikke forsøkt å legge noen demper på egen rolle og deltakelse i intervjusituasjonen. Mitt ønske var å holde en så naturlig samtale med informantene som mulig, og jeg anså det som nødvendig å delta aktivt og komme med innspill i samtalen for å få til dette. Som Sollid (2002) påpeker, vil det virke unaturlig at forskerens tilstedeværelse

skal minimaliseres og at forskeren skal prøve å virke fysisk eller mentalt fraværende i deler av sitt prosjekt. Hårstad (2010:122) kommer med følgende kommentar overfor observatørens paradoks: ”Ja, forskerens tilstedeværelse påvirker situasjonen, men i stedet for å gjøre alt for å eliminere denne ”forurensningen” er det mer fruktbart å diskutere på hvilken måte den ”utenforstående” kan tenkes å prege språkproduksjonen”.

Intervjua foregikk dessuten i ulike omgivelser; alle 14–15-åringene og to av 40–50-åringene blei av diverse praktiske hensyn intervjua i grupperom på en skole, mens de øvrige informantene blei intervjua hjemme (jf. punkt 3.3.3). Dette kan ha vært utslagsgivende for språkbruk i intervjusituasjonen, og en kan tenke seg at et intervju hjemme vil være mer avslappa og uformelt enn et intervju som finner sted i et offentlig lokale. En kan også tenke seg at de yngste informantene ville vært mer komfortable og ville ha snakka mer dersom de blei intervjua hjemme.

3.2 Pilotstudie

I løpet av våren 2009 gjennomførte jeg en undersøkelse av dialekten i bygda Talvik i Alta kommune i forbindelse med en semesteroppgave i sociolingvistik (Sætermo 2009). Jeg intervjua fire informanter i denne undersøkelsen: to eldre i 80–90-årsalderen og to yngre i 15–16-årsalderen. Semesteroppgaven blei skrevet med tanke på et framtidig mastergradsprosjekt om dialekter i Finnmark, og hovedfokuset var på palatal versus retrofleks eller dental realisering av historiske lange dentaler/alveolarer, det vil si uttale av lang *n*, *l*, *d* og *t*.¹³ I ettertid har jeg imidlertid bytta ut begrepet ’retrofleks’ med den noe mer fonetisk presise betegnelsen ’postalveolar’.¹⁴

Funna i pilotstudien viste et klart skille mellom eldre og yngre språkbrukere når det gjaldt uttale av de nevnte dentalene/alveolarene; mens det eldre informantparet i undersøkelsen hadde gjennomført palatale og ingen retroflekse realiseringer, hadde de yngre retroflekse eller dentale og ingen palatale realiseringer. De eldre informantene hadde palatal uttale av konsonantsambanda *ll*, *lt*, *ld*, *nn*, *n*, *nt* og *nd*, som i /a^he/ (*alle*, pron.), /sti^ht/ (*stille*, adj.), /hå^he/ (*holde*, inf.), /ma^hn/ (*mann*, m.), /de^hn/ (*den*, pron.), /sa^ht/ (*sant*, adj.) og /ha^hpe^h/

¹³ Her blei også assimilasjonsprodukt av *nd* og *ld* inkludert, i tillegg til realisering av konsonantsambanda *nt* og *lt*.

¹⁴ Moen og Simonsen (2005:228) argumenterer for at retrofleks ikke er noen god term å bruke i klassifikasjonen av norske konsonanter. De kom fram til at de såkalte retroflekse fonema /l/ og /ɾ/ ikke alltid er retroflekterte og dessuten at kontaktområdet i ganen varierer mellom alveolar, postalveolar og prepalatal for disse fonema. Betegnelsen retrofleks er dermed unøyaktig – og i verste fall misvisende – ettersom taleren vanligvis ikke bøyer tungespissen bakover i munnen som begrepet antyder. Postalveolar uttale av /n/ og /l/ innebærer at tunga er i samme stilling som ved dental /l/, men i stedet for at tungespissen treffer rett bak eller på tennene, treffer den baksida av tannkammen.

(handel, m.). Den ene av de eldre hadde i tillegg palatal uttale av *dd* og *tt*, som i /blij/ (*blitt*, part.) og /lic/ (*litt*, adj.). De to yngre informantene hadde retrofleks uttale av konsonantsambanda *ll*, *lt*, *ld* og *n*, som i /vætʃal/ (hvert fall), /aʎta/ (*Alta*, proprium), /håʎe/ (*holde*, inf.) og /kan/ (*kan*, pres.). Informantene hadde begge dental uttale av *nn* og *nt*, som i *inn* og *fant*. Mens de ulike *n*-kvalitetene var forholdsvis tydelige og lette å skille ut, var det mye uklarhet rundt realiseringa av *l* i datamaterialet, noe som har vært ei utfordring også i forbindelse med denne undersøkelsen (jf. punkt 4.2). I pilotprosjektet blei det dessuten registrert svært få belegg totalt sett som følge av tynt materiale.

I pilotundersøkelsen var jeg ute etter å registrere andre språktrekk i tillegg, som endinger i svake hunkjønnsord, infinitivsendinger, lågning, diftonger, *kv-/v-* i framlyd, tidsadverbet (nå), første person pronomen entall (subjekts- og objektsform) og tredje person pronomen flertall (subjekts- og objektsform). Ettersom jeg ikke hadde utført noen liknende undersøkelse før, og derfor ikke helt visste hva jeg kunne forvente, var utgangspunktet for undersøkelsen i stor grad å ”teste terrenget”. Det vil si at studien, i form av å være kvalitativ, skulle være en oppdagende prosess for min del. Ønsket var å få et så bredt inntrykk av variasjonen i disse informantenes talemål som mulig. Det var imidlertid når det gjaldt retroflekser, dentaler og palataler at variasjonen var mest påfallende, og jeg ser ikke bort ifra at vi kan finne ei liknende språklig utvikling også i mer sentrale deler av Alta.

3.3 Empirisk grunnlag

Empirien som ligger til grunn for dette mastergradsprosjektet, blei samla inn i Alta i løpet av september og oktober 2010, men jeg starta opp allerede våren 2010 med å planlegge feltarbeidet. Jeg vil i det følgende gjøre rede for hvordan denne prosessen, det vil si planlegging, rekruttering av informanter og feltarbeid, har gått for seg, før jeg til slutt i kapitlet går nærmere inn på sosiale og språklige variabler i undersøkelsen samt ekserpering, koding og kvantitativ analysemetode.

3.3.1 Utvalgsmetode

Jeg fikk kontakt med de første informantene til undersøkelsen min etter å ha satt inn en beskrivelse av prosjektet og kontaktinformasjon i ei lokalavis. Jeg tok også kontakt med familie og kjente i Alta for å høre om de visste om noen som kunne passe til og tenke seg å delta i undersøkelsen, men tanken bak avisnotisen var å nå og forhåpentligvis engasjere en større del av befolkninga. Jeg mottok i etterkant flere e-poster med innspill fra Alta-væring

som hadde lest om prosjektet i avisa, deriblant noen som også ville delta i undersøkelsen. To personer, en mann i 40-årsalderen og ei kvinne i 50-åra, kunne sies å oppfylle kriteria for deltakelse¹⁵, og endte dermed opp som informanter i undersøkelsen. Disse to foreslo deretter navn på andre potensielle informanter. Mens jeg fikk kontakt med de to informantene i 40–50-årsalderen per e-post, tok jeg kontakt med de øvrige informantene i de to eldste aldersgruppene per telefon. Rekrutteringa av de seks yngre informantene foregikk ved at jeg tok kontakt med lærere, som lot meg komme inn i klasserommet for å presentere prosjektet og verve deltakere.

Etter å ha fått kontakt med de første informantene, foregikk utvalgs- og rekrutteringsarbeidet i tråd med en såkalt *snøballsutvalgsmetode*, en type strategisk utvalg som gjerne blir brukt ved innsamling av kvalitative data (jf. Halvorsen 2008, Milroy og Gordon 2003). Ettersom kvaliteten på informasjonen i slike sammenhenger er viktig, ønsker forskeren å komme i kontakt med de personene som i et sosialt system har mye kunnskap og god evne til å uttrykke seg. Denne utvalgsmetoden brukes særlig i studier av sosiale nettverk, i studier der universet er ukjent, og når forskeren ønsker å få innpass i lukka miljø. Metoden går ganske enkelt ut på at forskeren ber en informant om å foreslå andre personer som kan passe til å delta i undersøkelsen (Halvorsen 2008:164). Disse personene foreslår deretter andre potensielle informanter. Forskeren benytter seg på den måten av det sosiale nettverket rundt informanten, og metoden kan dermed også karakteriseres som en slags nettverksmetode. En fordel ved bruk av denne utvalgsmetoden er muligheten for å redusere antallet avslag fra potensielle deltakere i undersøkelsen. Ettersom forskeren tar kontakt med informanten via en person som tilhører denne informantens nettverk, vil ikke forskeren i like stor grad kunne bli oppfatta som en utaforstående, men snarere som en ”venn av en venn” (Milroy og Gordon 2003:32). Ei utfordring er imidlertid å imøtekomme idealet om å få rekruttert informanter med så stor variasjon i erfaringer og oppfatninger som mulig, i tillegg til ei viss spredning i relevante bakgrunnsvariabler som for eksempel kjønn, alder og utdanning. Denne typen strategisk utvalg vil dessuten involvere en viss grad av selvutvelging ettersom de som er villige til å delta i en kvalitativ undersøkelse, ofte kan sies å være vesensforskjellige fra de som ikke vil delta (jf. Hvinden 1986).

¹⁵ Kriterier for deltakelse i undersøkelsen var at informantene måtte være fra Bossekop, Elvebakken eller Kronstad og helst ha i hvert fall én forelder fra samme sted (jf. intervjuguide, vedlegg 2).

3.3.2 Navngiving av informantene

Informantene har fått tildelt fiktive navn, og de har fått navn med samme forbokstav som bydelen de tilhører. For eksempel har alle informantene fra Bossekop fått navn som begynner på bokstaven B (jf. tabell 3.1). Dette har jeg gjort for at leseren lettere skal få oversikt over hvor i byen de ulike informantene kommer fra, og fordi jeg synes det gjør analysearbeidet og refereringa til informantene generelt mer smidig. Informantene har fått tildelt følgende navn:

	14–15-åringene	40–50-åringene	80–90-åringene
Bossekop	Beathe, Birgit	Berit, Bodil	Birger, Bjørn
Elvebakken	Eirin, Espen	Erik, Egil	Edel, Ernst
Kronstad	Kristin, Krister	Kjell, Kenneth	Karl, Karoline

Tabell 3.1 Navn på informantene

3.3.3 Feltarbeid

Jeg forberedte to forskjellige intervjusituasjoner i forkant av feltarbeidet (jf. intervjuguide, vedlegg 2). Mens intervjusituasjonen for de eldste informantene skulle bestå av kun spørsmål, hadde jeg planlagt både spørsmål og et spill til de seks ungdommene. I forbindelse med pilotstudien opplevde jeg at ungdommene ikke var like komfortable i intervjusituasjonen som de eldre, noe som bidro til at ungdommene var mindre engasjerte i samtalen og at materialet fra disse intervjuene blei tynt. Tanken var derfor å arrangere et slags spill i håp om at det ville gjøre intervjusituasjonen mindre stiv og formell, og som et forsøk på å vekke engasjement og konkurranseinstinkt hos ungdommene. Spillet, som jeg kalte *Tre like*, baserte seg på kortspillet mange kjenner som *Hopp i havet*. Reglene var de samme, men i stedet for vanlige kort, besto kortstokken av ulike bildekort og tre like av hvert. Informantene fikk spille sammen to og to mens jeg gjorde opptak, og det var om å gjøre å ta flest stikk med tre like bildekort. Informantene starta spillet ved å trekke tre kort hver fra bunken av kort på bordet, og etter tur spurte de hverandre om kort de hadde i hendene. Dersom de ikke fikk det kortet de spurte etter, måtte de trekke inn et nytt, og slik fortsatte de helt til det ikke var flere kort igjen på bordet. Det gjaldt å forsøke å huske underveis hvilke kort den andre hadde spurt om. For å øke motivasjon og spenning i spillet, lovte også jeg en premie til den av de seks yngre informantene som til slutt satt igjen med flest stikk.

Jeg forberedte tre ulike sett av spørsmål til de tre aldersgruppene. Formålet med spørsmåla var å sette i gang samtalen, og ikke nødvendigvis forsøke å holde den innafor bestemte rammer. Jeg ville la det være opp til informanten å eventuelt utbrodere, og planla å

skifte emne for å holde samtalen i gang kun dersom den døde ut. Målet var å få informantene til å snakke så mye som mulig, og jeg forberedte derfor spørsmål rundt emner som jeg antok informantene ville være engasjerte i og ha mye å si om. Informantene blei dessuten intervjuet parvis, noe jeg gjorde for at informantene skulle kunne stimulere, korrigere og kontrollere hverandre, både på innhold og språk (jf. Halvorsen 2008:139).

De yngste informantene blei intervjuet på Alta ungdomsskole ettersom det var lærere som satte meg i kontakt med disse informantene, og skolen var en plass hvor elevene allerede var samla. Jeg foreslo for informantene i de to eldste aldersgruppene å ha intervjuet hjemme hos én av de to som skulle intervjues. Det lot seg gjøre i alle utenom ett tilfelle, hvor én av informantene av diverse praktiske årsaker ville at vi skulle møtes og ha intervjuet på Høyskolen i Alta. Jeg tillot kaffeskjenking og -driking, og alle informantene fikk ta ordet når de følte for det underveis i samtalen. Dette for at intervjusituasjonen skulle være så avslappa og naturlig som mulig. Det resulterte imidlertid i noe støy på opptaka, for eksempel i form av klirring i kaffekopper, og det førte til at informantene av og til snakka i munnen på hverandre.

3.4 Sosiale variabler

I analysedelen av denne oppgaven ønsker jeg å se om eventuell språklig variasjon i datamaterialet kan knyttes til ikke-språklige mønstre som *kjønn*, *tilhørighet i byen* og *alder*. Kjønn som sosial variabel viste seg ikke å være utslagsgivende i pilotstudien. Datamaterialet som jeg da tok utgangspunkt i, var imidlertid svært tynt, og det er ikke usannsynlig at utfallet vil være annerledes i et større datamateriale. Som sosiolingvistisk forskning har vist, tar kvinner oftere i bruk prestisjeformer enn menn, de snakker mer standardnært, og de tilpasser seg i større grad språklig¹⁶ (jf. f. eks. Labov 1972, Sandøy 1987). Jeg har derfor valgt å ta hensyn til kjønn også i denne sammenhengen. Planen var i utgangspunktet å få med både jenter/kvinner og gutter/menn, men jeg gikk ikke i rekrutteringsfasen aktivt inn for å få ei jevn fordeling av begge kjønn, og det endelige antallet kan dermed sies å være tilfeldig. Jeg endte likevel opp med tilnærma like mange informanter av hvert kjønn: til sammen åtte jenter og kvinner og ti gutter og menn. I den yngste aldersgruppa er det fire jenter og to gutter, og det er to kvinner og fire menn både i den mellomste og den eldste aldersgruppa.

Det vil også være interessant å se om tilhørighet i byen kan ha noe å si for språkbruk blant informantene, og jeg har derfor valgt å rekruttere informanter fra tre ulike deler av byen: Bossekop, Elvebakken og Kronstad. Jeg valgte Bossekop og Elvebakken delvis fordi de både

¹⁶ I ettertid har det vel å merke kommet en del kritikk mot dette, jf. f. eks. flere verk av Deborah Cameron.

i dag og historisk sett er to av de største sentra i byen. I likhet med andre av dagens bydeler i Alta fungerte Bossekop og Elvebakken som to separate bygdesamfunn lenge før Alta blei et tettsted og etter hvert fikk bystatus. En annen grunn til å se nærmere på dialekten på Elvebakken, er at dette er et gammelt arnested for møtet mellom særlig kvensk, finsk og norsk, og det bærer målet i dette området av byen preg av (jf. punkt 3.5). Enkelte av de eldste informantene kunne i intervjuet fortelle om det å bli beskyldt for ”å kvenske” og om stigma knytta til kvensk språk og kvenske språkbrukere, noe som har vært med på å tegne et bilde av Elvebakken-væringene (”ælbaksingan”) som mindre språklig kompetente enn andre Alta-væringar. Jeg antar dessuten at språkkontakten på Elvebakken har hatt mye å si også for språkutviklinga ellers i byen.

Den tredje bydelen, Kronstad, ligger rett ved Elvebakken, og mange vil kanskje argumentere for at det ikke eksisterer nevneverdige dialektale forskjeller mellom disse stedene. På bakgrunn av samtaler med Alta-væringar i forbindelse med feltarbeidet, fikk jeg likevel inntrykk av at Kronstad-væringene skiller seg ut med sin litt særegne dialekt (jf. punkt 2.3.2.2). En informant i 40-årsalderen fra Elvebakken påpekte bestemte forskjeller i prosodi: ”Vi sir jo forgasser. Dæm sir forgasser”.

Videre vil jeg i analysen undersøke om det er mulig å finne en sammenheng mellom språklig variasjon og alder. Jeg har valgt å intervju informantar fordelt på tre aldersgrupper: 14–15-åringar, 40–50-åringar og 80–90-åringar. Aldersgruppene i undersøkelsen min viker fra ei mer tradisjonell inndeling (jf. punkt 2.3.3). I begge de eldste aldersgruppene er det snakk om bortimot 15 års aldersforskjell mellom informantene; mens den eldste blant 80–90-åringene er 95 år gammel og de to yngste er 84 år, er de to eldste blant 40–50-åringene 57 år og de to yngste 42 år. I den yngste aldersgruppa er derimot alle informantene 14–15 år. Det er altså stor aldersforskjell både innad i og mellom de to eldste gruppene, noe som til dels kommer av at dette var de informantene jeg fikk. De skulle innfri bestemte kriterier for deltakelse, og det førte naturlegvis til at antallet potensielle informantar blei noe begrensa. Jeg er dessuten ikke ute etter å beskrive språkbruken til de ulike aldersgruppene i seg sjøl i et synkront perspektiv. Det overordna målet er heller å få innsikt i hvordan språkutviklinga virker å ha vært over tid for det fenomenet jeg undersøker, og om det kan være snakk om pågående språkending(er). Jeg ønsker å bruke det innsamla synkrone datamaterialet mitt til å studere den diakrone utviklinga. Dermed er det ikke så viktig at informantene i hver aldersgruppe er jevngamle, men heller at informantene er av ulik alder. De aller eldste informantene er i tillegg svært gamle, noe som kan bidra til å avdekke det som nå går mot å bli et eldre språktrinn. Det gjenstår å se hvorvidt forekomstene hos de yngre språkbrukerne

kan tolkes som uttrykk for ungdomsspråk som de vil legge av seg etter hvert som de blir eldre, eller om de er uttrykk for at ei språkendring har funnet sted.

Det er som nevnt umulig å vite sikkert om en kan ta variasjon mellom ulike aldersgrupper til inntekt for pågående endringsprosesser (jf. punkt 2.3.2). I min undersøkelse har jeg sjølsagt ingen mulighet til å gå tilbake i faktisk tid og innhente belegg. Jeg vil dermed være nødt til å ta utgangspunkt i ”tenkt tid”, og anta at informantene har hatt et relativt stabilt språk gjennom livet. Det er imidlertid rimelig å anta at de har endra språket i takt med at de har endra seg på andre områder i livet. Ettersom det er ganske stor spredning i alder særlig blant 40–50-åringene, vil det være interessant å se om det går an å snakke om tre mer eller mindre avgrensa aldersgrupper, eller om datamaterialet vil vise flere og egne grupperinger.

I tillegg til de sosiale variablene alder, tilhørighet i byen og kjønn, som er tatt med i den kvantitative delen av analysen, ønsker jeg å drøfte andre sosiale faktorer som foreldrebakgrunn, utdanning og utdanningsplaner, yrke og yrkesbakgrunn, holdninger til lokalsamfunnet, Alta og Alta-dialekten. Dette var tema vi var inne på i intervjusituasjonen. En kan tenke seg at det vil ha noe å si for språkvalg hvor informantenes foreldre er ifra, kanskje særlig når det gjelder ungdommene. Jeg antar dessuten at holdninger til lokalsamfunnet og den lokale dialekten vil ha noe si for språkbruk, og at lokal eller global orientering vil påvirke hvilke språkformer som har prestisje i dette språksamfunnet (jf. punkt 2.3.2.2). Det kunne ha vært interessant å dele informantene inn etter yrke, men ettersom det i hovedsak ville vært relevant kun for 40–50-åringene, har jeg valgt å ikke inkludere det som sosial variabel i den kvantitative analysen. Jeg vil likevel dra inn aspekt som utdanning, yrke og yrkesbakgrunn i forbindelse med drøftinga av funn i undersøkelsen, for å undersøke om det er mulig å si noe om tendenser og sammenhenger.

3.5 Språklige variabler

I analysen ser jeg nærmere på realisering av de opphavlig lange dentalene/alveolarene *n*, *l*, *t* og *d*, i ord som *mann* m., *ball* m., *redd* adj. og *kvitt* adj., inkludert assimilasjonsprodukt av *nd* og *ld*, i ord som *hund* m. og *kveld* m., og konsonantsambanda *nt*, *lt* og *ns*, i ord som *kant* m., *salt* n. og *dans* m. Som problemstillinga for oppgaven uttrykker, ønsker jeg å få innblikk i om det som en gang var palatal uttale av disse dentalene/alveolarene, nå har fått postalveolar uttale i dialekten i Alta. For å finne ut av dette, blir jeg nødt til å se distribusjonen av postalveolarer i dialekten i dag på bakgrunn av distribusjonen av palataler slik det kan ha vært i Alta før de begynte å utvikle seg til postalveolarer.

Sett bort fra sentrale deler av palataliseringsområdet, som vil si Nord-Vestlandet, i dalene i Sør-Trøndelag og i Meråker, i Nord-Østerdalen og en stor del av Nord-Gudbrandsdalen, blei palataliseringa gjennomført kun i trykktunge stavelser, i ord som *mannj* m. og *ballj* m. (jf. Skjekkeland 1997:106). Jeg ser dermed utelukkende nærmere på forekomster i trykktung posisjon.

I sin studie av borgfjerdingsmål etablerer Elstad (1982a:95–9) en del regler for distribusjonen av palataler i et nordnorsk bygdemål i Lofoten. Ifølge denne studien har målet hatt palatal uttale, [ɲ] og [ɲ:], av norr. *nn*, *nd*, *rn* og andre sekvenser som tidlig blei assimilerte til *nn*. I arkaisk uttale kan [ɲ:] også være produkt av regressiv palatalisering av *ng(j)*, som i [seɲ:a] (av norr. *sæ(i)ngin*) og [leɲ:e] (adv., av norr. *lengi*). [ɲ] kommer etter lang vokal, som i [sa:ɲ] (m., av norr. *sandr*). Syllabisk [ɲ] kommer etter det Elstad kaller dentipalataler, og etter åpna stavelse der grunnforma ender på [ɲ] eller [ɲ:], i ord som [ɔɲ:ˈɲ], [ma:ɲˈ], [faɬ:ˈɲ] og [svuɬ:ɕɲ] (jf. n.v. 96). Videre får en palatal uttale, [ɬ] og [ɬ:], av norr. *ll*, *ld*, *rl* og andre konsonantsamband som tidlig blei assimilerte til *ll*, i ord som [fjeɬ:] (n., av norr. *fjall*), [mɔɬ:] (f., av norr. *mold*), [kaɬ:] (m., av norr. *karl*) og [spjeɬ:] (n., av norr. *spjald*). Ifølge Elstad (sst.) finnes [ɬ] etter lang vokal og prevokalisk etter [ɲ:]. Han påpeker for øvrig at de såkalte prepalatale lydene [ɲ], [ɬ], [ɬ̥] og [ɹ] ikke kan forekomme etter vokalene /æ/ og /o/. Etter /ø/ kan de forekomme der denne vokalen har blitt til ved progressiv j-assimilasjon eller ved labialisering, i ord som [bjø:ɲ] (m., av norr. *bjørn*), [çøɲ:] (f., av norr. *tjørn*) og [øɬ:øv] (num., av norr. *ellifu* = *øllifu*). I lånnord får en palatalisering av /n:/ og /l:/ etter de samme vokalene som i opphavlige norske ord, også i adjektiv der /d/ har blitt stående framfor -ig: [besɲ:ɹi], [elɲ:ɹi], [hap:el] og [besteɬ:] (inf., *bestille*). I borgfjerdingsmål er det også palatal uttale, [ɹ], av norr. *dd*. Etter høye palatale vokaler, medregna siste element i kort diftong, forekommer denne palatalen også i nyere bøyingsformer av verb, som i [viɹ:] (f., av norr. *vidd*), [reɹ:] (adj., av norr. *hræddr*), [brɔɹ:] (m., av norr. *broddr*) og [syɹ:] (fortidsform av *å sy*). Palatal uttale av *tt*, [c], forekommer finalt og intervokalisk etter høye palatale vokaler, inkludert siste element i diftong. Vokalen foran kan være *í*, *y*, *ú* eller diftong, i ord som [sic:] (adj.n., av norr. *sítt*), [nyc:] (av norr. *nýtt*) og [trac:] (adv. og adj., av norr. *trútt*), og i nyere lånnord blir /t/ palatalisert etter kort /i/, /y/ og /u/, i ord som [gemyc:] (n.) og [minuc:] (n.). Distribusjonen av palataler i dette målet ser altså ut til å ha vært omfattende, og det har antakelig vært annerledes i Alta. Likevel kan dette bidra til å gi et inntrykk av hvordan det har

vært i landsdelen før palatalene begynte å utvikle seg til postalveolarer eller dentaler/alveolarer.

Når det gjelder distribusjonen av palataler i Finnmark, har Hatlebrekke (1996:222) hevdet å finne et skille mellom talemål i store deler av Øst-Finnmark og i Alta og talemål langs kysten: ”I strøk med sterk finsk innvandring, f. eks. i store deler av Øst-Finnmark og i Alta, kan palatalene være svekka. På kysten har palatalene holdt seg godt og ser ut til å holde stand mot normalmålet” (n.v. 220). Hatlebrekke (n.v. 219) nevner også dialekten på Elvebakken i Alta, som ”bærer preg av at en stor del av befolkninga er etterkommere etter finske innvandrere”. Følgelig kan en tenke seg at palatalene er mer svekka i denne bydelen sammenligna med andre områder i Alta.

Vadsø-dialekten er ett eksempel på et bymål i Finnmark hvor palatalene er tydelig svekka og erstatta av alveolarer/postalveolarer. Ifølge Hatlebrekke (1976:43–4) har dialekten i Vadsø:

utvikla alveolar uttale av de lange og geminerte dentalene nn, ll og dd (også der nn og ll skyldes assimilasjon med annen kons.) og av dentalgruppene nt og lt og til dels ns. Disse alveolarene må anses som et substitutt for de nordnorske palatalene, men med en langt snevrere distribusjon. De fins stort sett bare etter de bakre vokalene a og å.

I Vadsø-dialekten forekommer altså disse alveolarene hovedsakelig etter de bakre vokalene *a* og *å*. Ettersom distribusjonen dermed har vist seg å være snevrere enn distribusjonen av palatalene, vil det være interessant i min undersøkelse å se nærmere på hvilke fonetiske omgivelser *n*, *l*, *t* og *d* forekommer i.

Ifølge Fløvig (1995) kan en se ei utvikling fra palatal til postalveolar uttale av /n/ og /l/ blant yngre språkbrukere i Tverrelvdalen i Alta. Hun hevder å ha hørt /maŋ:/ (mann) og /vaŋ:/ (vann) hos de yngre informantene i denne undersøkelsen, og kommenterer at dette er en uttale som ser ut til å ekspandere også i Alta for øvrig (n.v. 142). Fløvig fører imidlertid ikke opp de palatale konsonantene [c ɟ ɲ ʎ] som egne fonem. Hun mener at de ikke står i opposisjon til de tilsvarende dentale konsonantene, og at de finnes i fri variasjon i de samme orda, som i [lan:] - [lap:] og [fjel:] - [fjeʎ:]. I stedet kaller hun de palatale konsonantene for palatale allofoner. Slik jeg ser det, kan særlig palatal *n* og *l* utgjøre forskjell i betydning i minimale par som [man:] (ubest. pron.) - [maŋ:] (subst.) og [møl:] (toneart) - [moʎ:] (mold, jord) i Alta-dialekten, og har dermed valgt å føre opp palataler som egne fonem (jf. vedlegg 4).

3.5.1 Belegg fra spillet *Tre like*

Som jeg var inne på under punkt 3.3.3, arrangerte jeg et kortspill som del av intervjusituasjonen for de yngste informantene. De bildene som blei brukt i dette spillet, blei valgt ut med tanke på de språklige variablene jeg var ute etter å få belegg på, og jeg så for meg at for eksempel bildet av ei vannkanne ville få fram henholdsvis palatal, postalveolar eller dental realisering av *n*. Kortstokken besto av til sammen 16 ulike bilder (jf. vedlegg 3). Før vi starta spillet, fikk ungdommene se ei oversikt over alle bildene på et ark samtidig som jeg forklarte hva jeg kalte de ulike bildene. Bildet av føtter i snø hadde jeg for eksempel kalt ”kalde føtter”, og poenget var at ungdommene skulle fokusere mer på å huske disse ”titlene” enn på sjølve uttalen av orda. Orda blei også valgt ut med tanke på at jeg var ute etter å høre de språklige variablene uttalt etter ulike vokaler.

I tabell 3 er det som vi ser mange flere ord under *n*- og *l*-variabelen enn under *t* og *d*. Dette kommer ganske enkelt av at det var realisering av *n*- og *l*-variabelen jeg var mest nysgjerrig på i ungdommenes talespråk. På bakgrunn av pilotstudien antok jeg at *t* og *d* ville forekomme kun som dental/alveolar i den yngste aldersgruppa.

/n/	/l/	/t/	/d/
vannkanne	ball	hytte	padde
strand	brille		
hånd/hand	bolle		
hund	Alta		
jente	asfalt		
vinter	kalde (føtter)		
(snø)mann			
danser			

Tabell 3.2 Ord som er med i spillet *Tre like*

3.6 Ekserpering, koding og kvantitativ analysemetode

I etterkant av feltarbeidet har jeg hørt igjennom det innsamla datamaterialet flere ganger. Alle variabelbelegg er samla i ett word-dokument. Deretter har jeg gått igjennom dette dokumentet og koda de til sammen 1557 belegga i statistikkprogrammet SPSS. Deler av den kvantitative analysen er utført med dette programmet, i tillegg til at jeg har brukt søkefunksjonen i word for å finne fram til frekvente ordformer i datamaterialet. Jeg vil her si litt om hvorfor jeg har opplevd ekserpering og koding av de aktuelle språkvariablene som utfordrende, før jeg, som

en overgang til kapittel 4, vil gjøre rede for hvordan den kvantitative delen av analysen har gått for seg.

3.6.1 Utfordringer knytta til ekserpering og koding

Jeg har ekserpert ord som inneholder de aktuelle språkvariablene, og som teoretisk sett kan forekomme som palataler eller postalveolarer i Alta-dialekten (jf. punkt 3.5). Det innebærer at jeg har utelatt ord som *han*, *ganske*, *man* og prefikset *van-* (som i *vanvittig* og *vanskelig*). Palatalisering av lange dentaler/alveolarer er en historisk prosess, og en finner derfor ikke palatal *n* i alle ord som har lang *n* i dag. Det var bare ord med lang *n* i norrønt som blei merka av denne endringa. Ifølge Hallfrid Christiansen (1948:156) oppsto palataliseringa i kjølvannet av kvantitetsomlegginga for å opprettholde den fonologiske opposisjonen i motsetninga mellom lang og kort konsonant; den kvantitative forskjellen blei kvalitativ. Palatalisering av alveolarer er ikke et produktivt trekk i dag. Ord som *han*, *ganske*, *man* og prefikset *van-* har sannsynligvis aldri hatt palatal uttale i Alta, og de har altså ikke vært med på utviklinga fra palatal til postalveolar eller dental/alveolar *n*. Lånord og ord med utenlandsk opprinnelse, som *interesse*, *sentrum*, *sånn* og *tante*, har tradisjonelt heller ikke hatt palatal uttale i dialekten i dette området, og jeg har dermed utelatt også disse orda.

Det er knytta forholdsvis store utfordringer til ekserpering av palataler. Palatalene finnes i store deler av landet, men varierer mye i styrke fra område til område (jf. f. eks. Røyneland 2005:234–237). Røyneland (n.v.) undersøkte blant anna dette hos informanter fra Røros og Tynset, og ifølge henne er palataliteten relativt svak i dialekten ved begge disse stedene, noe som innebar bestemte kodingsproblem: ”Sidan dette ikkje er ein diskret variabel, men akustisk sett eit kontinuum frå klart palatal, svakt palatal, meir retroflektert til alveolar, har det vore ei vesentleg utfordring å finne måtar å gjere dette på som kunne sikre reliabiliteten i kodinga” (n.v. 236). Hun argumenterer likevel for å legge vekt på persepsjon, det vil si hvordan folk faktisk oppfatter de ulike lydene. Også i min undersøkelse varierer det hvor tydelige palatalene er. Når det gjelder *n*-variabelen, har det gått ganske greit å høre hva som er en palatal variant og ikke. I tilfeller hvor jeg har vært i tvil, har jeg spurt medstudenter og andre rundt meg om hvordan de oppfatter lydene, og vi har stort sett vært enige om hvordan de bør klassifiseres. De orda som av ulike årsaker har vært for utydelige, har jeg latt være å ta med som belegg. Det var størst usikkerhet knytta til klassifiseringa av *l*-variabelen, og jeg går nærmere inn på dette i forbindelse med punkt 4.2. Jeg vil likevel understreke her at jeg har lagt ned mye arbeid i å høre på de ulike variantene, og jeg er derfor ikke i tvil om den endelige klassifiseringa av belegg i analysen.

3.6.2 Metode i den kvantitative analysen

Under punkt 4.1, 4.2 og 4.3 vil jeg presentere kvantitative funn i analysen. De fleste tabellene i kapitlet viser antall observerte forekomster i parentes, som jeg har kommet fram til i SPSS, ved sida av de prosentvise forekomstene. Underveis i kapitlet vil jeg oppgi signifikansverdier for ulike funn, og disse har jeg kommet fram til ved hjelp av såkalte kji-kvadrattester¹⁷ (jf. vedlegg 5). Kji-kvadrattestene følger samme prosedyre som ordinære hypotesetester, og ved bruk av statistikk på denne måten får en muligheten til å si noe om hvor sikker en kan være på ulike generaliseringer. Kji-kvadratet χ^2 tester om fordelinger mellom nominale variabler i en toveis krysstabell er tilfeldige eller om det eksisterer signifikante forskjeller mellom celfrekvensene. Nullhypotesen, som er utgangspunktet, er at det ikke er forskjell mellom observerte og forventede verdier i en krysstabell. χ^2 er fordelt med et antall frihetsgrader, som er lik (antall rekker-1) ganger (antall kolonner-1) i krysstabellen. Generelt er det slik at jo flere frihetsgrader, desto mindre følsom er testen for små celfrekvenser. Det er vanlig å sette signifikansnivået til 0.05, og dersom testen viser en p-verdi på mindre enn dette nivået, så har vi med et signifikant funn å gjøre. Dersom forskjeller mellom grupper er signifikante, så er det mindre enn fem prosent sannsynlighet for at det er snakk om tilfeldige forskjeller. Signifikansverdiene og de ulike nullhypotesene presiseres etter hvert i kapitlet.

¹⁷ Det finnes en funksjon for kji-kvadrattesting i statistikkprogrammet SPSS, men det forutsetter at datamaterialet blir koda på en bestemt måte fra starten av. Ettersom jeg har kommet fram til kvantitativ analysemetode underveis i arbeidet, fikk jeg ikke på forhånd lagt til rette for slike utregninger i SPSS.

4. Analyse

Dette kapitlet utgjør analysedelen av avhandlinga, og jeg vil begynne med å presentere kvantitative funn i analysen og drøfte de språklige variablene i detalj. Jeg undersøker om språklig variasjon kan knyttes til bestemte språkeksterne dimensjoner som alder, tilhørighet i byen og kjønn, før jeg trekker inn språkinterne faktorer som de språklige variablenes posisjon i ordet og lydlige omgivelser, nærmere bestemt vokalen foran. Videre vil jeg finne ut om det har noe å si om disse variablene forekommer i frekvente ordformer eller ikke. For å få fram inter- og intraindividuell variasjon, gjør jeg i tillegg rede for variasjon på individnivå. Som vi skal se, har variablene *n*, *l*, *t* og *d* svært ulik distribusjon i datamaterialet, og jeg vil derfor behandle særlig *n* og *l* hver for seg, før jeg sier noe om distribusjonen av *t* og *d*. Siste del av kapitlet, punkt 4.4, er den kvalitative og tolkende delen av analysen. Her vil jeg komme med ei oppsummerende drøfting av de kvantitative funna, og se nærmere på disse i lys av teori på området (jf. kapittel 2). I denne delen vil jeg trekke inn også andre sosiale faktorer som foreldrebakgrunn, utdanning, yrke og yrkesbakgrunn og holdninger til lokalsamfunnet og Alta-dialekten.

4.1 *n*-variabelen

Variabelen *n* kan forekomme som palatal, postalveolar og dental i Alta-dialekten. I Tabell 4.1 ser vi den totale fordelinga av *n* blant informantene.

	14–15-åringene	40–50-åringene	80–90-åringene
Palatal /n/	(8) 4.3 %	(90) 24 %	(140) 46.2 %
Postalveolar /n/	(107) 57.2 %	(133) 35.5 %	(15) 5 %
Dental /n/	(72) 38.5 %	(152) 40.5 %	(148) 48.8 %
N¹⁸	187	375	303

Tabell 4.1 Distribusjon av *n* etter alder

Jeg ser til å begynne med nærmere på distribusjonen av *n*-variabelen innad i de tre aldersgruppene etter tilhørighet i byen og kjønn.

¹⁸ N viser til det totale antallet variabelbelegg i gruppa, og dette gjelder alle tabellene i dette kapitlet. Alle prosenttall er for øvrig regna ut fra dette totaltallet i hver gruppe.

4.1.1 Variasjon etter språkeksterne mønstre

Tabell 4.2 viser distribusjonen av *n* internt i den yngste aldergruppa etter hvor disse informantene kommer fra i Alta.

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
Palatal /n/	(8) 12.5 %	0	0
Postalveolar /n/	(34) 53.1 %	(51) 63.8 %	(22) 51.2 %
Dental /n/	(22) 34.4 %	(29) 36.2 %	(21) 48.8 %
N	64	80	43

Tabell 4.2 Distribusjon av *n* blant 14–15-åringene etter tilhørighet i byen

Her ser vi at palatal *n* kun forekommer blant informantene fra Bossekop, mens informantene fra Elvebakken har den høyeste prosentandelen postalveolar *n*. Det er prosentvis relativt liten forskjell mellom de dentale forekomstene (34.4 %, 36.2 % og 48.8 %). Jeg har her gått ut fra en nullhypotese om at det ikke er noen sammenheng mellom uttale av *n* og tilhørighet i byen blant ungdommene. Ifølge en kji-kvadrattest er disse forskjellene signifikante.¹⁹ Det betyr at det er en statistisk signifikant sammenheng mellom uttale av *n* og hvor ungdommene kommer fra i Alta.

Dersom vi sammenlikner realisering av *n* mellom jenter og gutter i denne aldersgruppa, ser vi at det er kun hos jentene vi kan finne den palatale varianten (jf. tabell 4.3). Sett i sammenheng med tabell 4.2, så vet vi at disse jentene er fra Bossekop. Det er vel å merke flere jenter enn gutter blant ungdommene (jf. punkt 3.4), og det er en medvirkende årsak til at jentene har totalt flere variabelbelegg (103) enn guttene (84). Likevel har guttene til sammen flere postalveolare forekomster av *n* enn jentene. En kji-kvadrattest viser at også disse forskjellene er signifikante.²⁰ Det innebærer at kjønn har noe å si for uttale av *n* blant de yngste informantene.

¹⁹ Kji-kvadrattesten viste et χ^2 på 17.904. (Alle χ^2 -verdiene i dette kapitlet er henta fra vedlegg 5.) Denne krysstabellen har (3–1) ganger (3–1) = 4 frihetsgrader. Ifølge Davis (1990:84) må χ^2 være 9.488 eller høyere for at en test med 4 frihetsgrader skal få en signifikansverdi (p-verdi) på 0.05 eller lavere. Ettersom χ^2 her er godt over 9.488, er signifikansverdien under 0.05. Som vi ser i tabellen hos Davis (sst.), er den dessuten under et nivå på 0.01. Nullhypotesen, som forkastes ved $p < 0.05$, kan dermed uten tvil forkastes. Det er altså godt under fem prosent sannsynlighet for at disse forskjellene er tilfeldige.

²⁰ Denne tabellen har (3–1) ganger (2–1) = 2 frihetsgrader. I en test med 2 frihetsgrader må χ^2 være 5.991 eller høyere for at p-verdien skal være 0.05 eller lavere (n.v. 84). En kji-kvadrattest viser at χ^2 er 8.110 i dette

	Jenter	Gutter
Palatal /n/	(8) 7.8 %	0
Postalveolar /n/	(53) 51.4 %	(54) 64.3 %
Dental /n/	(42) 40.8 %	(30) 35.7 %
N	103	84

Tabell 4.3 Distribusjon av *n* blant 14–15-åringene etter kjønn

I tabell 4.4 kommer det fram at distribusjonen av *n* er ganske annerledes blant informantene i 40–50-årsalderen. Her har informantene fra Bossekop forholdsvis høy prosentandel palatale forekomster og lav prosentandel postalveolare. Dette bildet er mer eller mindre omvendt for informantene fra Elvebakken og Kronstad, som har lav prosentandel palatale og betraktelig høyere prosentandel postalveolare forekomster.

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
Palatal /n/	(73) 48.7 %	(1) 0.7 %	(16) 18.2 %
Postalveolar /n/	(19) 12.7 %	(78) 56.9 %	(36) 40.9 %
Dental /n/	(58) 38.6 %	(58) 42.4 %	(36) 40.9 %
N	150	137	88

Tabell 4.4 Distribusjon av *n* blant 40–50-åringene etter tilhørighet i byen

Legg merke til at palatal *n* forekommer kun én gang blant informantene fra Elvebakken. Her er de postalveolare forekomstene åpenbart mest frekvente. Prosenttalla for de dentale forekomstene er fortsatt svært jevne (henholdsvis 38.6 %, 42.4 % og 40.9 %).

Videre er fordelinga av *n* etter kjønn i denne aldersgruppa interessant (se tabell 4.5). Mens kun 7.5 % av alle *n* blant mennene er palatale, har kvinnene så mange som 48.7 % palatale forekomster. Dette er omvendt når det gjelder de postalveolare forekomstene; mennene har en svært høy prosentandel postalveolarer (50.7 %) sammenlikna med kvinnene (12.7 %). Vi skjønner at informantene fra Bossekop (jf. tabell 4.4) er kvinner ettersom talla for Bossekop og talla for kvinner i denne aldersgruppa er de samme.

tilfellet. Ettersom χ^2 er høyere enn 5.991, er p-verdien under 0.05. Som vi kan se hos Davis (sst.), er den også under et nivå på 0.02. En nullhypotese om homogenitet kan altså forkastes.

	Kvinner	Menn
Palatal /n/	(73) 48.7 %	(17) 7.5 %
Postalveolar /n/	(19) 12.7 %	(114) 50.7 %
Dental /n/	(58) 38.6 %	(94) 41.8 %
N	150	225

Tabell 4.5 Distribusjon av *n* blant 40–50-åringene etter kjønn

To *kji*-kvadrattester forteller oss at både forskjellene i tabell 4.5 og forskjellene i tabell 4.4 er signifikante.²¹ Det er altså mindre enn fem prosent sannsynlighet for at forskjellene i uttale av *n* blant 40–50-åringene etter tilhørighet i byen og kjønn er tilfeldige.

Tabell 4.6 viser fordelinga av *n*-variabelen internt i den eldste aldersgruppa.

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
Palatal /n/	(51) 50.5 %	(39) 37.5 %	(50) 51 %
Postalveolar /n/	(5) 4.9 %	(10) 9.6 %	0
Dental /n/	(45) 44.6 %	(55) 52.9 %	(48) 49 %
N	101	104	98

Tabell 4.6 Distribusjon av *n* blant 80–90-åringene etter tilhørighet i byen

Her ser vi at prosenttalla for palatale og dentale forekomster er høye og forholdsvis jevne på tvers av de tre gruppene, mens talla for de postalveolare forekomstene er svært lave. Elvebakken skiller seg imidlertid litt ut fra de to andre gruppene; disse informantene har en noe lavere prosentandel palataler (37.5 %) og en noe høyere prosentandel dentaler (52.9 %) enn informantene fra de to andre bydelene. Ifølge en *kji*-kvadrattest er dette signifikante

²¹ Testen for tabell 4.4 viser et χ^2 på 110.987, og tabellen har 4 frihetsgrader. For tabell 4.5 fikk jeg et χ^2 på 100.198, og denne tabellen har 2 frihetsgrader. Vi vet at for å havne under signifikansnivået på 0.05, så må en tabell med 4 frihetsgrader ha et χ^2 på minst 9.488 og en tabell med 2 frihetsgrader ha et χ^2 på minst 5.991. I begge tilfella er vi altså langt under signifikansnivået, og hos Davis (sst.) kan vi også se at vi er langt under et nivå på 0.001. Nullhypotesen kan dermed helt klart forkastes.

forskjeller.²² Det er altså lite sannsynlig at forskjellene i de eldres uttale av *n* og tilhørighet i byen er tilfeldige.

Distribusjonen av *n* etter kjønn i denne aldersgruppa ser slik ut:

	Kvinner	Menn
Palatal /n/	(33) 51.6 %	(107) 44.8 %
Postalveolar /n/	0	(15) 6.3 %
Dental /n/	(31) 48.4 %	(117) 48.9 %
N	64	239

Tabell 4.7 Distribusjon av *n* blant 80–90-åringene etter kjønn

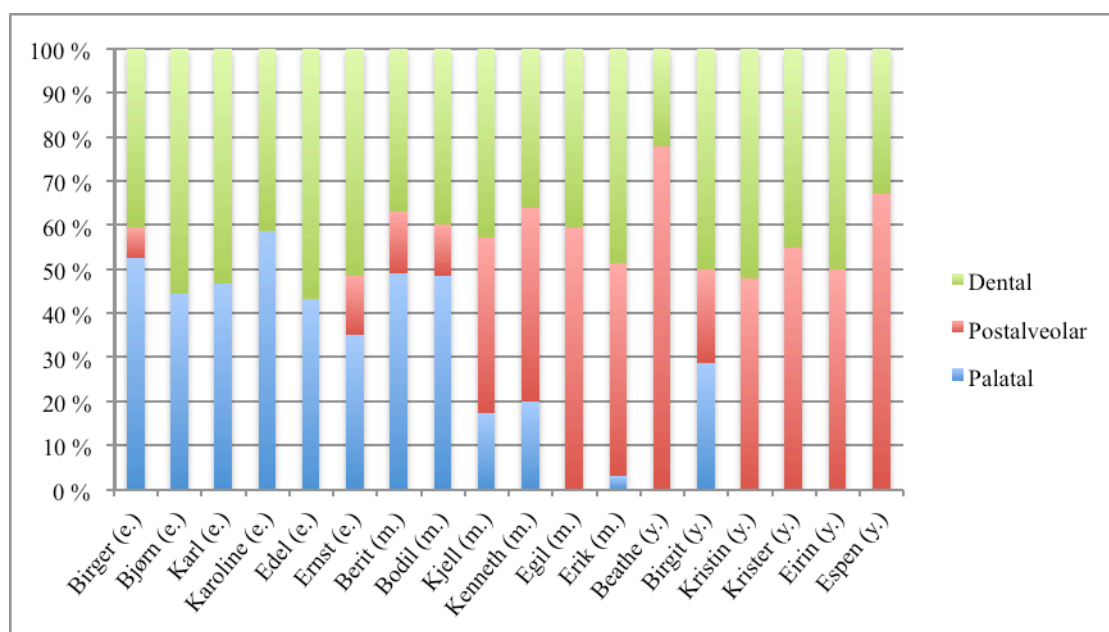
I denne tabellen ser vi at det er mennene blant de eldste informantene som står for alle postalveolare forekomster, som det dessuten er svært få av (15). En kji-kvadrattest forteller at forskjellene i distribusjonen av *n* etter kjønn i denne aldersgruppa, *ikke* er signifikante.²³ Det betyr at det er liten sannsynlighet for at kjønn har noe å si for uttale av *n* blant de eldste informantene. Det er vanskelig å si noe sikkert om hvorfor det blir slik. Ei mulig forklaring er den skeive totalfordelinga av variabelbelegg mellom de to gruppene.

Figur 4.1 på neste side viser variasjonen i uttale av *n* på individnivå. Søylene helt til venstre i grafen representerer forekomstene blant de eldste informantene, mens søylene helt mot høyre viser uttale av *n* blant ungdommene. Søylene i midten av den liggende aksene viser uttale av *n* blant 40–50-åringene, og som vi ser i denne grafen, er det størst variasjon i palatal uttale av *n* blant disse informantene. Det varierer mellom bortimot 50 prosent palatale forekomster hos Berit og Bodil og kun noen få prosent hos Erik og ingen hos Egil, mens det er så å si omvendt for de postalveolare forekomstene. Her vil jeg minne om den store spredninga i alder i denne aldersgruppa (jf. punkt 3.4). Mens Berit og Bodil begge er født i 1953, er Kjell født i 1961 og Kenneth i 1963. Både Egil og Erik er født i 1968 og er dermed 15 år yngre enn Berit og Bodil. Det er dessuten interessant at søylene er såpass jevne innad i de tre informantpara (Berit og Bodil, Kjell og Kenneth, Egil og Erik). Informantene i disse

²² For tabell 4.6 viser testen et χ^2 på 12.660, og ettersom tabellen har fire frihetsgrader, skjønner vi at χ^2 er over grensa (9.488) for signifikansnivået (0.05) (jf. n.v). P-verdien er også under et nivå på 0.02. Nullhypotesen kan dermed forkastes.

²³ Testen viser et χ^2 på 4.510, og tabell 4.7 har 2 frihetsgrader. Med 2 frihetsgrader må χ^2 være 5.991 eller høyere for at signifikansverdien skal være 0.05 eller lavere. Ettersom nullhypotesen forkastes ved $p < 0.05$, kan den ikke forkastes i dette tilfellet. Av χ^2 -tabellen hos Davis (sst.) kan vi lese at p-verdien heller ikke er under et nivå på 0.10.

informantpara har altså det til felles at de er jevngamle, i tillegg til at de er fra samme område av byen.²⁴

Figur 4.1 Inter- og intraindividuell variasjon i uttale av *n* blant de eldste (e.), 40–50-åringene (m.) og de yngste (y.)

Videre kan vi se at søylene for de palatale forekomstene er jevnere blant 80–90-åringene enn blant 40–50-åringene, trass i forholdsvis stor aldersforskjell også her (jf. punkt 3.4). Karoline er født i 1915 og er den eldste informanten i undersøkelsen. Karl og Edel er begge født i 1926, og de er dermed yngst i denne aldersgruppa. Det er imidlertid kun Karoline som er såpass gammel blant de eldste. De øvrige informantene i aldersgruppa er født mellom 1923 og 1926. Karoline har ørlite grann flere palatale realiseringer enn Birger, som er nest eldst, men ettersom forskjellene er relativt små, er det uvisst hvor mye en kan legge i dette. En kan tenke seg at variasjonen i palatale forekomster kunne vært større dersom det var større spredning i alder. Legg merke til Ernst, som er jevngammel med Birger, men som er den informantene med færrest palatale forekomster blant de eldste. Dette tyder på at andre faktorer i tillegg til alder spiller inn, som for eksempel tilhørighet i byen.

Når det gjelder de yngste informantene, ser vi i figur 4.1 at palatal uttale av *n* kun forekommer hos Birgit, som dessuten har en forholdsvis høy prosentandel palatale realiseringer. Ellers har ungdommene utelukkende postalveolarer og dentaler. Videre kan vi se at alle informantene, med unntak av Beathe, har over 30 prosent dentale realiseringer av *n*.

²⁴ Berit og Bodil er fra Bossekop, Kjell og Kenneth er fra Kronstad, mens Egil og Erik er fra Elvebakken (jf. punkt 3.3.2).

Informantparet Beathe og Birgit skiller seg dessuten ut fra de øvrige informantpara i undersøkelsen. Mens Beathe har bortimot 80 prosent postalveolarer og rundt 20 prosent dentaler, er distribusjonen hos Birgit svært annerledes, med langt færre postalveolarer og flere dentaler i tillegg til de palatale forekomstene. Verken alder eller tilhørighet i byen kan bidra til å forklare disse forskjellene.

For å oppsummere så langt, så har vi sett at det er store forskjeller i de palatale og postalveolare forekomstene av *n*, både på gruppe- og individnivå. Vi finner noen forskjeller også når det gjelder dentalene, men de ser jevnt over ut til å være mer stabile i informantenes talemål. Mens de eldste informantene har flest palataler og færrest postalveolarer, er dette bildet så å si omvendt for de yngste informantene, som har klart flest postalveolarer og færrest palataler. Distribusjonen av palataler og postalveolarer i den midterste aldersgruppa er mer sprikende. Her peker datamaterialet i flere retninger, og forskjellene kan delvis forklares på bakgrunn av alder og delvis på bakgrunn av tilhørighet i byen. Det er i noen tilfeller vanskelig å si om det er tilhørighet i byen eller kjønn som spiller inn; med unntak av den eldste aldersgruppa er både distribusjonen av *n* etter tilhørighet i byen og distribusjonen av *n* etter kjønn signifikant, og mange av orda med palatal uttale er produsert av kvinnelige informanter fra Bossekop. For eksempel har Berit og Bodil markant flere palataler enn mennene i denne aldersgruppa, men felles for disse to kvinnene er også tilhørighet i byen.

I den eldste aldersgruppa har vi sett at både alder og tilhørighet i byen har noe å si for uttale av *n*. Karoline, som altså er den eldste av informantene i undersøkelsen, og Birger (f. 1923) er de med flest palataler, sjøl om det her er snakk om ganske små forskjeller. Ernst er jevngammel med Birger, men som vi ser, er det likevel han og Edel (f. 1926) som har færrest palatale realiseringer blant 80–90-åringene. I dette tilfellet ser det ut til at tilhørighet i byen har mer å si enn alder. Som jeg var inne på under punkt 3.5, kan palatalene i dette området være svekka som følge av finsk innvandring (jf. Hatlebrekke 1996). Jeg går nærmere inn på dette i forbindelse med den kvalitative drøftinga til slutt i kapitlet (punkt 4.4).

4.1.2 Variasjon etter fonetiske omgivelser og posisjon i ordet

Det vil videre være interessant å se om en kan finne mulige forklaringer på distribusjonen av *n*-variabelen også internt i språket. Som nevnt opptre postalveolarene i Vadsø-dialekten ifølge Hatlebrekke (1976) hovedsakelig etter de bakre vokalene /a/ og /ɔ/, og distribusjonen har dermed vist seg å være snevrere enn distribusjonen av palataler (jf. punkt 3.5). Derfor vil jeg i det følgende se nærmere på distribusjonen av *n*-variabelen blant Alta-væringene etter hvilken vokal som kommer foran.

Som vi kan se i tabell 4.8, forekommer *n* særlig etter [ɑ] og [i] blant ungdommene og oftest etter [ɑ]. Med unntak av én palatal forekomst etter [i], er det imidlertid kun etter den lave urunda vokalen [ɑ] at uttalen av *n* varierer.

	[ɑ]	[e]	[i]	[u]	[y]
Palatal /n/	(7) 5.8 %	0	(1) 3.2 %	0	0
Postalveolar /n/	(107) 89.2 %	0	0	0	0
Dental /n/	(6) 5 %	(13) 100 %	(30) 96.8 %	(15) 100 %	(8) 100 %
N	120	13	31	15	8

Tabell 4.8 Distribusjon av *n* etter vokal foran blant 14–15-åringene

Vi ser i tillegg at svært mange *n* etter [ɑ] er postalveolare (89.2 %). En *kji*-kvadrattest viser at dette er signifikante forskjeller²⁵, og det vil si at det er en sammenheng mellom uttale av *n* i denne aldersgruppa og vokalen foran.

Hos 40–50-åringene ser vi mer variasjon i uttale av *n* etter de ulike vokalene (jf. tabell 4.9). *n* opptrer fortsatt klart oftest etter [ɑ].

	[ɑ]	[e]	[i]	[o]	[u]	[y]	[ɔ]
Palatal /n/	36.5 % ²⁶	6 %	2.4 %	100 %	2.3 %	8 %	100 %
Postalveolar /n/	63 %	2 %	2.4 %	0	0	0	0
Dental /n/	0.5 %	92 %	95.2 %	0	97.7 %	92 %	0
N	208	50	41	1	44	25	6

Tabell 4.9 Distribusjon av *n* etter vokal foran blant 40–50-åringene

Prosentandelen postalveolarer er noe lavere (63 %) enn hos ungdommene, mens prosentandelen palataler er en del høyere (36.5 %). Prosenttalla for de dentale forekomstene er som vi ser svært høye etter [e], [i], [u] og [y]. *n* forekommer kun i seks tilfeller etter [ɔ] og kun én gang etter [o], og disse forekomstene er kun palatale. Dette er i det hele tatt svært sprikende tall. Ifølge en *kji*-kvadrattest er disse forskjellene åpenbart signifikante, og nullhypotesen om homogenitet kan forkastes.²⁷

²⁵ Tabell 4.8 har 8 frihetsgrader og et χ^2 på 159.726. Med en tabell med 8 frihetsgrader må χ^2 være 15.507 eller høyere for at signifikansverdien skal være 0.05 eller lavere. En nullhypotese om at det ikke er noen sammenheng mellom uttale av *n* og vokal foran, kan altså forkastes.

²⁶ Av hensyn til plass, har jeg i tabell 4.9 og 4.10 kun tatt med prosenttall.

²⁷ Testen viser et χ^2 på 356.224, og tabellen har 12 frihetsgrader. Hos Davis (n.v. 84) kan vi se at χ^2 må være 21.026 eller mer for at p-verdien skal være 0.05 eller lavere.

Tabell 4.10 viser hvordan *n*-variabelen opptrer etter ulike vokaler i den eldste aldersgruppa. Dersom vi ser bort ifra de få belegga etter [o] og [ɛ/æ], er bildet for *n* etter [ɑ] helt annerledes enn for *n* etter de andre vokalene; mens *n* etter [ɑ] i de fleste av tilfella (92.5 %) er palatal og i noen få tilfeller (7.5 %) postalveolar, forekommer *n* for det meste som dental etter de korte mellomhøye/høye vokalene [e], [i], [u] og [y]. Det samme kan vi si om *n* etter de sistnevnte vokalene i tabell 4.8 og 4.9. Det er *n* etter [ɑ] som skiller seg ut, men flertallet av *n* etter denne vokalen er postalveolare i stedet for palatale blant 40–50-åringene og ungdommene.

	[ɑ]	[e]	[i]	[o]	[u]	[y]	[ɛ/æ]
Palatal /n/	92.5 %	13.8 %	24.5 %	100 %	6 %	25 %	0
Postalveolar /n/	7.5 %	0	0	0	12 %	0	0
Dental /n/	0	86.2 %	75.5 %	0	82 %	75 %	100 %
N	120	58	49	1	50	20	5

Tabell 4.10 Distribusjon av *n* etter vokal foran blant 80–90-åringene

Kji-kvadrattesten for tabell 4.10 viser at det er en statistisk signifikant sammenheng mellom uttale av *n* etter vokal foran.²⁸

Jeg ønsker videre å undersøke om de fonetiske omgivelsene i kombinasjon med variabelens posisjon i ordet har noe å si for realisering av *n*. I en undersøkelse av *n*-variabelen blant ungdom i Narvik, fant Neteland (2009:48) signifikante forskjeller for postalveolar uttale av *n* etter [ɑ], som hun kaller (ann), og etter [u], som hun kaller (unn), i ulike posisjoner av ordet:

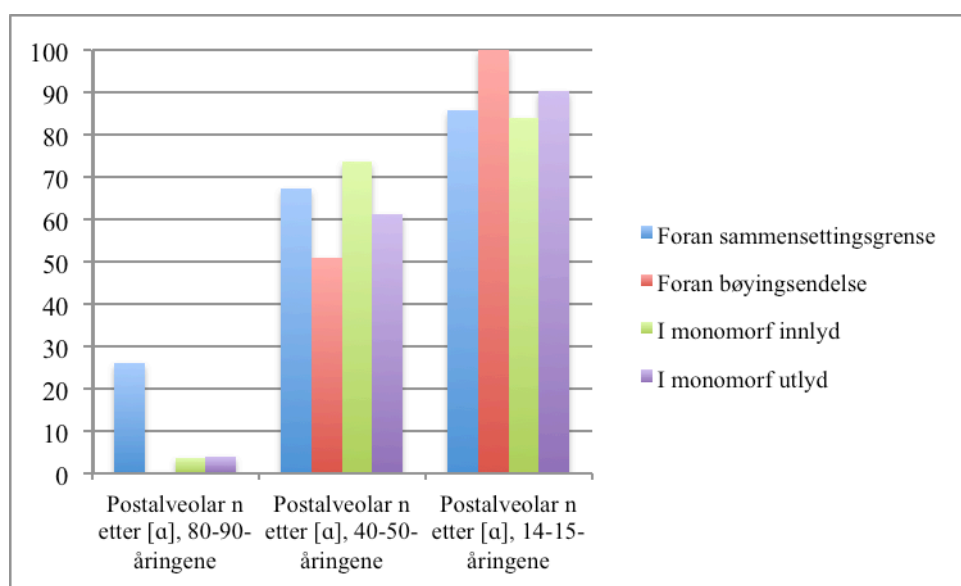
Ordene der (ann) er i slutten av ordet [sic] har som regel postalveolar uttale (95,7 %), og beholder postalveolar uttale selv om de får tilføyd bøyingsendelse eller settes sammen med et annet ord. Ord med (unn) i slutten av ordet er sjeldnere postalveolar (58,7 %), og prosentandelen går drastisk ned hvis vi legger til en bøyingsendelse eller et nytt ord.

For å kunne undersøke om vi kan se noe liknende blant informantene fra Alta, er alle variabelbelegg også her delt inn i fire kategorier: belegg som forekommer i monomorfematisk innlyd, det vil si i ord som *handel* m. og *under* prep., i monomorfematisk utlyd, i ord som *grunn* m. og *mann* m., foran sammensetningsgrense, i ord som *grunnlag* n. og *mannskap* n.,

²⁸ Denne tabellen har et χ^2 på 209.048 og 12 frihetsgrader. P-verdien er dermed også i dette tilfellet langt under 0.05, og nullhypotesen forkastes.

eller foran bøyingsendelse, i ord som *grunnen* og *mannen*. Ei total oversikt over distribusjonen av *n* både etter vokal foran og posisjon i ordet, ser du i vedlegg 6, 7 og 8.

Vi har allerede sett at det kun er de eldste informantene som har postalveolar uttale av *n* etter [u] (12 %). Postalveolar uttale av *n* etter denne vokalen er dermed ikke like interessant i dette tilfellet som hos Neteland (2009). Derimot har vi sett at *n*-variabelen etter [a] skiller seg ut i alle de tre aldersgruppene. Figur 4.2 setter distribusjonen av postalveolar *n* etter [a] og i de ulike posisjonene i ordet i de tre aldersgruppene opp mot hverandre (jf. vedlegg 6, 7 og 8), og dette danner et interessant mønster.

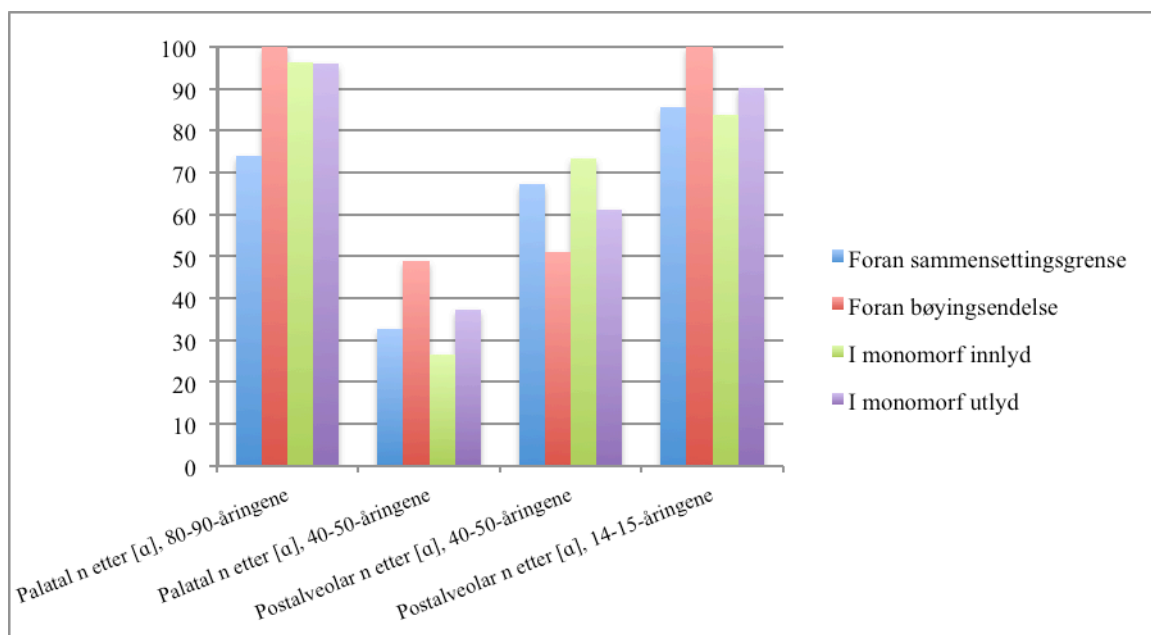
Figur 4.2 Distribusjon av postalveolar *n* etter [a], posisjon i ordet og alder

Her ser vi at de eldre informantene har få postalveolare forekomster. De har noen (26.1 %) foran sammensetningsgrense (i ord som *mannskap*), svært få i monomorfematiske innlyd og utlyd (i ord som *handel* og *vann*) og ingen foran bøyingsendelse. De unge har desidert flest postalveolare forekomster. I denne aldersgruppa forekommer alle *n* foran bøyingsendelse (i ord som *mannen* og *sant*) som postalveolare. Legg merke til at forekomstene foran bøyingsendelse blant 40–50-åringene (51 %) er ganske nøyaktig midt mellom de eldste, som ikke har noen, og de yngste (100 %). Videre har de yngste også mange forekomster i monomorfematiske utlyd (i ord som *mann*), men færrest i monomorfematiske innlyd (i ord som *handel* og *blande*), hvor 40–50-åringene har høyest prosentandel postalveolare forekomster (73.5 %). Slik det ser ut, har det skjedd ei endring med tanke på hvor i ordet postalveolar *n* etter denne vokalen realiseres. Tre kjikvadrattester forteller imidlertid at dette ikke bare er

signifikante forskjeller.²⁹ Mens resultata for de eldre og de yngre informantene kan regnes som statistisk signifikante, ser det ut til å være en relativt stor sannsynlighet for at forskjellene blant 40–50-åringene er tilfeldige. Det er dermed usikkert hvor mye en kan legge i disse forekomstene. Jeg inkluderer likevel disse tall i det følgende, men med et visst forbehold.

Som vi ser i figur 4.2, har både de yngste informantene og 40–50-åringene forholdsvis høye prosenttall for de postalveolare forekomstene etter denne vokalen uansett posisjon i ordet, mens situasjonen er helt annerledes for de eldste, som har desidert flest palatale forekomster (jf. vedlegg 8). Ungdommene og de eldre danner på den måten hvert sitt ytterpunkt av en slags uttaleskala. Ettersom perspektivet i denne undersøkelsen kan sies å være mer diakront enn synkront, er det interessant å sammenlikne distribusjonen av palataler blant de eldste med distribusjonen av postalveolarer blant de yngste. Figur 4.3 gir ei oversikt over dette. I denne figuren ser vi at fordelinga av palataler etter [a] og posisjon i ordet i den eldste aldersgruppa er forholdsvis lik fordelinga av postalveolarer etter disse kriterier blant de yngste. De eldre har ørlite grann flere palataler i monomorfematisk innlyd og utlyd enn 14–15-åringene, og noen færre foran sammensettingsgrense, mens endringa fra palatal til postalveolar uttale av *n* foran bøyingsendelse er total: fra 100 prosent palataler hos de eldste til 100 prosent postalveolarer hos de yngste. Variasjonen er størst blant 40–50-åringene, som ligger mer eller mindre midt imellom de to ytterpunktene på uttaleskalaen. De har omtrent like mange palataler og postalveolarer foran bøyingsendelse (49 % palatale og 51 % postalveolare), mens de har færre palatale og flere postalveolare realiseringer foran sammensettingsgrense og i monomorfematisk innlyd og utlyd. Ut fra dette kan det se ut til at palatal *n* er mer resistent for endring foran bøyingsendelse (i ord som *mannen*, *sant* og *fant*) enn i andre posisjoner i ordet. Vedlegg 9 viser for øvrig den individuelle distribusjonen av *n* etter [a] og posisjon i ordet. Ettersom det er snakk om såpass få forekomster i denne tabellen, har det ikke vært mulig å regne ut signifikansverdier for dette.

²⁹ For de yngste informantene viser testen et χ^2 på 12.333, for 40–50-åringene et χ^2 på 7.908 og for de eldste et χ^2 på 14.408. Alle de tre tabellene har 6 frihetsgrader. Hos Davis (n.v. 84) ser vi at χ^2 må være 12.592 eller høyere for at p-verdien skal være 0.05 eller lavere. χ^2 er altså høyere bare i tabellen for de eldste, og her kan en nullhypotese om homogenitet forkastes. Hos ungdommene gir χ^2 en p-verdi som ligger i overkant av, men tilnærma et nivå på 0.05, og vi kan derfor være tilbøyelige til å si at det *kan* være en statistisk signifikant sammenheng mellom uttale av *n* etter [a] og posisjon i ordet blant de unge. Jeg velger dermed å forkaste nullhypotesen her også. Når det gjelder 40–50-åringene, derimot, gir χ^2 en p-verdi på godt over 0.05 (den ligger også over et nivå på 0.20), og nullhypotesen blir derfor stående i dette tilfellet.

Figur 4.3 Distribusjon av palatal *n* versus distribusjonen av postalveolar *n* etter [a], posisjon i ordet og alder

I likhet med ungdommene fra Narvik i Netelands undersøkelse har Alta-ungdommene høye prosenttall for postalveolar uttale i ord der [a] og *n* er i slutten av ordet (90.2 %) og foran sammensetningsgrense (85.7 %). Det er imidlertid ganske stor forskjell når det gjelder forekomster i monomorfematiske innlyd (i ord som *blande* og *danser*, m.); mens ungdommene fra Narvik har i underkant av 30 prosent postalveolare forekomster i denne posisjonen i ordet, har ungdommene fra Alta omtrent 84 prosent.

Til nå har vi sett at postalveolarene hovedsakelig forekommer etter den lave urunda vokalen [a] hos informantene fra Alta, men ingen etter den mellomlave runda vokalen [ɔ], som i Vadsø-dialekten. Forekomstene etter [a] skiller seg dessuten fra forekomstene etter de andre vokalene ved at de som regel er enten palatale eller postalveolare, avhengig av aldersgruppe. Forekomstene etter de korte mellomhøye/høye vokalene [e], [i], [u] og [y] er i hovedsak dentale. Hos ungdommene og 40–50-åringene forekommer *n* for det meste som postalveolar etter [a], mens forekomstene etter denne vokalen hos de eldste informantene er stort sett palatale. Videre har vi kombinert forekomster etter [a] med posisjon i ordet, og det danner et interessant mønster. De eldste og de yngste informantene danner på en måte hvert sitt ytterpunkt ettersom distribusjonen av palataler i ulike posisjoner i ordet blant de eldre er forholdsvis lik distribusjonen av postalveolarer i ulike posisjoner i ordet hos ungdommene. Ungdommene har dessuten forholdsvis lik distribusjon av postalveolar *n* etter [a] som ungdommene fra Narvik i Netelands (2009) undersøkelse. Ifølge distribusjonen i den

midterste aldersgruppa ser palatalene ut til å være mer resistente foran bøyingsendelse enn i andre posisjoner av ordet.

4.1.3 Leksikalsk variasjon og frekvens

En tredje interessant innfallsvinkel er å se på om det har noe å si om *n*-variabelen forekommer i frekvente ord eller ikke, og jeg ser til å begynne med på de orda som er frekvente hos informantene i disse opptaka, før jeg, i forbindelse med analysen av *l*-variabelen, også inkluderer ord som er frekvente i norsk for øvrig. Jeg har tatt for meg ord som det er fire eller flere treff på i hver aldersgruppe, og skal se nærmere på hvordan *n* opptrer i disse orda. Jeg har kun tatt med ord som teoretisk sett kan ha palatal eller postalveolar uttale i Alta-dialekten, og har dermed utelatt ord som *han*, *man* og prefikset *van-* (jf. punkt 3.5.2). Jeg har rangert orda slik at de som er mest frekvente, kommer øverst i tabellene.

Ord	Totalt antall	Palatal	Postalveolar	Dental
inn-	28	(4) 14.3 %		(24) 85.7 %
mann ³⁰	22	(22) 100 %		
-land-	21	(20) 95.2 %	(1) 4.8 %	
kanskje	16	(10) 62.5 %	(6) 37.5 %	
kunne	16	(2) 12.5 %		(14) 87.5 %
kan	14	(13) 92.9 %	(1) 7.1 %	
bynte	13	(4) 30.8 %		(9) 69.2 %
under-	10		(2) 20 %	(8) 80 %
hundre	9	(1) 11.1 %		(8) 88.9 %
enda	8	(1) 12.5 %		(7) 87.5 %
vinter	8	(5) 62.5 %		(3) 37.5 %
-bland-	7	(6) 85.7 %	(1) 14.3 %	
annet ³¹	6	(6) 100 %		
fant	6	(6) 100 %		
kjenne-	6	(3) 50 %		(3) 50 %
-vann-	5	(5) 100 %		
jente/jenta	4			(4) 100 %
bynne	4	(1) 25%		(3) 75 %

Tabell 4.11 Frekvente ord blant 80–90-åringene

I tabell 4.11 ser vi at de mest frekvente orda blant de eldste informantene er *inn*, *mann*, *land* og *kanskje* (henholdsvis 28, 22, 21 og 16 belegg). *Kunne* og *kan* er også forholdsvis

³⁰ Inkluderer bestemt form entall, [ma:p], bestemt form flertall, [ma:p:an], og sammensatte ord (*mannfolk*, n).

³¹ Inkluderer belegg som [a:p:a] og [a:pt].

frekvente (16 og 14 belegg). *n* realiseres for det meste dentalt i orda *kunne* (87.5 %) og *inn* (85.7 %), mens de øvrige høyfrekvente orda er palatale. Ord med [ɑ] foran *n* skiller seg tydelig fra ord med [e], [i], [u] og [y] foran *n* ved at de stort sett har palatal uttale. Her ser ikke frekvens ut til å spille noen rolle; både i det forholdsvis lavfrekvente ordet *vann* (5 belegg) og i det høyfrekvente ordet *mann* (22 belegg) uttales *n* utelukkende palatalt.

Blant 40–50-åringene ser vi at ordet *kanskje* forekommer til sammen 40 ganger og dermed er det mest frekvente ordet i denne aldersgruppa (jf. tabell 4.12).

Ord	Totalt antall	Palatal	Postalveolar	Dental
kanskje	40	(13) 32.5 %	(27) 67.5 %	
sant	38	(21) 55.3 %	(17) 47.7 %	
kan	31	(14) 45.2 %	(17) 54.8 %	
inn-	28	(1) 3.6 %	(1) 3.6 %	(26) 92.8 %
rundt	20			(20) 100 %
annet ³²	18	(2) 11.1 %	(16) 88.9 %	
-land-	12	(2) 16.7 %	(10) 88.3 %	
-stand-	12	(6) 50 %	(6) 50 %	
blant	11	(1) 9.1 %	(10) 90.9 %	
kjenne	10	(3) 30 %	(1) 10 %	(6) 60 %
-vann-	8	(3) 37.5 %	(5) 62.5 %	
-mann-	8	(6) 75 %	(2) 25 %	
enda	8			(8) 100 %
begynte	8			(8) 100 %
jente/jenter	7			(7) 100 %
kjent-	6			(6) 100 %
fant/fantes	6	(2) 33.3 %	(4) 66.7 %	
under	6			(6) 100 %
begynne	6			(6) 100 %
-grunn-	5			(5) 100 %

Tabell 4.12 Frekvente ord blant 40–50-åringene

Sant og *kan* er frekvente ord her med henholdsvis 38 og 31 belegg. De forekommer imidlertid både med palatal og postalveolar *n*. Orda *inn* og *rundt* er også forholdsvis høyfrekvente, men de forekommer for det meste med dentaler. De høyfrekvente orda med [ɑ] foran *n* forekommer prosentvis oftere med postalveolarer enn med palataler hos disse informantene. Unntaka er *sant*, *mann* og *-stand-*. *Sant* blir uttalt omtrent like mye med palatal variant av *n* (55.3 %) som med postalveolar (47.7 %). *-stand-* (i ord som *avstand* og *bestandig*)

³² Inkluderer belegg som [ɑn:a] og [ɑ:nt].

forekommer til sammen 12 ganger og like mye postalveolart som palatalt. Ordet *mann* forekommer både aleine og i sammensatte ord, men det er det minst frekvente ordet av disse tre (8 belegg). I dette ordet opptrer *n* klart oftest som palatal (75 %).

Orda *sant* og *kan* havner høyt oppe i tabellen også hos ungdommene (jf. tabell 4.13). Ellers er orda som var med i spillet *Tre like*, de mest frekvente i denne aldersgruppa.

Ord ³³	Totalt antall	Palatal	Postalveolar	Dental
vinter*	23	(1) 4.4 %		(22) 95.6 %
sant	16		(16) 100 %	
kan	15		(15) 100 %	
-mann-*	15		(12) 80 %	(3) 20 %
-kanne*	11		(11) 100 %	
-vann-*	10	(1) 10 %	(9) 90 %	
strand*	10	(2) 20 %	(8) 80 %	
danser*	9		(6) 66.7 %	(3) 33.3 %
hund*	8			(8) 100 %
jente*	6			(6) 100 %
inn-	6			(6) 100 %
kanskje	5		(5) 100 %	
annet ³⁴	4		(4) 100 %	
-land-	4		(4) 100 %	
blande/blanding	4	(1) 25 %	(3) 75 %	
kjenne-	4			(4) 100 %

Tabell 4.13 Frekvente ord hos ungdommene

Ordet *vinter* forekommer klart oftest (23 belegg). Det uttales kun én gang med palatal variant og som regel med dental variant (95.6 %). Dette ordet er imidlertid kun registrert under spillet *Tre like* i den yngste aldersgruppa, og 40–50-åringene uttalte det ikke i det hele tatt. I tabell 4.11 kan vi se at ordet forekommer blant de eldste informantene, men det er likevel ikke særlig frekvent (8 belegg). Dersom vi dermed utelukker ordet *vinter* som et høyfrekvent ord, så ser vi at de mest frekvente orda blant ungdommene hovedsakelig forekommer som postalveolare. Tar vi bort også de andre orda som forekommer i spillet *Tre like* (*mann*, *kanne*, *vann*, *strand*, *danser*, *hund* og *jente*), så ser vi at det samme kan sies om orda *kanskje*, *annet*, *land* og *blande/blanding*. Unntaket her er *inn*, som kun har dental/alveolar variant av *n*.

Alt i alt ser ikke frekvens ut til å kunne gi noen forklaring på hvorfor palatal *n* viker for den postalveolare varianten. Det er ikke mulig å peke på noe enhetlig mønster i denne

³³ I denne tabellen markerer * de orda som jeg også har fått belegg på i spillet *Tre like* (jf. punkt 3.5.1).

³⁴ Inkluderer belegg som [aŋ:a] og [a:ŋt].

sammenhengen. Likevel har vi sett at *n* i de mest frekvente orda hos ungdommene i hovedsak realiseres postalveolart, og at *n* i de mest frekvente orda blant de eldste som oftest er palatal. Prosenttalla for de palatale og postalveolare realiseringene i de mest frekvente orda hos 40–50-åringene er mer jevne. Uavhengig av aldersgruppe og frekvens ser vi at *n* opptrer annerledes i ord som *sant*, *kan* og *mann* enn i ord som *jente*, *inn* og *kunne*. Dette har etter alt å dømme snarere med vokalen foran å gjøre. Jeg ser imidlertid nærmere på dette i forbindelse med *l*-variabelen (jf. punkt 4.2.3).

4.1.4 Oppsummering om *n*-variabelen

Vi har så langt i dette kapitlet sett at det stort sett er signifikante forskjeller i distribusjonen av *n* i datamaterialet etter faktorer som alder og tilhørighet i byen. De eldste informantene har som regel palatal uttale av *n*, mens dette bildet er mer eller mindre omvendt hos ungdommene, som i hovedsak har den postalveolare varianten. Distribusjonen er mer sprikende blant 40–50-åringene, og det kan komme av stor spredning i alder innad i denne gruppa. Berit og Bodil, som er eldst av disse informantene, har flest palataler, og Kjell og Kenneth, som er yngre, har færre. Egil og Erik er de yngste blant disse informantene, og de har så å si ingen palatale forekomster. Her peker datamaterialet i flere retninger antakelig som følge av alder, men også tilhørighet i byen. Informantene fra Bossekop har jevnt over flest palatale realiseringer, mens informantene fra Elvebakken har klart færrest. Dette kan imidlertid også henge sammen med kjønn. Kvinnene har stort sett flere palatale realiseringer enn mennene, og dette faller ofte sammen med tilhørighet i byen på den måten at de fleste av Bossekop-væringene i denne undersøkelsen er kvinner.

Når det gjelder språkinterne forhold, har vi sett at *n* opptrer annerledes etter den lave urunda vokalen [ɑ] enn etter de korte mellomhøye/høye vokalene [e], [i], [u] og [y]. Mens *n* for det meste uttales dentalt etter de sistnevnte vokalene, er *n* etter [ɑ] hovedsakelig enten palatal eller postalveolar. Det var derfor interessant å se nærmere på *n* etter nettopp denne vokalen i kombinasjon med morfologiske kriterier, noe som viste seg å danne et tydelig mønster. Vi vet at palatalene, som forekommer mest blant de eldste, er nær sagt bytta ut med postalveolarer hos ungdommene. Forekomstene er mer jevnt fordelt innad i den midterste aldersgruppa. Palatal *n* ser ut til å være mer resistent foran bøyingsendelse enn i andre posisjoner av ordet. 40–50-åringene har tilnærma like mange palatale som postalveolare realiseringer i denne posisjonen, og de har ellers langt færre palataler enn postalveolarer foran sammensetningsgrense og i innlyd og utlyd.

Så lenge vi kun har sett på ord som er frekvente hos informantene i denne undersøkelsen, har ikke frekvens foreløpig vist seg å være en særlig fruktbar innfallsvinkel. Jeg vil i det følgende ta for meg distribusjonen av *l*-variabelen i datamaterialet, og det vil være interessant å se om frekvens gir noen tydeligere føringer på uttale når jeg i tillegg inkluderer ord som er regna som frekvente i det norske språket for øvrig.

4.2 *l*-variabelen

Dette delkapitlet følger stort sett samme mal som det forrige. Jeg vil gjøre rede for distribusjonen av *l* etter alder, tilhørighet i byen og kjønn, før jeg ser nærmere på språkinterne forhold som vokalen foran og variabelens posisjon i ordet. Til slutt vil jeg også her se på om ordas frekvens kan ha noe å si for uttale. Som en slags ekskurs vil jeg aller først komme med noen fonetiske innvendinger til klassifiseringa av *l*-variabelen.

Røyneland (2005:281) skiller mellom tre atskilte *l*-kvaliteter blant ungdom fra Røros, og kaller mellomvarianten av *l* for en apikal postalveolar lateral. I mitt datamateriale opplevde jeg det imidlertid som problematisk å skille mellom tre ulike varianter av *l*-variabelen. Mens det lar seg gjøre forholdsvis greit å skille mellom palatale og postalveolare/alveolare forekomster, er det svært vanskelig å høre forskjell på en såkalt apikal alveolar lateral og en apikal postalveolar lateral.³⁵ Det vil med andre ord si at det er vanskelig å høre om tungespissen treffer på eller bak tannkammen under uttale av denne variabelen. Blant Alta-væringene fant jeg noen forekomster av *l* hos mennene i 40–50-årsalderen som hørtes ut som laminal alveolarer, som i ordet *alle* i Oslo-målet.³⁶ Kjell og Egil uttalte i enkelte tilfeller for eksempel ordet *aldri* med laminal alveolar. Ellers hørtes alle forekomstene av *l*, som ikke var palatale, like ut. Denne *l*-en kan beskrives som en apikal alveolar/postalveolar lateral, som i ordet *fylle* i Oslo-målet. Det varierer altså hvor i ganen tungespissen treffer, og dersom en ønsker å finne ut nøyaktig hvor, vil en være nødt til å ta i bruk presise målemetoder som jeg ikke har hatt anledning til å ta i bruk her. Nå er det heller ikke særlig relevant i denne sammenhengen. Jeg er i hovedsak ute etter å undersøke forholdet mellom palataler og postalveolarer/alveolarer i Alta-dialekten, og det er dermed mindre viktig å skille mellom de alveolare og postalveolare forekomstene.³⁷

³⁵ Moen og Simonsen (2005:228) foreslår å bruke den aktive artikulatoren (tunga) i klassifikasjonen i stedet for den passive (ganen): For eksempel /l/ blir da en apikal lateral.

³⁶ For en beskrivelse av distribusjonen av de ulike *l*-kvalitetene i Oslo-målet, se f. eks. Endresen (2000:247).

³⁷ Ettersom jeg har basert klassifiseringa av *n*-variabelen på den passive artikulatoren (ganen), vil jeg for ordens skyld fortsette med det i klassifiseringa av *l*-variabelen.

På bakgrunn av dette kan en si at *l*-variabelen artikuleres på hovedsakelig to ulike måter i Alta-dialekten: palatal og postalveolar/alveolar. Tabell 4.14 viser den totale distribusjonen av variabelen i datamaterialet.

	14–15-åringene	40–50-åringene	80–90-åringene
Palatal /l/	(5) 3.4 %	(82) 37.6 %	(119) 68 %
Postalveolar/alveolar /l/	(144) 96.6 %	(136) 62.4 %	(56) 32 %
N	149	218	175

Tabell 4.14 Distribusjon av *l* etter alder

4.2.1 Variasjon etter språkeksterne mønstre

I tabell 4.15 finner vi distribusjon av *l* blant de yngste informantene etter hvor de kommer fra i byen.

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
Palatal /l/	(5) 11.9 %	0	0
Postalveolar/alveolar /l/	(37) 88.1 %	(69) 100 %	(38) 100 %
N	42	69	38

Tabell 4.15 Distribusjon av *l* blant 14–15-åringene etter tilhørighet i byen

Med unntak av noen få palatale forekomster hos ungdommene fra Bossekop (11.9 %), forekommer *l* som vi ser stort sett kun som alveolar i denne aldersgruppa.³⁸

	Jenter	Gutter
Palatal /l/	(5) 5.2 %	0
Postalveolar/alveolar /l/	(91) 94.8 %	(53) 100 %
N	96	53

Tabell 4.16 Distribusjon av *l* blant 14–15-åringene etter kjønn

Dersom vi videre ser på fordelinga av *l* etter kjønn blant ungdommene, ser vi at *l* kun opptrer

³⁸ For å lette lesinga, vil jeg i den følgende løpende teksten kun bruke betegnelsen 'alveolar' om det jeg har klassifisert som 'postalveolar/alveolar'.

som palatal hos jentene i denne aldersgruppa, mens guttene kun har alveolar uttale av denne variabelen (jf. tabell 4.16). To kji-kvadrattester viser at tilhørighet i byen har noe å si for uttale av *l* i denne aldersgruppa, mens kjønn *kan* ha noe å si.³⁹

Tabell 4.17 viser hvordan *l*-variabelen opptrer blant 40–50-åringene etter tilhørighet i byen. Som vi ser, varierer uttalen mer i denne aldersgruppa enn blant ungdommene. Informantene fra Bossekop har større prosentandel palataler (55.2 %) enn postalveolarer (44.8 %), mens både Elvebakken-væringene og Kronstad-væringene har en høyere prosentandel alveolarer.

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
Palatal /l/	(53) 55.2 %	(7) 13 %	(24) 35.3 %
Postalveolar/alveolar /l/	(43) 44.8 %	(47) 87 %	(44) 64.7 %
N	96	54	68

Tabell 4.17 Distribusjon av *l* blant 40–50-åringene etter tilhørighet i byen

Legg også merke til den høye prosentandelen alveolarer i forhold til den lave prosentandelen palataler blant informantene fra Elvebakken. Ser vi nærmere på tabell 4.18, som viser fordelinga av *l* etter kjønn, så ser vi at kvinnene i denne aldersgruppa har en god del flere palataler (55.2 %) enn mennene (25.4 %).

	Kvinner	Menn
Palatal /l/	(53) 55.2 %	(31) 25.4 %
Postalveolar/alveolar /l/	(43) 44.8 %	(91) 74.6 %
N	96	122

Tabell 4.18 Distribusjon av *l* blant 40–50-åringene etter kjønn

Blant mennene forekommer den alveolare varianten desidert hyppigst (74.6 %). Ifølge to kji-

³⁹ Testen for tabell 4.15 viser et χ^2 på 12.995 (jf. vedlegg 5), og denne tabellen har 2 frihetsgrader. P-verdien her er dermed godt under signifikansnivået (0.05). For tabell 4.16, kom jeg fram til at $\chi^2=2.825$, og denne tabellen har 1 frihetsgrad. Her vil p-verdien være under et nivå på 0.10, men ikke under 0.05. En nullhypotese om at det ikke er variasjon i uttale av *l* blant ungdommene etter tilhørighet i byen, kan altså forkastes. For uttale av *l* etter kjønn, ville det vært en statistisk signifikant sammenheng dersom vi var mindre strenge og satte signifikansnivået til 0.10. Jeg lar derfor nullhypotesen stå i dette tilfellet.

kvadrattester er også disse forskjellene signifikante.⁴⁰ Det er altså klart mindre enn fem prosent sannsynlighet for at variasjonen i uttale av *l* etter tilhørighet i byen og kjønn er tilfeldige.

I den eldste aldersgruppa opptrer den palatale varianten av *l* oftest uansett hvor disse informantene er fra i Alta (jf. tabell 4.19). Som vi ser, har informantene fra Bossekop klart flest palatale realiseringer (75.4 %). Prosentandelen palataler hos de to Kronstad-væringene er også forholdsvis høy (67.7 %), mens informantene fra Elvebakken har den høyeste prosentandelen alveolare realiseringer.

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
Palatal /l/	(49) 75.4 %	(26) 57.8 %	(44) 67.7 %
Postalveolar/alveolar /l/	(16) 24.6 %	(19) 42.2 %	(21) 32.3 %
N	65	45	65

Tabell 4.19 Distribusjon av *l* blant 80–90-åringene etter tilhørighet i byen

Disse forskjellene er imidlertid *ikke* signifikante.⁴¹ Det innebærer at variasjonen i de eldres uttale av *l* etter tilhørighet i byen, kan være tilfeldig.

Fordelinga av *l* etter kjønn i denne aldersgruppa viser at det er kvinnene som har den høyeste prosentandelen palatale realiseringer (79.6 %) (jf. tabell 4.20).

	Kvinner	Menn
Palatal /l/	(39) 79.6 %	(80) 63.5 %
Postalveolar/alveolar /l/	(10) 20.4 %	(46) 36.5 %
N	49	126

Tabell 4.20 Distribusjon av *l* blant 80–90-åringene etter kjønn

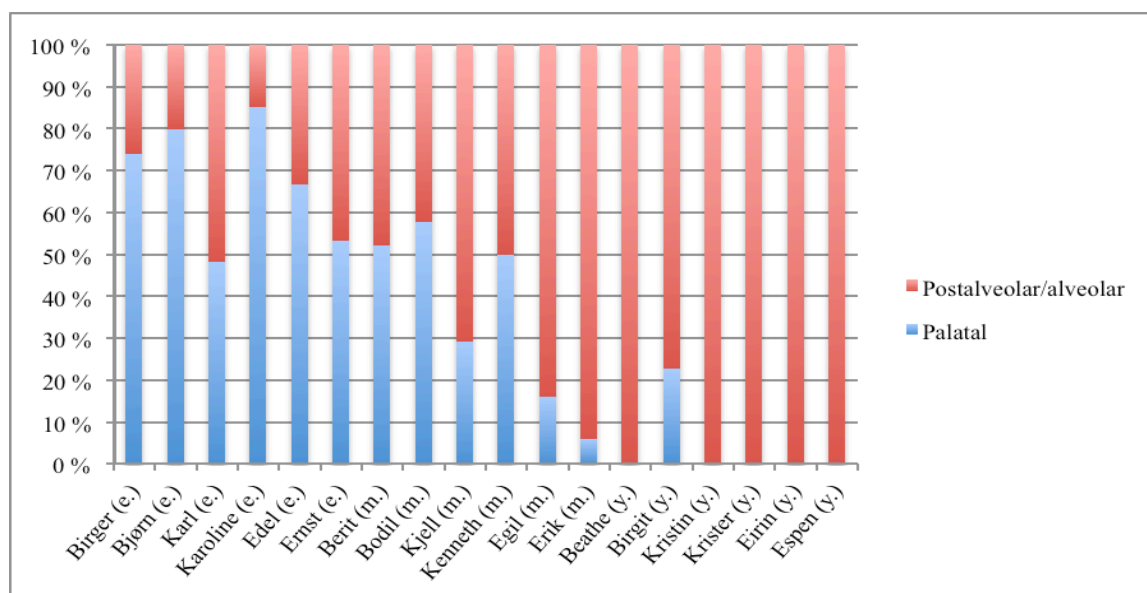
Mennene har imidlertid også en forholdsvis høy prosentandel palataler (63.5 %), men de har likevel flere alveolare realiseringer enn kvinnene. I dette tilfellet viser en *kji*-kvadrattest at

⁴⁰ Testen for tabell 4.17 viser et χ^2 på 26.479, mens testen for tabell 4.18 viser et χ^2 på 20.143. I begge tilfeller gir χ^2 en p-verdi på langt under 0.05, og nullhypotesen om homogenitet i uttale av *l* etter tilhørighet i byen og kjønn i denne aldersgruppa, kan forkastes.

⁴¹ Tabell 4.19 har 2 frihetsgrader og et χ^2 på 3.793. Som nevnt må en tabell med 2 frihetsgrader ha et χ^2 på 5.991 eller mer for å være under signifikansnivået (0.05). I dette tilfellet gir χ^2 en p-verdi over dette nivået, og også over et nivå på 0.10. Med $p > 0.05$ kan ikke nullhypotesen forkastes.

forskjellene er signifikante⁴², og vi kan dermed si at kjønn har noe å si for uttale av *l* i denne aldersgruppa.

I figur 4.4 ser vi at de individuelle prosentvise forekomstene av den palatale varianten av *l* jevnt over er høyere enn de individuelle prosentvise forekomstene av palatal *n* i figur 4.1.

Figur 4.4 Inter- og intraindividuell variasjon i uttale av *l* blant de eldste (e.), 40–50-åringene (m.) og de yngste, (y.)

Som vi ser, har den eldste informanten i undersøkelsen, Karoline, fortsatt flere palatale realiseringer enn de andre informantene, og hun har atskillig flere palatale realiseringer av *l* (ca 85 %) enn av *n* (ca 58 %). Karl har omtrent like mange palatale realiseringer av *l* som av *n* (i underkant av 50 %). Birgit er den eneste som har en noe lavere prosentandel palatal *l* enn palatal *n* (ca 23 % palatal *l* og ca 29 % palatal *n*). Med unntak av Birgit har ungdommene fortsatt ingen palatale realiseringer.

I dette tilfellet ser vi at det ikke er like klare grupperinger innad i den midterste aldersgruppa. Kenneth har nesten like mange palatale realiseringer som Berit (ca 50 %), mens Kjell har en del færre (i underkant av 30 %). Prosenttalla er også forholdsvis ujevne mellom Egil og Erik, men de har fortsatt det til felles at de har klart færrest palatale realiseringer. Faktorene alder og tilhørighet i byen kan altså bidra til å forklare disse forskjellene til en viss grad, men ikke når det gjelder Kenneth og Birgit.

For å oppsummere, så har vi sett at det er signifikante forskjeller i uttale av *l* etter tilhørighet i byen og kjønn i de tre aldersgruppene. Sammenlikna med den inter- og

⁴² Tabellen har 1 frihetsgrad og et χ^2 på 4.202. En tabell med 1 frihetsgrad må ha et χ^2 på 3.841 eller høyere for gi en p-verdi på 0.05 eller lavere (jf. Davis 1990:84). Ettersom $p > 0.05$, kan nullhypotesen forkastes.

intraindividuelle distribusjonen av *n* i figur 4.1, ser vi at den palatale varianten av *l* opptrer generelt oftere enn den palatale varianten av *n*. Vi finner likevel et liknende mønster; palatalene ser jevnt over ut til å svekkes til fordel for alveolarene.

4.2.2 Variasjon etter fonetiske omgivelser og posisjon i ordet

Dersom vi videre ser nærmere på språkinterne forhold og på vokalen foran de ulike variantene av *l*, så ser vi at også denne variabelen opptrer klart oftest etter den lave urunda vokalen [a]. Hos ungdommene er det kun etter denne vokalen at uttalen av *l* varierer (jf. tabell 4.21).

	[a]	[e]	[i]	[u]	[ɔ]
Palatal /l/	(5) 6.3 %	0	0	0	0
Postalveolar/alveolar /l/	(75) 93.7 %	(26) 100 %	(20) 100 %	(2) 100 %	(21) 100 %
N	80	26	20	2	21

Tabell 4.21 Distribusjon av *l* etter vokal foran blant 14–15-åringene

En kji-kvadrattest for tabell 4.21 viser imidlertid at dette *ikke* er signifikante forskjeller.⁴³ Det vil si at variasjonen i ungdommenes uttale av *l* etter hvilken vokal som kommer foran, kan være tilfeldig.

	[a]	[e]	[i]	[u]	[y]	[ɔ]
Palatal /l/	59.4 %	0	0	0	100 %	28.6 %
Postalveolar/alveolar /l/	40.6 %	100 %	100 %	100 %	0	71.4 %
N	133	59	8	3	1	14

Tabell 4.22 Distribusjon av *l* etter vokal foran blant 40–50-åringene

Tabell 4.22 viser uttale av *l* etter de ulike vokalene i den midterste aldersgruppa. Her ser vi at uttalen varierer både etter [a] og [ɔ], men at *l* opptrer langt hyppigere etter [a] (133 belegg). Ellers ser vi at *l* kun uttales alveolart etter [e], [i] og [u].

Når det gjelder de eldste informantene, varierer uttalen av *l* etter [e], [i], [u] og [ɔ] (jf. tabell 4.23). Vi ser at de prosentvise palatale og alveolare forekomstene etter [e] er ganske jevne (44.4 % og 55.6 %). Etter [a] og [ɔ] opptrer *l* så å si kun som palatal. To kji-kvadrattester forteller dessuten at forskjellene i tabell 4.22 og tabell 4.23 er statistisk

⁴³ Kji-kvadrattesten for tabell 4.21 gir et χ^2 på 4.348, og tabellen har 4 frihetsgrader. En tabell med 4 frihetsgrader må som nevnt ha et χ^2 på minst 9.488 for å få en p-verdi på 0.05 eller lavere. Her er $p > 0.05$, og også over et nivå på 0.30, og nullhypotesen forkastes dermed ikke.

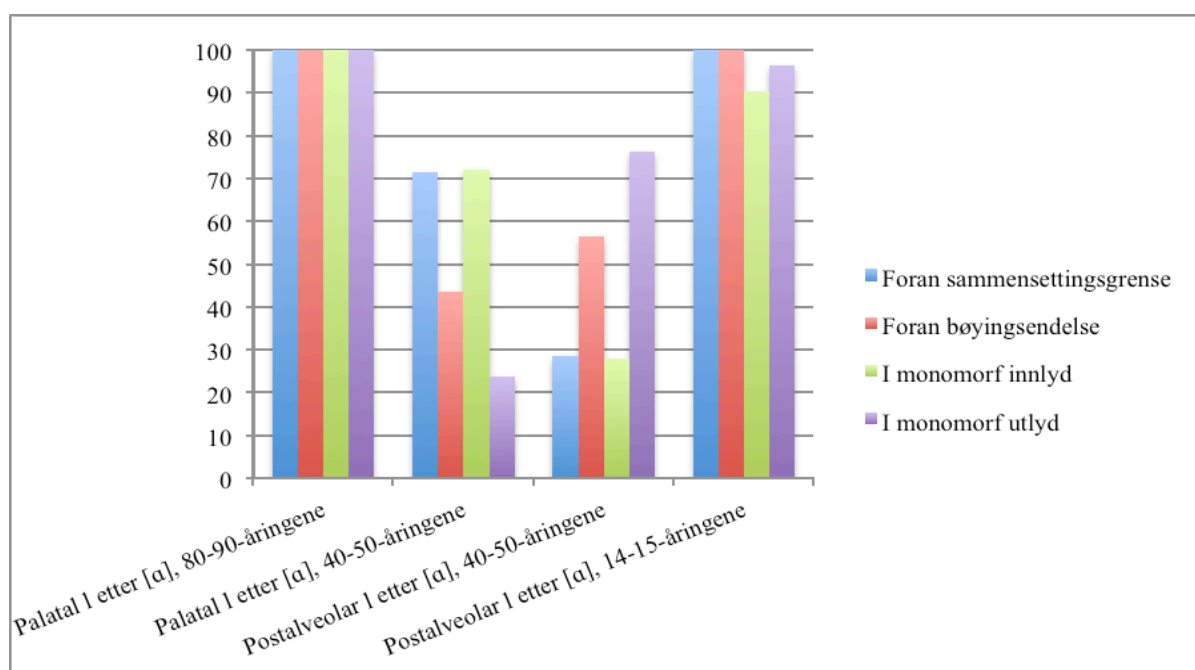
signifikante.⁴⁴ Vokalen foran har altså noe å si for hvordan 40–50-åringene og de eldste informantene uttaler *l*.

	[a]	[e]	[i]	[u]	[y]	[ɛ/æ]	[ɔ]
Palatal /l/	100 %	44.4 %	25 %	20 %	0	0	90 %
Postalveolar/alveolar /l/	0	55.6 %	75 %	80 %	100 %	100 %	10 %
N	83	54	8	5	3	12	10

Tabell 4.23 Distribusjon av *l* etter vokal foran blant 80–90-åringene

Som vi her har sett, opptrer *l*-variabelen oftest og mest variert etter vokalen [a] blant informantene, og i det følgende vil jeg derfor undersøke denne distribusjonen nærmere etter bestemte morfologiske kriterier (jf. 4.1.2).

Figur 4.5 viser hvordan *l* etter denne vokalen opptrer i de ulike posisjonene i ordet.⁴⁵

Figur 4.5 Distribusjon av palatal *l* versus distribusjonen av postalveolar *l* etter [a], posisjon i ordet og alder

I denne grafen kommer forholdet mellom de palatale og de alveolare realiseringene av *l*

⁴⁴ Testen for tabell 4.22 viser et χ^2 på 70.427, og denne tabellen har 5 frihetsgrader. Med 5 frihetsgrader må χ^2 være minst 11.070 (jf. Davis 1990:84). Her er $p < 0.05$, og nullhypotesen kan forkastes. Testen for tabell 4.23 gir et χ^2 på 98.866, og tabellen har 6 frihetsgrader. Ettersom χ^2 gir $p < 0.05$, kan nullhypotesen forkastes også i dette tilfellet. I begge tilfeller blir p -verdien også lavere enn et nivå på 0.001, og det sier oss at det er svært liten sannsynlighet for at denne variasjonen er tilfeldig.

⁴⁵ I vedlegg 13 kan du se den individuelle distribusjonen av *l* etter [a] og posisjon i ordet. Som med n -variabelen, er forekomstene på individnivå for få til å få fram signifikansverdier.

tydelig fram. Sammenlikna med distribusjonen av *n*-variabelen etter [ɑ] og posisjon i ordet (i figur 4.2), så ser vi at situasjonen er tilnærma lik for alveolar *l* foran bøyingsendelse, i ord som *alt* og *kalte*; de eldre, som har kun palatale realiseringer av *l* i denne posisjonen, og de yngre, som har kun alveolare, danner også her på en måte hvert sitt ytterpunkt av en slags uttaleskala. 40–50-åringene havner mer eller mindre på midten (omtrent 43 % palatale vs. omtrent 57 % alveolare). Når det gjelder den alveolare varianten i andre posisjoner i ordet, så ser vi at distribusjonen er ganske annerledes enn distribusjonen av postalveolar *n* i de samme posisjonene (i figur 4.2). Ungdommene har i dette tilfellet over 90 % av denne varianten av *l* uansett posisjon i ordet. 40–50-åringene har forholdsvis lave prosenttall for den alveolare varianten foran sammensettingsgrense, i ord som *fotballtrening* og *alltid*, og i monomorfematisk innlyd, i ord som *kalle* (v. inf.) og *alle*. Som figur 4.5 viser, er det i disse posisjonene at den palatale varianten av *l* ser ut til være mest resistent for endring. Forekomstene i monomorfematisk utlyd, i ord som *ball*, m. og *fall*, n., har ifølge denne grafen endra seg mest (omtrent 77 % alveolare realiseringer blant 40–50-åringene). Søylen i figur 4.5 representerer for øvrig de prosentvise realiseringene av *l* etter [ɑ] og etter posisjon i ordet i vedlegg 10, 11 og 12. Her er det imidlertid kun variasjonen blant 40–50-åringene som viser seg å være statistisk signifikant.⁴⁶ Det betyr altså at det er mindre enn fem prosent sannsynlighet for at forskjellene i disse informantenes uttale av *l* etter [ɑ] og i de ulike posisjonene i ordet er tilfeldige. For de yngste og de eldste informantene kan vi ikke være like sikre på at funna ikke er tilfeldige.

Vi har så langt sett at *l*-variabelen opptrer oftest og mest variert etter den lave urunda vokalen [ɑ]. Det er i tillegg forholdsvis mange belegg etter den korte mellomhøye urunda vokalen [e], men disse er så å si kun alveolare. Den yngste aldersgruppa har stort sett alveolar uttale av *l* etter vokalene [ɑ], [e], [i], [u] og [ɔ]. I motsetning til *n*-variabelen, finner vi *l* forholdsvis ofte etter den mellomlave runda vokalen [ɔ], og det er etter denne vokalen og [ɑ] at *l* varierer mest på tvers av de tre aldersgruppene. Vi kan likevel ikke si at den alveolare varianten av *l* opptrer noe særlig oftere etter [ɔ] enn etter de andre vokalene, som i Vadsø-dialekten (jf. Hatlebrekke 1976). Når det videre gjelder *l* etter [ɑ] og i ulike posisjoner i ordet, ser vi følgende tendenser blant 40–50-åringene: Utviklinga fra palatal til alveolar *l* ser ut til å ha kommet lengst i slutten av ord og foran bøyingsendelse (i ord som *ball* og *kalte*, v. pret.),

⁴⁶ For uttale av *l* etter [ɑ] og posisjon i ordet blant de yngste informantene, viser testen et χ^2 på 2.796. Denne tabellen har 3 frihetsgrader og må dermed ha et χ^2 på minst 7.815 for å få $p=0.05$ eller lavere (jf. Davis 1990:84). χ^2 gir her $p > 0.30$, og nullhypotesen forkastes derfor ikke. Testen for det samme i den midterste aldersgruppa gir et χ^2 på 19.674, og også denne tabellen har 3 frihetsgrader. Her er p -verdien under 0.05, og dessuten under et nivå på 0.001, og nullhypotesen kan dermed helt klart forkastes. Ettersom de eldste ikke har variasjon i uttale av *l* etter [ɑ], var det ikke mulig å signifikant teste denne tabellen (jf. vedlegg 5).

mens palatalene fortsatt står sterkt foran sammensettingsgrense og i monomorfematisk innlyd (i ord som *fotballtrening* og *kalle*). De eldste informantene har kun palataler der de yngste informantene så å si kun har alveolarer.

4.2.3 Leksikalsk variasjon og frekvens

Jeg vil her undersøke om frekvens kan ha noe å si for informantenes uttale av *l*. Som vi har sett, var det ikke mulig å peke på noe enhetlig mønster når det gjaldt frekvens og *n*-variabelen. På samme måte som i tabellene under punkt 4.1.3 er de mest frekvente ord ført opp øverst i tabellene, men ettersom jeg totalt sett har registrert færre ord under *l* enn under *n*, har jeg her tatt med ord som jeg har registrert tre eller flere treff på (versus fire eller flere treff for *n*-variabelen).

Ord	Totalt antall	Palatal	Postalveolar/alveolar
Alta	21	(21) 100 %	
alt ⁴⁷	17	(17) 100 %	
alle	15	(15) 100 %	
eller	11	(2) 18.2 %	(9) 81.8 %
mellom	10	(5) 50 %	(5) 50 %
ville/vil	9	(3) 33.3 %	(6) 66.7 %

Tabell 4.24 Frekvente ord blant de eldste

I tabell 4.24 som viser de mest frekvente ord produsert av de eldste informantene, ser vi at propriet *Alta* er mest frekvent (21 belegg) og at dette ordet utelukkende realiseres med palatal *l*. Videre er *alt* (17 belegg) og *alle* (15 belegg) forholdsvis frekvente ord, og også i begge disse ord realiseres *l* kun palatalt. Uttale av *l* i de øvrige ord i denne tabellen varierer mellom å være palatal og alveolar, men som vi ser, er *l* i *eller* og *ville/vil* i hovedsak alveolar.

Hos 40–50-åringene er *Alta* et svært frekvent ord med markant flere belegg (41) enn *alle* (27), som er det neste ordet på lista (jf. tabell 4.25). Disse er de eneste ord i denne tabellen som for det meste har palatal uttale. Orda *alt* og *-fall* har flere alveolare realiseringer enn palatale, mens *l* i forholdsvis frekvente ord som *eller*, *vil* og *mellom* kun uttales alveolart. *-fall* er registrert i sammensettinger som *iallfall* og *i hvert fall*, og i tillegg til ordet *altså* er dette uttrykk som generelt sett forekommer ofte i informantenes talemål. Dette gjelder også blant de yngste informantene (jf. tabell 4.26). Dersom vi ser bort ifra ord som var med i spillet *Tre like* blant ungdommene, så ser vi at *eller*, *vil* og *-alt-* er de meste frekvente (med

⁴⁷ Inkluderer belegg på ord *altså* og *overall*.

henholdsvis 16, 7 og 6 belegg).

Ord	Totalt antall	Palatal	Postalveolar/alveolar
Alta	41	(33) 80.5 %	(8) 19.5 %
alle ⁴⁸	27	(21) 77.8 %	(6) 22.2 %
alt ⁴⁹	23	(11) 47.8 %	(12) 52.2 %
-fall	13	(1) 7.7 %	(12) 92.3 %
eller	12		(12) 100 %
heller	8		(8) 100 %
vil	7		(7) 100 %
aldri	6		(6) 100 %
mellom	4		(4) 100 %
forhold	4	(2) 50 %	(2) 50 %
-ball	3		(3) 100 %

Tabell 4.25 Frekvente ord blant 40–50-åringene

Ellers er *Alta* også her et markant frekvent ord. Som vi ser, dukker den palatale varianten av *l* i denne aldersgruppa opp kun i orda *Alta* og *asfalt*, og sett i sammenheng med tabell 4.24 og 4.25, er det disse orda som har flest palatale realiseringer.

Ord ⁵⁰	Totalt antall	Palatal	Postalveolar/alveolar
Alta*	25	(4) 16 %	(21) 84 %
eller	16		(16) 100 %
bolle*	16		(16) 100 %
-ball*	13		(13) 100 %
asfalt*	9	(1) 11.1 %	(8) 88.9 %
vil	7		(7) 100 %
brilla*	7		(7) 100 %
-alt-	6		(6) 100 %
-fall	5		(5) 100 %
alle	3		(3) 100 %
aldri	3		(3) 100 %
mellom	3		(3) 100 %
holde	3		(3) 100 %

Tabell 4.26 Frekvente ord blant de yngste

Her kan det være greit å trekke inn at palatal uttale av *l* foran *t* generelt skiller seg fra

⁴⁸ Inkluderer ett belegg på ordet *allerede*.

⁴⁹ Inkluderer belegg på orda *altså* og *overalt*.

⁵⁰ * markerer ord som jeg har fått belegg på i spillet *Tre like*.

den palatale uttalen av lang *l*. Mens palatalen er lang og stemt ved lang *l* [ʎ:], er palatalen foran *t*, som i *Alta*, kort og ustemt [ʎ]. Røyneland (2005) er inne på dette og påpeker at det kan være lettere å oppfatte den korte ustemte *l*-en foran *t* som palatal. Hun nevner at dette kan være ei potensiell forklaring eller en potensiell feilkilde, men argumenterer likevel for å legge vekt på persepsjon (jf. punkt 3.5.2). Det var ikke tvil om at ”*l*-en framfor *t* ”hørdest” palatal ut” (n.v. 286). Heller ikke i denne sammenhengen har det vært noen tvil om at *l*-en foran *t* hørtes palatal ut. Det var imidlertid ikke helt det samme med ordet *alt*, som hos 40–50-åringene og ungdommene for det meste har alveolar uttale. Det kan komme av at jeg her har inkludert belegg på *altså*, som utgjør en stor del av belegga på dette ordet i disse to aldersgruppene. Som regel uttales *altså* trykklett, og det høres dermed ut som *t*-en ”drukner” litt i uttalen. Resultatet blir derfor i de fleste tilfeller [aʎ:so] og ikke [aʎtso]. Der *alt* forekom aleine, var *t*-en langt tydeligere og *l*-en mer ustemt.

Vi så under punkt 4.1.3 at for eksempel ordet *sant* er et frekvent småord, og særlig blant ungdommene fungerte ord og uttrykk som *altså*, *-fall* og *sant* på en måte som fyllord. Med det mener jeg at for eksempel *sant* (ofte i forbindelse med uttrykket *ikke sant*) og *altså* forekom svært ofte, og av og til flere ganger i ei og samme setning. Dette gjelder også ordet *eller*. I disse orda opptrer *n* og *l* for det meste som postalveolarer/alveolarer hos 40–50-åringene og ungdommene.

Det er sjølsagt ikke nødvendigvis slik at de mest frekvente orda i denne undersøkelsen er de mest frekvente i informantenes talespråk til vanlig. Som vi har sett, forekommer *Alta* svært ofte, og det har naturligvis med tema for samtalen å gjøre. Også ordet *vinter* er frekvent på grunn av situasjonen (jf. punkt 4.1.3). For å finne ut hvordan *l* og *n* opptrer i ord som blir regna som frekvente i norsk for øvrig, har jeg sammenlikna mine funn med ei frekvensordliste utforma av Aksis.⁵¹ Jeg har gått igjennom de hundre og femti mest frekvente orda i denne frekvensordlista. Tabell 4.27 gir ei oversikt over de orda som er relevante for og som jeg har fått belegg på i denne undersøkelsen. Her ser vi at de tre mest frekvente orda – *kan*, *vil* og *eller* – i hovedsak har postalveolar eller alveolar uttale blant informantene fra Alta. Videre ned på lista kan vi se at dette gjelder stort sett alle disse høyfrekvente orda, men med unntak av *alle* og *alt*, som klart oftere realiseres med palatal variant av *l*. Som jeg har vært inne på, finner vi imidlertid hovedvekta av alle belegg på orda *alle* og *alt* i de to eldste aldersgruppene, og det er nærliggende å tenke at en ville fått høyere prosentandeler alveolarer i disse orda

⁵¹ Frekvensordlista er utarbeida av Aksis (Norsk tekstarkiv) ved UiB, og består av de mest frekvente orda i norsk. Den er basert på omtrent 14.6 millioner ord fra aviser og romaner, og er tilgjengelig for alle. Informasjonen er henta fra følgende nettadresse: <http://torvald.aksis.uib.no/nta/ord10k.txt>.

dersom det var ei jevnere fordeling av belegg mellom de tre aldersgruppene.

Ord ⁵²	Rangering ⁵³	Prosentandel palatal	Prosentandel postalveolarer/alveolar
kan	25.	45 %	55 %
vil ⁵⁴	27.	13 %	87 %
eller	39.	5.1 %	94.9 %
alle	51.	80 %	20 %
inn	63.	8.1 %	1.6 %
kunne	72.	12.5 %	
mellom	80.	29.4 %	70.6 %
under	81.		12.5 %
annet	104.	28.6 %	71.4 %
alt	110.	60.9 %	39.1 %
blant	117.	9.1 %	90.9 %

Tabell 4.27 Frekvente ord i norsk og prosentvise palatale og postalveolare/alveolare realiseringer av disse orda i datamaterialet

Orda *inn*, *kunne* og *under* står i ei særstilling, ettersom de som regel har dental uttale blant informantene. Trass i at frekvens fortsatt ikke viser noe enhetlig mønster, er det altså likevel mulig å lese en tendens ut fra tabell 4.27, nemlig at det er størst prosentandel postalveolarer/alveolarer i høyfrekvente ord.

4.2.4 Oppsummering om *l*-variabelen

I denne delen av kapitlet har jeg tatt for meg distribusjonen av *l* i datamaterialet. Variabelen realiseres på hovedsakelig to ulike måter i Alta-dialekten, nemlig palatalt og alveolart/postalveolart, og vi har sett at den palatale varianten av *l* jevnt over forekommer oftere enn den palatale varianten av *n* blant informantene. Likevel ser vi en likende tendens; de prosentvise palatale forekomstene synker proporsjonalt med alder, mens prosentandelene alveolarer øker. I den yngste aldersgruppa er det fortsatt kun Birgit som har palatale realiseringer. De øvrige ungdommene har utelukkende alveolar uttale av *l*. Vi har sett at også distribusjonen av *l* i stor grad henger sammen med ikke-språklige mønstre som tilhørighet i byen og kjønn. Informantene fra Bossekop står for flest palatale realiseringer, mens informantene fra Elvebakken har færrest. Når det gjelder kjønn, har kvinnene og jentene stort sett flere palatale realiseringer enn mennene og guttene. Bare i den eldste aldersgruppa har vi

⁵² Her vil jeg bare presisere at dette er frekvente ord i norsk skriftspråk, og at det dermed ikke sier oss noe om disse ordas frekvens i talespråket. Vi har likevel sett at mange av disse orda er forholdsvis høyfrekvente også i informantenes talespråk i denne undersøkelsen.

⁵³ Ordets rangering i frekvensordlista.

⁵⁴ Inkluderer belegg på *ville*, som i frekvensordlista er rangert som nummer 96.

sett at forskjellene i uttale av *l* etter tilhørighet i byen ikke var statistisk signifikante, og at disse funna dermed kan være tilfeldige.

Videre har også distribusjonen av *l* etter språkinterne faktorer som vokal foran og posisjon i ordet stort sett vist seg å være statistisk signifikant, men med unntak av realiseringer hos de unge. I ungdommenes tilfelle er det dermed en mulighet for at variasjonen i uttale av *l* etter hvilken vokal som kommer foran, er tilfeldig. Jeg antar at dette har med lite variasjon og få belegg totalt sett å gjøre. Vi har likevel sett at det i hovedsak er etter den lave urunda vokalen [a] at uttalen av *l* varierer blant informantene, og kombinert med bestemte morfologiske kriterier, trer det også i denne sammenhengen fram et interessant mønster. Talla for de eldste og de yngste kan fortsatt sies å være tydelige ytterpunkt av en slags uttaleskala (jf. punkt 4.1.2). Forskjellene var imidlertid kun signifikante for den midterste aldersgruppa, noe som antakelig kommer av at det var i denne aldersgruppa variasjonen var størst og totaltalla for variabelbelegg var høyest. Innad i denne aldersgruppa har vi sett at den palatale varianten av *l* generelt ser ut til å være mer resistent for endring enn den palatale varianten av *n*, og det gjelder særlig for [a] og *l* foran sammensetningsgrense, i ord som *alltid* og *fotballtrening*, og i monomorfematisk innlyd, i ord som *kalle* og *alle*. Utviklinga fra palatal til alveolar *l* har etter alt å dømme kommet lengst i slutten av ord og foran bøyingsendelse, i ord som *ball* og *kalte*.

Frekvens har vist seg å være en mer fruktbar innfallsvinkel enn først antatt når vi ser funn i denne undersøkelsen i sammenheng med ord som blir regna som frekvente ellers i det norske språket. Vi har sett at de postalveolare/alveolare variantene av *n* og *l* i hovedsak forekommer oftere i høyfrekvente småord som *sant*, *kan*, *vil* og *eller*. Eller sagt med andre ord: Palatalene ser ut til å endre seg raskere i ord som brukes ofte.

4.3 *t* og *d*

I pilotstudien til dette mastergradsprosjektet fant jeg ut at palatal realisering av *t* og *d* ennå forekommer i bygda Talvik i ord som /bliʝ/ (*blitt*, part.) og /lic/ (*litt*, adj.) (jf. punkt 3.2). Dette er imidlertid ikke tilfellet for Alta-væringene i denne undersøkelsen; variablene *t* og *d* realiseres utelukkende som dentaler/alveolarer. Dette var noe også Mæhlum (1992:250) kom fram til i sin studie av språklige strategier blant barn og ungdom på Svalbard. Hun registrerte ikke noen klare tilfeller verken av palatalisering eller retroflektering ved disse variablene, og forklarer at opprinnelig palatalisering av disse dentalene nok også er mindre frekvent og at de dessuten forekommer i atskillig færre former enn ved *n* og *l*. Det er mye som tyder på at palatalisering av disse opphavlig lange dentalene/alveolarene heller ikke har vært et særlig

utbredt fenomen i Alta-området. I mitt datamateriale er det registrert belegg på de orda som hadde palatal uttale i Talvik, og det var alt i alt snakk om svært få ord, noe som førte til betraktelig lavere totalantall variabelbelegg på *t* og *d* enn ved *n* og *l*.

Røyneland (2005:312–15) fant ikke den postalveolare uttalen ved lang *t* og *d* på Røros, men kom fram til at den palatale uttalen til en viss grad holder seg bedre ved disse lange alveolarene enn ved *l* og *n* blant de unge Røros-væringene. Hun påpeker at det tradisjonelt har vært størst vakling når det gjelder palatal uttale av lang *t* og *d* i Røros-dialekten, og at de lange alveolarene og alveolarsambanda *n* og *l* historisk sett dessuten har en breiere geografisk distribusjon enn lang *t* og *d*. På bakgrunn av dette kunne en tenke seg at den palatale uttalen ville være mer resistent ved lang *n* og *l*, og at nivelleringa ville ha kommet lengst ved lang *t* og *d*. Det er nettopp dette som ser ut til å være tilfellet i Alta. På Røros har det imidlertid altså vist seg ifølge Røyneland (n.v. 315) at den palatale uttalen holder seg forholdsvis godt, iallfall i visse miljø. Hun tar likevel forbehold på grunn av det lave tallet på belegg for lang *t* og *d*, og nevner at en i denne sammenhengen derfor bør være litt forsiktig med konklusjonene.

Hårstad (2010:197–8) fant noen tilfeller av mellomvarianter, det vil si postalveolar eller retrofleks uttale, av *t* og *d* blant ungdom fra Trondheim. Han fant enkelte eksempler på slike mellomvarianter av lang *t* og *d* i ord som /red̥/ (*redd*, adj.) og /it̥/ (*ikke*, adv.). Han inkluderte imidlertid også belegg på *t* og *d* der de opptrådte i samband med *n* og *l*, og det var i disse posisjonene han registrerte flest mellomvarianter: /ḁd̥ri/ (*aldri*), /vivḁd̥i/ (*Vivaldi*, propr.), /ḁlt̥/ (*alt*), /vḁlt̥/ (*valgte*, pret.), /hɔ̥lt̥/ (*holdt*, pret.), /se̥nt̥/ (*sendte*, pret.), /runt̥/ (*rundt*), /vḁnt̥/ (*vant*, pret.). I min undersøkelse har jeg observert at både den palatale og den postalveolare/alveolare uttalen ved *n* og *l* på liknende vis ”smitter” over på *t* og *d* i slike tilfeller, og det kunne dermed være interessant å se nærmere også på disse *t*- og *d*-kvalitetene. Denne typen belegg er imidlertid ikke inkludert i denne sammenhengen.

4.4 Oppsummerende drøfting og tolkning

I dette delkapitlet vil jeg komme med ei oppsummerende drøfting av resultata i den kvantitative delen av analysen. I tilfeller hvor de sosiale variablene alder, tilhørighet i byen og kjønn ikke har gitt tilfredsstillende forklaringer, vil jeg trekke inn også andre sosiale faktorer som foreldrebakgrunn, utdanning, yrke og yrkesbakgrunn (jf. punkt 3.4). Jeg vil i tillegg trekke inn interessante poeng fra informantsamtalene der jeg mener det kan bidra til å belyse og forklare.

Beskrivelsene av de statistisk parallelle forekomstene som jeg har kommet med, og som jeg vil oppsummere her, sier vel å merke ingenting om årsaker. Formålet med denne delen av kapitlet er snarere å drøfte tendenser og sannsynlige sammenhenger i datamaterialet, og dermed å bidra med noen potensielle forklaringer.

4.4.1 Hovedtrekk i den kvantitative analysen

Funn i den kvantitative delen av analysen indikerer at det er ei språkendring på gang i Alta-dialekten; palatal *n* og *l* svekkes til fordel for de postalveolare/alveolare variantene. Den palatale varianten av *l* forekommer generelt oftere enn den palatale varianten av *n*, men i begge tilfeller har vi sett at de prosentvise palatale forekomstene synker mer eller mindre proporsjonalt med alder, samtidig som prosentandelene postalveolarer/alveolarer øker. Informantene i den eldste aldersgruppa har i hovedsak palatal uttale av *n* og *l*, mens palatalene er så å si bytta ut med postalveolarer/alveolarer hos ungdommene. Det er størst sprik i distribusjonen i den midtre aldersgruppa. Her har vi sett at de eldste informantene i denne aldersgruppa, Berit og Bodil, har flest palataler og færrest postalveolarer/alveolarer, mens situasjonen er omvendt for de yngste, Egil og Erik. Kjell og Kenneth havner i en slags mellomposisjon, både når det gjelder alder og uttale av *n* og *l*. Det innsamla datamaterialet viser altså flere og egne grupperinger, og det er nærliggende å tenke at dette har med den store spredninga i alder blant disse informantene å gjøre. Dental/alveolar variant av *n* varierer forholdsvis lite i informantenes talemål.

I tillegg til alder har vi sett at tilhørighet i byen kan være en forklarende faktor. Informantene fra Bossekop har generelt flere palatale realiseringer enn de fra Kronstad og Elvebakken, og sistnevnte har klart færrest. Som jeg allerede har vært inne på, kan palatalene på Elvebakken være svekka som følge av den finske innvandringa til dette området (jf. Hatlebrekke 1996). Når det gjelder språktrekka som er tema for denne undersøkelsen, så er det altså talemålet i dette området av Alta som tilsynelatende bærer mest preg av språkkontakt. En stor del av Altas befolkning har historisk sett hatt samisk eller finsk som morsmål, og de har dermed vært nødt til å lære seg norsk som et fremmedspråk på skolen og gjennom kontakt med norsktalende (jf. fornorskningspolitikken, punkt 1.2.1). Som Bull (1996:160) påpeker, har leseuttalen derfor til en viss grad påvirket uttalen av fremmedspråket. Det blir ofte hevda at talemålet i Alta, og kanskje særlig på Elvebakken, har utvikla flere former som kan minne om bokmålsformer. For eksempel var dette et poeng som kom klart fram i samtalen med de to 40-åringene fra Elvebakken:

Egil: ”(...) det med at vi har nån sånne (...) bokmålsformer vi bruke på Ælvebakken, sånne dær med ’uer’, blant anna. Det trur æ nok åsså kommer litt av det hær med at, eh, at det ble jo snakka vældi mye finsk, ikke sant. Å non snakka jo næssn bare finsk (...) å når dæm da sku si nåkka på nårsk, så gjaldt det jo å si det så korrækt som muli, ikke sant, å da blei det ’uer’ i stede får ’øuar’. Samme fenomene kanskje som, blant anna, sånne som du har i Karrasjåk, men i mye mye mindre omfang. Når vi først skal snakke nårsk, så prøve vi å snakke (...) snakke riktig.”

Skriftspråket har altså i mange tilfeller fungert som rettesnor for uttale for de som ikke hadde norsk som morsmål i dette området. En kan dermed se for seg at det har vært skriftspråks- eller bokmålsformene som har hatt prestisje enkelte steder.⁵⁵ På samme tid var Alta-væringene i stor grad orientert mot Hammerfest, som var det ubestridte handlessentret i Vest-Finnmark rundt forrige århundreskifte (jf. punkt 1.2.2). Det meste av handel og utfart foregikk i den retninga. Det er dermed ikke urimelig å anta at kystmålet i Hammerfest også kan ha fungert som et prestisjespråk for Alta-væringene, og det var kanskje særlig slik for folk i Bossekop. Bossekop har lenge vært en av de mest sentrale delene av Alta, og for eksempel Bossekop-markedet har en lang tradisjon. Fra gammelt av var dette et sted hvor folk fra innlandet og kysten møttes, ikke bare for å handle, men også for å være sosiale (jf. punkt 1.2.2). Både kystmålet antakelige status som prestisjespråk og den forholdsvis tette kontakten med kystmålet kan altså være plausible forklaringer for hvorfor palatalene ser ut til å være mer resistente i Bossekop-væringenes talemål.

Distribusjonen av *n* og *l* etter kjønn har vist at kvinnene og jentene generelt har flere palatale realiseringer enn mennene. Det er vanligvis slik at kvinner har høyest frekvens av prestisjeformer og at de snakker mer standardnært sammenlikna med menn (jf. punkt 3.4), men i dette tilfellet er det altså ikke slik, iallfall ikke ved første øyekast. Palatalene blir i andre deler av landet snarere forbundet med det ”bondske” og det rurale, og følgelig lav prestisje (jf. punkt 4.4.3). Ettersom palatal uttale assosierer til kysten og kystmål, kan en tenke seg at dette språktrekket i større grad har vært assosiert med norske talemål. Samtidig er det nærliggende å tenke at det fra gammelt av har vært satt et slags likhetstegn mellom avpalatalisering og ”kvensking”. Det kan dermed ha vært slik at norske dialekter og dialektuttale har hatt høyere prestisje i Alta enn språkkontaktvarieteter, og at bruk av palatale varianter i større grad har vært forbundet med et slags språklig avansement. Så har det seg imidlertid slik at visse sider ved språkkontaktvarietetene faller mer eller mindre sammen med bokmålet, altså en slags norsk standard. I tilfeller som dette kan en tenke seg at de assosiasjonene som språkkontaktvarietetene framkaller, har vært sterkere enn assosiasjonene til standardspråket ved avpalataliseringa. I et slikt perspektiv har bruk av palatale varianter involvert å ta avstand

⁵⁵ Jeg drøfter forholdet mellom skriftspråk og standard under punkt 4.4.3.

fra for eksempel Elvebakken og den språkkontakten som har funnet sted der. Dette kan forklare hvorfor kvinner og jenter i dette området tradisjonelt har palatalisert.

Det er mulig å finne forklaringer også internt i språket, og jeg har allerede vært inne på ei drøfting av dette i forbindelse med den kvantitative analysen. De kvantitative funna viser at uttale av *n* og *l* varierer tydelig etter hvilken vokal som kommer foran, og det er etter den lave urunda vokalen /a/ at *n* og *l* forekommer oftest og mest variert. Hatlebrekke (1976) har vist at postalveolarene i hovedsak er å finne etter de bakre vokalene /a/ og /ɔ/ i Vadsø-dialekten, og distribusjonen av postalveolarer har dermed vist seg å være snevrere enn distribusjonen av palataler (jf. punkt 3.5). Blant Alta-væringene opptrer de postalveolare/alveolare variantene svært ofte etter /a/, men det samme kan ikke sies å være tilfellet for *n* og *l* etter /ɔ/ eller noen av de andre vokalene. Distribusjonen av postalveolarer/alveolarer i Alta-dialekten ser altså ut til å være noe snevrere enn distribusjonen av postalveolarer i Vadsø-dialekten. Når det gjelder variabelens posisjon i ordet, ser det ut til at distribusjonen av postalveolar *n* etter /a/ blant Alta-ungdommene er tilnærma lik distribusjonen blant ungdom fra Narvik (jf. Neteland 2009). Distribusjonen etter andre vokaler har for øvrig vist seg å være ganske annerledes.

Som vi har sett, er det størst prosentandel postalveolarer/alveolarer i høyfrekvente ord. Det at endringa påvirker noen ord, men ikke alle, kan minne om såkalt leksikalsk diffusjon. Dette er et velkjent språkendringsfenomen (jf. f. eks. Aitchison 1991, J. Milroy 1992, Labov 1994, Hudson 1996). Ifølge teorien om leksikalsk diffusjon (Wang 1969) sprer lydendringer seg gradvis gjennom leksikonet, det vil si vokabularet, i et språk, i stedet for å påvirke alle relevante ord samtidig og i like stor grad. Et eksempel på dette fra det engelske språket er endring fra /e:/ til /i:/ i noen ord (*meat, peace, leave*), men ikke i alle (*great, break, steak*) (jf. J. Milroy 1992:24). Videre gjør Bybee (2001) rede for en sammenheng mellom denne typen språkendringer og frekvens. Hun mener at for hver gang vi hører et ord, så lagrer vi det, og høyfrekvente ord vil dermed bli lagra oftere enn lavfrekvente ord. Ifølge Bybee lagres den fonologiske formen ved alle ord og frekvente fraser som en person bruker, i minnet sammen med informasjon om mening og bruk av disse orda. Alle ord lagres i bestemte kategorier, og er tilknyttet hverandre gjennom likheter eller assosiasjoner på et fonologisk, semantisk eller morfologisk plan. På den måten kan ett ord havne i flere kategorier samtidig. Like ord lagres sammen i en kategori, og styrker den samme mentale representasjonen av kategorien. For eksempel kan orda *hand* og *land* styrke den samme mentale representasjonen. Det er de mest frekvente orda som blir stående som eksemplarer eller prototyper for hver kategori (n.v. 52).

Bybee (n.v. 58–59) mener at det er de høyfrekvente orda i talemålet som endrer seg

først, og det involverer hovedsakelig tre faktorer. Den første faktoren hun gjør rede for, går ut på at lydendringer ofte er artikulatorisk motiverte og at vi effektiviserer vår artikulasjon i ord som vi bruker ofte. Den andre faktoren dreier seg om at ord som blir gjentatt i en sammenheng, får redusert uttale: "This tendency may be motivated by the fact that for the second occurrence of a word, the speaker can be less explicit phonetically because the context and the fact that the word is already primed make it easier for the hearer to access it" (n.v. 58). Høyere frekvens vil dermed innebære mer reduksjon. Den tredje faktoren går ut på at kjente og høyfrekvente ord ofte blir brukt i sosiale settinger hvor det er færre restriksjoner for reduksjon, og nettopp på grunn av at vi tar i bruk og hører de reduserte variantene av de høyfrekvente ord så ofte, så endrer de seg.

Given these factors (and perhaps others) and the idea that tokens of use are registered in memory, a high-frequency word is likely to be affected by changing phonetic patterns more easily than is a low-frequency word. That is, as particular tokens undergo on-line reduction, the stored representation shifts. (n.v. 59)

Ved at de høyfrekvente ord reduseres og endres, vil altså den mentale representasjonen også endres.

Det som i min undersøkelse ser ut til å være ei endring fra palatal til postalveolar/alveolar variant av *n* og *l* hovedsakelig i høyfrekvente ord, kan kanskje fungere som eksempel på dette. Vi vet at de palatale variantene av *n* og *l* forekommer oftest blant de eldste, mens de postalveolare/alveolare forekommer oftest blant de yngste. Vi kan dermed tenke oss at de palatale variantene en gang har vært høyfrekvente former i Alta-dialekten, og at dette er i endring, slik at det i dag er de postalveolare/alveolare variantene som er mest frekvent. Ifølge Bybees teori vil denne endringa ha starta med endring i de mest høyfrekvente ord, som *kan* og *eller*, og etter hvert som den mentale representasjonen i tillegg har endra seg, har endringa "smitta" over på *n* og *l* også i andre liknende lingvistiske kontekster som ikke nødvendigvis er fullt så frekvente, som *vann* og *mellom*.

4.4.2 Kvantitative funn i lys av andre sosiale faktorer

Den inter- og intraindividuelle distribusjonen av *n* og *l* har vist at Birgit er den eneste av ungdommene med palatal uttale av disse variablene, og etter alt å dømme kan verken alder eller tilhørighet i byen bidra til å forklare dette. Her har foreldrebakgrunn sannsynligvis mer å si ettersom Birgit er den eneste av ungdommene som ikke har begge foreldrene sine fra Alta. Mens mora er fra Bossekop, er faren fra Kvalsund, som ligger ved kysten av Vest-Finnmark og i nærheta av byen Hammerfest. Palatalene står sterkere i kystfinnmarksmåla, og

påvirkning derfra kan forklare hvorfor Birgit har så høy grad av palataler i sitt talemål. I intervjusituasjonen med de to jentene fra Bossekop, Beathe og Birgit, kom det fram hvor bevisste de er dette språktrekket, og dessuten hvor sosialt markerte de palatale og postalveolare variantene er:

Beathe: ”Ho har mer Hammerfæst, for ho sir (...) kanskje *jeinta*”. Birgit: ”Æ sir ikke *jeinta*! Æ sa det før, men, eh, dæm i klassn, dæm har, eh, klart å snu dialækta mi, ganske så mye sånn. Hjemme hos oss, så sir vi eh *vainn*, å snær, fordi det'e sånn, orntli sånn gammeldags Ailta-dialækt, mens, åsså går ræstn av befolkninga runnt å sir *varnn*. Å vi kalle dæm for kronstinga.”

Birgit ønsker åpenbart ikke å bli assosiert med for mange palatale trekk – /vɑ̃:/ (vann, n.) er greit, men ikke /jɛ̃nca/ (jente, f.) – samtidig som hun tar avstand fra postalveolar uttale i ord som /vaŋ:/ (vann, n.), som hun mener er slik ”kronstingene” snakker. Uttrykket ”kronstingene” har negative konnotasjoner i denne sammenhengen, og det er tydelig at Birgit får et behov for å forsvare det at hun ikke snakker helt som de andre ungdommene. Hun mener sjøl at hun veksler mye mellom å snakke slik som foreldrene hennes snakker, og slik som vennene hennes snakker, og hun beskriver sin egen dialekt som ”ny-gammel Alta-Hammerfest-dialekt”. Når det gjelder det aktuelle språktrekket, så ser dette ut til å stemme ganske bra. Birgit har både palataler og postalveolarer/alveolarer i talemålet sitt, og noen steder veksler hun mellom de ulike uttalevariantene i de samme orda. Hun uttaler for eksempel ordet *hand* både palatalt (/hɑ̃:/) og postalveolart (/haŋ:/).

Blant informantene i de to eldste aldersgruppene er det kun tre som ikke har begge foreldrene sine fra Alta: Berit, Bodil og Birger. Mens Berits mor er fra lengre ut mot kysten av Vest-Finnmark, er mødrene til Bodil og Birger fra Øst-Finnmark. Vi vet at palatalene tradisjonelt sett har stått sterkt i kystmål i Finnmark, mens de ofte er mer svekka i indre og østlige deler av fylket. En kunne dermed tenke seg at Berit ville ha flere palataler i dialekten sin enn for eksempel Bodil. Likevel har vi sett at det ikke er særlige forskjeller i distribusjonen av *n* og *l* mellom disse to informantene.

Det varierer i de to eldste aldersgruppene hvilke yrker informantene har og har hatt. Blant de eldste har alle mennene jobba med gårds- og jordbruk, bygnings- eller skiferarbeid eller butikkdrift, mens alle kvinnene stort sett har vært hjemmeværende med barn. Når det gjelder 40–50-åringene, har Berit hovedfagsutdanning og sitter i dag i ei lederstilling. Også Egil og Erik har tatt høyere utdanning og jobber innafor psykiatri og sykepleie. Kjell, Kenneth og Bodil har ikke tatt høyere utdanning, og de jobber henholdsvis med landbruk, utbygging av telenettet og som assistent i barnehage. Jeg kan imidlertid ikke se noen åpenbar

sammenheng mellom yrke og uttale av *n* og *l* blant disse informantene. Distribusjonen hos for eksempel Berit og Bodil har som sagt vist seg å være svært lik.

4.4.3 I hvilken retning endrer Alta-dialekten seg?

Den endringa som vi har sett er underveis i dialekten i Alta, kan føyes inn under det som har vært en dominerende utviklingstendens i mange europeiske språksamfunn i løpet av de siste tiåra, nemlig såkalt *dialektnivellering* ("dialect levelling") (jf. f. eks. Auer 1998, Auer og Hinskens 1996). Dialektnivellering (jf. Røyneland 2005:39–64) er i grove trekk en prosess som fører til reduksjon av strukturell variasjon innad i og mellom involverte språkssystem. Det vil med andre ord både si en reduksjon av antallet trekk som skiller en varietet fra andre varieteter, og en reduksjon av den strukturelle variasjonen innad i en og samme varietet. Dialektnivellering blir som regel forklart som ei språkeksternt motivert språkendring og som et kontaktfenomen, hvor utjamningsprosessene blir forstått som resultat av innlån fra varieteter med høyere sosial prestisje. Videre forklares dialektnivellering ofte som en prosess hvor utjamning skjer både i et horisontalt kontinuum, det vil si som dialekt-dialekt-konvergens, og i et vertikalt hierarki, det vil si som dialekt-standard-advergens⁵⁶ (jf. punkt 2.3.2).

Ifølge Røyneland (2009:22) kan en her til lands finne en avpalataliseringstendens i nordlige, vestlige og sentrale deler av landet:

Palatalization of long alveolars and alveolar clusters is a widespread rural feature, which traditionally is found in the north, west, and central parts of Norway, but it is currently disappearing in most of these areas [...] In the western part of Norway the palatals are substituted with the corresponding alveolars ([n], [l], [t], and [d]), whereas in the northern and central parts they tend to be replaced by retroflexes ([ɲ], [ʎ], [ʈ], and [ɖ]) [...].

Røyneland (2005) kaller disse postalveolare variantene, som gjerne blir oppfatta som litt "avslipte" palataler, for mellom- eller kompromissformer både språklig og sosialt. Hun mener at dette er ei typisk regional utvikling, som viser at dialekt-standard-nivellering kan få et regionalt resultat dersom tilnærminga til standardformene ikke er fullstendig. Røyneland (2009:22) peker på at det er generelt høy sosial bevissthet rundt palatalene og at dette trekket ofte blir betrakta som "bredt", "ruralt" og "bondsk". Avpalataliseringa skjer først og fremst i sentrale områder, og sjøl om palatalene er ganske utbredt og har brei støtte regionalt, så ser de

⁵⁶ Mens konvergens involverer gjensidig tilnærming mellom varieteter, handler advergens i større grad om enveis tilnærming, det vil si at varieteten med høy status påvirker den med lavere, og ikke omvendt (jf. n.v. 44).

ut til å forsvinne i de fleste områder (sst.). Min undersøkelse viser at Alta ikke er noe unntak i denne sammenhengen.

Hårstad (2010) finner en liknende avpalataliseringstendens blant ungdom i Trondheim, og også han snakker om kompromissprodukt og tilnærming til standardspråket. Han hevder at det ser ut til å ha vokst fram mellomvarianter av den palatale og den alveolare uttalen hos flertallet av de informantene som avpalataliserer. Disse mellomvariantene er av ulik kvalitet, men fungerer i hovedsak som et slags ”tredjealternativ” som perseptuelt oppfattes som forskjellig fra både den tradisjonelle palatale varianten og ”normal” alveolar uttale (n.v. 197). Særlig *l* opptrer med mellomvarianter, mens det ser ut til at palatal *n* holder seg bedre enn palatal *l* (n.v. 197–8). Hårstad poengterer videre at alle som bruker mellomvarianter, også har forekomster av tradisjonell /*k*/ og /*l*/, og sjøl om enkelte informanter helt klart foretrekker mellomvarianten, er det altså ikke snakk om at den postalveolare lateralen har tatt helt over. Ikke overraskende står altså palatalene sterkere blant ungdom i Trondheim enn blant ungdom i Alta.

Som jeg har antyda tidligere, forutsetter dimensjonene horisontal og vertikal at det eksisterer en slags overdialektal norm, og for å kunne ta stilling til hvilke drivkrefter som ligger bak den pågående endringprosessen i Alta-dialekten, er det nødvendig å ta begrepet standard i nærmere øyesyn. Trass i at vi kvier oss for å snakke om noen overdialektal norm i ”dialektparadiset” Norge i dag, så virker det åpenbart etter mi mening slik at de fleste nordmenn i større eller mindre grad har ei oppfatning av hva som er ”korrekt norsk”. Når det gjelder Alta-væringene, er det mye som tyder på at det først og fremst er skriftspråket, det vil si bokmålet, som historisk sett har vært normgivende for uttale, og som har figurert som en slags norsk standard. Gjennom tidene har Alta-væringenes forhold til standardspråket imidlertid endra seg, og i dag er det ikke bare lesespråket som vi møter i skolen, som påvirker vår oppfatning av hva som er ”riktig” norsk uttale. Vi eksponeres i stadig større grad også for en slags talt ”normalnorsk” gjennom etermediene, og det har etter hvert blitt større rom for å påstå at massemediene påvirker språket (jf. Hårstad 2010:328). Som Hårstad (sst.) påpeker, konsumerer vi ”et mylder av medierte bilder av sosiolingvistiske typer, og i denne prosessen kan vi ikke unngå å forholde oss til de ulike formene for semiotisk indeksikalitet som vi blir presentert for”. Videre medgir han at det generelt er ”krevende å *måle* hvordan mediene konkret griper inn i livsførselen vår [...], men at de etter hvert har fått betydelig påvirkningskraft, er det stadig færre som betviler” (sst.). Barns bruk av en slags ”standard østnorsk” i lek blir for eksempel ofte sett på som en effekt av denne varietetens dominerende

posisjon i mediene (jf. f. eks. Eliassen 1998). Som Hårstad (sst.) påpeker, kan en dessuten lett se for seg at statskanalen NRK har fått mye å si for hvordan vi nordmenn oppfatter det norske talemålslandskapet. NRKs språkpolitikk har vel å merke endra seg en del gjennom åra, men fortsatt kreves det at programledere i nyhetssendinger og programmannsører skal bruke ”offisielt bokmål eller nynorsk”.⁵⁷ Det er altså kun skriftspråksnært talemål som skal brukes i slike kringkastingssammenhenger. Ettersom disse delene av TV-sendingene gjerne blir oppfatta som mer autoritative og prestisjefulle, kan en tenke seg at det er denne formen for norsk som for mange står fram som den mest formelle, nøytrale og korrekte.

Innlæring av lesespråk og den ”normalnorsken” som vi møter i etermediene, bidrar altså etter mitt skjønn til å forme vår erfaring av hva som er ”korrekt norsk”. Ifølge ”vertikalisten” Hårstad (2010) er det innlysende at slike forhold har mest å si for hvordan språket endrer seg i Trondheim. ”Horisontalisten” Sandøy (f. eks. 2009) påpeker på si side at standardmåla og prestisjevarieteteten nesten aldri er ei nødvendig forklaring ettersom endringer i grammatiske trekk snarere er et resultat av nabokontakt og forenkling (jf. punkt 2.3.2). Når det gjelder endringa fra palataler til postalveolarer/alveolarer i Alta-dialekten, stiller jeg meg imidlertid tvilende til at det bør være snakk om noe ”enten/eller”. Uten å ha undersøkt også andre forhold i dialekten her har jeg ikke grunnlag for å påstå at kreftene i den ene retninga går på fullstendig bekostning av kreftene i den andre. Og uten å ha tilgang til det Hårstad (n.v. 333) omtaler som de språklige størrelsenes ”genom”, det vil si en slags arvemessig informasjon, vil det være så å si umulig å påvise at dental *n* i ord som *inn* og *kunne* har sin opprinnelse i standardspråket og ikke i andre nyere og omkringliggende finnmarksmål. Sannsynligvis er det nettopp slik at både vertikale og horisontale krefter er virksomme her, og at utviklinga i Alta-dialekten kan skyldes nabokontakt, som vil si gjensidig regional tilnærming, så vel som påvirkning fra et slags standardspråk.

Palatalene ser ut til å være et språktrekk som flere av informantene i min undersøkelse har høy sosial bevissthet om, og sannsynligvis kan postalveolarene/alveolarene også her betraktes som kompromissformer, både språklig og sosialt. Tanken om postalveolarer (eller retroflekser) som kompromissformer, baserer seg på det som blant andre Elstad (1982b:70) skriver om utviklinga av denne typen mellomvarianter i indre Finnmark og i områder der finsk bosetning tradisjonelt har dominert. I samtalen med Beathe og Birgit kom det for eksempel tydelig fram nettopp hvor språklig og sosialt markerte de palatale og postalveolare variantene av *n* er. Palatal uttale er uvanlig blant yngre Alta-væringar, og kan dermed

⁵⁷ Jf. NRKs språkregler, vedtatt 19. juni 2007. Informasjonen er henta fra: <http://www.språkrådet.no/Politikk-Fakta/Spraakpolitikk/NRK/>.

framkalle uønska sosiale og geografiske assosiasjoner og kanskje til og med ulike former for sosiale sanksjoner ("du er ikke en av oss, for du sier..."). Det er dessuten ingen tvil om at yngre generasjoner av språkbrukere i Alta også generelt har ei oppfatning av palataler som "breiere" og mer "dialektale" enn dentaler/alveolarer, som i de fleste tilfeller ligger i den andre enden av en slik "brei/fin"-skala. I lys av dette er endringa fra palataler til postalveolarer/alveolarer ei endring i retning av et "finere" språk, men altså ikke helt. Det kan her være fornuftig å skille mellom sjølve endringsprosessen og *resultat* av denne prosessen (jf. Røyneland 2005:531–33). Prosessen i sin helhet kan være uttrykk for ei mer eller mindre vertikal nivellering i retning av en slags østnorsk standard, og ikke nødvendigvis nivellering i retning av andre nyere finnmarksmål, men resultatet er i og for seg likevel at Alta-dialekten ved dette språktrekket nærmer seg andre nyere finnmarksmål og ulike nordnorske bymål, som for eksempel i Vadsø, Bodø og Narvik (jf. Jahr og Skare 1996:72, Nesse 2008:91–96, Neteland 2009).

5. Avslutning

5.1 Oppsummering og konklusjon

Med dette mastergradsprosjektet har jeg tatt for meg palatal versus postalveolar realisering av de opphavlig lange dentalene/alveolarene *n*, *l*, *t* og *d* i Alta-dialekten. Jeg har undersøkt dette språktrekket blant seks 14–15-åringer, seks 40–50-åringer og seks 80–90-åringer fra tre ulike deler av bygdebyen: Bossekop, Elvebakken og Kronstad. Vi har sett at de språklige variablene *n*, *l*, *t* og *d* har svært ulik distribusjon blant disse Alta-væringene. Mens *n* forekommer som palataler, postalveolarer og dentaler, forekommer *l* i hovedsak som palataler og postalveolarer/alveolarer. Ut fra funn i min undersøkelse er det i hovedsak palatalene jeg kan si noe om, og de ser jevnt over ut til å svekkes i Alta-dialekten og i noen deler av byen mer enn i andre. De ser mer eller mindre ut til å bli erstatta av både postalveolarer/alveolarer og dentaler. Når det gjelder *n*, gir ikke datamaterialet mitt noe entydig svar på om det i hovedsak er postalveolarene eller dentalene som tar over for de palatale variantene, og jeg vil derfor være forsiktig med å dra slutninger om forskjellene mellom postalveolarene og dentalene i denne sammenhengen. Videre forekommer *t* og *d* utelukkende som dentaler/alveolarer.

Innledningsvis i avhandlinga formulerte jeg tre spørsmål som til sammen utgjør problemstillinga for undersøkelsen, og jeg vil her forsøke å sammenfatte noen svar ut fra det jeg har kommet fram til i analysen. Det første spørsmålet var:

- 1) Har det som en gang var palatal uttale av opphavlig lang *n*, *l*, *t* og *d*, inkludert assimilasjonsprodukt av *nd* og *ld* og konsonantsambanda *nt*, *lt* og *ns*, nå fått postalveolar uttale i Alta-dialekten?

Til dette kan vi svare både 'ja' og 'nei'. Vi har sett at palatal *n* og *l* holder seg forholdsvis godt i de eldre informantenes talemål, mens dette bildet er mer eller mindre omvendt hos de yngste. Variasjonen har vist seg å være størst i den midtre aldersgruppa. Konklusjonen er at det er ei endring, mer presist en nivelleringsprosess, på gang i Alta-dialekten. Palatal *n* taper terreng til fordel for både postalveolare og dentale varianter og ser for øvrig ut til å være mindre resistent for endring enn palatal *l*. Med andre ord: Palatal *l* holder seg etter alt å dømme bedre i Alta-dialekten enn palatal *n*. Palatal *l* blir tilsynelatende erstatta av en postalveolar/alveolar variant, men det er altså ikke snakk om at verken

postalveolarene/alveolarene eller dentalene har tatt helt over for de palatale variantene. Når det gjelder *t* og *d* har nivelleringsprosessen åpenbart kommet lengst.

Det andre spørsmålet i problemstillinga var som følger:

2) Varierer uttale av *n*, *l*, *t* og *d* (jf. første punkt) blant Alta-væringene på bakgrunn av språkeksterne faktorer som alder, tilhørighet i byen og kjønn?

Også her kan vi svare både 'ja' og 'nei'. Uttale av *t* og *d* varierer som sagt ikke, men vi har sett at uttale av *n* og *l* i stor grad henger sammen med alder. I tillegg har tilhørighet i byen og kjønn vist seg å være utslagsgivende faktorer. Mens Elvebakken-væringene har klart færrest palatale varianter og flest postalveolare/alveolare, står palatalene forholdsvis sterkt blant Bossekop-væringene. Vi har sett hvordan dette kan henge sammen med den språkkontakten som fra gammelt av har funnet sted mellom særlig finsk og norsk på Elvebakken i Alta (jf. punkt 4.4.1). De Alta-væringene som ikke har hatt norsk som morsmål, har i mange tilfeller vært nødt til å lære seg norsk på skolebenken og via boka, og leseuttalen kan dermed ha fått mye å si for utviklinga av den norske dialekten i slike språkkontaktområder. Videre har vi sett at kvinnene i Alta jevnt over har flere palatale realiseringer enn mennene, noe som umiddelbart ikke ser ut til å stemme overens med funn i andre sosiolingvistiske sammenhenger. Sosiolingvistisk forskning har vist at kvinner som regel tar i bruk flere prestisjeformer og at de snakker mer standardnært sammenlikna med menn (jf. punkt 3.4). Som vi har sett, blir palatalene ellers i landet snarere forbundet med lav prestisje og det "bondske" og det rurale (jf. f. eks. Røyneland 2005). Mønsteret blant kvinnene fra Alta kan dermed se ut til å være helt omvendt. Vi har imidlertid sett at dette kan forklares ut fra hvilke språklige former som har hatt prestisje i Alta-dialekten. Den avpalataliseringa som tradisjonelt har vært karakteristisk for språkkontaktvarietetene i Alta, kan ha vært forbundet med såkalt "kvensking", mens palatalene assosierer til kysten og dermed norske talemål. På bakgrunn av dette kan en se for seg at det har vært knytta høyere prestisje til norske dialekter og dialektuttale i Alta enn til språkkontaktvarieteter. Det kan forklare den høye frekvensen av palataler blant kvinner og jenter i denne undersøkelsen.

Del tre i problemstillinga dreier seg om ulike språkinterne forhold:

3) Varierer uttale av *n*, *l*, *t* og *d* blant Alta-væringene etter språkinterne faktorer som fonetiske omgivelser, posisjon i ordet og frekvens?

Vi har for det første sett at uttale av *n* og *l* varierer tydelig etter hvilken vokal som kommer foran. I grove trekk forekommer disse variablene oftest og mest variert etter vokalen /a/, og det var derfor for det andre interessant å se nærmere på disse realiseringene i sammenheng med hvor i ordet *n* og *l* opptrer. Mens palatal *n* ser ut til å være mer resistent foran bøyingsendelse, i ord som *mannen*, *sant* og *fant*, enn i andre posisjoner i ordet, står palatal *l* sterkest foran sammensettingsgrense og i monomorfematisk innlyd, i ord som *fotballtrening*, *kalle* og *alle*. Vi har imidlertid sett at endringa fra palatal til postalveolar *n* tilsynelatende har kommet lengst foran sammensettingsgrense og i monomorfematisk innlyd og utlyd, i ord som *mannskap*, *handel* og *vann*. Postalveolar/alveolar *l* ser ut til å forekomme hyppigst i slutten av ord og foran bøyingsendelse, i ord som *ball* og *kalte*. På dette området ser Alta-dialekten ut til å være mer eller mindre lik Narvik-dialekten (Neteland 2009). Ettersom distribusjonen av postalveolarer/alveolarer etter de øvrige vokalene har vist seg å være forholdsvis tynn og lite enhetlig, kan distribusjonen her sies å være noe snevrere enn den har vist seg å være i Vadsø-dialekten (jf. Hatlebrekke 1976). For det tredje har vi sett at frekvens kan forklare hvorfor *n* og *l* har endra seg fra palataler til postalveolarer/alveolarer i noen ord, men ikke i alle. Denne endringa har etter alt å dømme først og fremst skjedd i høyfrekvente småord som *sant*, *kan*, *vil* og *eller*.

Endringsprosessen som er underveis i Alta-dialekten, har brei støtte regionalt. Utviklinga er i tråd med den avpalataliseringstendensen en kan finne også i andre nyere finnmarksmål og nordnorske bymål for øvrig, som for eksempel i Vadsø, Narvik og Bodø (jf. punkt 4.4.3), og når det gjelder dette språktrekket, har vi sett at Alta-dialekten nærmer seg disse regionale talemåla. Uten å ha undersøkt også andre forhold i dialekten her er det imidlertid vanskelig å si om det i hovedsak er vertikale eller horisontale krefter som ligger til grunn for denne endringa. Jeg har forsøkt å vise hvordan Alta-væringenes forhold til standardspråket kan ha forandra seg i løpet av det siste hundreåret. Innputten av standardspråket dreier seg i dag ikke først og fremst om innlæring av lesespråk, men også i stor grad om den ”normalnorsken” som vi møter i etermediene, og som jeg mener er med på å forme vår oppfatning av hva som er ”korrekt norsk”, altså en slags østnorsk standard. Endringsprosessen i Alta-dialekten kan i sin helhet være ei utvikling i retning av en slik slags standard, og ikke nødvendigvis ei nivellering mot nabo-dialekter og andre regionale talemål, men *resultatet* av denne prosessen er uansett ei form for regional tilnærming (jf. punkt 4.4.3). Det innebærer vel å merke ikke at Alta-dialekten i seg sjøl kan sies å ha blitt et regionalt talemål. Den språklige variasjonen i bygdebyen er fortsatt stor, både geografisk og sosialt.

5.2 Videre forskning

Dette arbeidet har gitt meg et lite innblikk i fonologiske forhold i Alta-dialekten. Det er imidlertid fortsatt mange ubesvarte spørsmål om språket i dette området, og for å få et breiere inntrykk av dialekten her, er det flere forhold jeg kunne tenke meg å undersøke nærmere. I et eventuelt framtidig forskningsprosjekt med dialekt i Alta som tema kunne det derfor være interessant å se nærmere på fonologiske forhold generelt. I en slik sammenheng kunne en for eksempel ha sett nærmere på sammenfallet mellom apiko-postalveolar og dorso-palatal frikativ, /ʃ/ og /ç/ (jf. punkt 2.3). Jeg registrerte kun ett tilfelle av dette blant ungdommene i ordet /ʃen:ə/ (kjenne, inf.), men ifølge flere av informantene i undersøkelsen er dette et språktrekk som sprer seg også blant yngre generasjoner her. Som jeg har vært inne på, kunne det dessuten ha vært interessant å inkludere forekomster av *t* og *d* der de opptrer sammen med *n* og *l*, det vil si i ord som *sendt*, *kant*, *aldri* og *alt* (jf. punkt 4.3). Dersom en undersøker også disse *t*- og *d*-kvalitetene, vil jeg tru at en kan registrere palatale og postalveolare/alveolare varianter i tilfeller hvor palatal og postalveolar/alveolar uttale av *n* eller *l* på en måte ”smitter” over på *t* og *d*.

For å kunne si noe mer om hvilke drivkrefter som ligger bak ulike endringsprosesser i Alta-dialekten, bør det i det hele tatt utføres grundigere forskning på dette området, både diakront og synkront. Det kunne for eksempel vært spennende å forske mer på den språklige variasjonen innad i ei av de tre aldergruppene i denne undersøkelsen for å få et bedre innblikk i en eventuell sammenheng mellom språklige og sosiale forskjeller i språksamfunnet Alta. Ikke minst ville det være interessant å se nærmere på dialekten her – kanskje særlig på Elvebakken og Kronstad – i et språkkontaktperspektiv. Egne erfaringer og samtaler med Alta-væringene i forbindelse med denne undersøkelsen, tilsier at en kan høre tilfeller av substratfenomen i den norske dialekten i disse områda, for eksempel i form av prosodiske særtrekk (jf. punkt 2.5).

Litteratur

- Aitchison, Jean (1991): *Language Change: Progress or Decay?*. 2. utg. Cambridge: Cambridge University Press.
- Akselberg, Gunnstein (2006): Horisontalistar versus vertikalistar. Om ulike tolkingar av talespråklege endringsprosessar i Noreg. I *Målbryting* 8, 133–150.
- Akselberg, Gunnstein (2008): Talevariasjon i Noreg. I *Språkmøte. Innføring i sociolingvistikk*, Mæhlum, B., G. Akselberg, U. Røyneland og H. Sandøy. 2. utg. Oslo: Cappelen Damm AS, 150–166.
- Auer, Peter (1998): Dialect Levelling and the Standard Varieties in Europe. I *Folia Linguistica* XXXII, 1–2: 1–9.
- Auer, Peter og Frans Hinskens (1996): The convergence and divergence of dialects in Europe. New and not so new developments in an old area. I *Sociolinguistica* 10: 1–25.
- Broch, Ingvild og Ernst Håkon Jahr (1984): *Russenorsk – et pidginspråk i Norge*. 2. utg. Oslo: Novus.
- Bull, Tove (1990): Målet i Troms og Finnmark. I *Den store dialektboka*, red. av Jahr, Ernst Håkon. Oslo: Novus, 157–176.
- Bull, Tove (1991): Språklig identitet i ei nordnorsk fjordsamebygd. I *Danske Folkemål*, bind 33. København: C. A. Reitzels Forlag.
- Bull, Tove (1992): A contact feature in the phonology of a northern Norwegian dialect. I *Language Contact. Theoretical and Empirical Studies*, red. av Jahr, Ernst Håkon. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 17–36.
- Bull, Tove (2004): Samisk-nordisk språkkontaktforskning – eit statusoversyn. I *The Sámi and the Scandinavians. Aspects of 2000 years of contact*, Kusmenko, J. (Hrsg.). Hamburg: Verlag Dr. Kovac, 183–198.
- Bull, Tove (2009): Standartalemål i Norge? Eit spørsmål om pavens skjegg. I *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27, 2: 221–238.
- Bybee, Joan (2001): *Phonology and language use*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–95.
- Christiansen, Hallfrid (1948): *De viktigste målmerker og deres råderom, Norske dialekter*. Bind 3. Oslo: Tanum.
- Davis, Lawrence M. (1990): *Statistics in Dialectology*. Tuscaloosa og London: The University of Alabama Press.
- Dua, Hans R. (1981): Dimensions of speech community. I *International Journal of the Sociology of Language* 32, 85–119.
- Eckert, Penelope (1997): Age as a Sociolinguistic Variable. I *The Handbook of Sociolinguistics*, red. av Coulmas, F. Oxford og Malden: Blackwell Publishers, 151–167.
- Eckert, Penelope (2000): *Linguistic variation as social practice: the linguistic construction of identity in Belten High*. Malden, Mass.: Blackwell.
- Eikeset, Kjell Roger (1998): *Altas historie. Dramatiske tiår (1920–1964)*. Bind 3. Alta: Fagtrykk Alta.
- Eikeset, Kjell Roger (2003): *Altas historie. Den mangfoldige bygdebyen (1964–2002)*. Bind 4.

- Alta: Fagtrykk Alta.
- Eliassen, Camilla (1998): *Rollelekspråk*. Upublisert avhandling. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Elstad, Kåre (1982a): *Borgfjerdingsmål 1–2*. Bind 4. Oslo: Novus forlag.
- Elstad, Kåre (1982b): Nordnorske dialekter. I *Nordnorsk. Språkarv og språkforhold i Nord-Noreg*, red. av Bull, T. og K. Jetne. Oslo: Samlaget, 11–100.
- Endresen, Rolf Theil (2000): Språklydlære: fonetikk og fonologi. I *Innføring i lingvistikk*, red. av Endresen, R. T., H. G. Simonsen og A. Sveen. Oslo: Universitetsforlaget, 207–305.
- Fløvig, Randi Jøraholmen (1995): *Med krøll på l'en. Tverrelvdalen – en østnorsk målføreøy i Finnmark?* Upublisert hovedfagsoppgave. Trondheim: Universitetet i Trondheim.
- Giles, Howard og Peter Smith (1979): Accommodation Theory. Optimal Levels of Convergence. I *Language and Social Psychology*, red. av Howard Giles og Robert St. Clair. Oxford: Basil Blackwell, 45–65.
- Grønmo, Sigmund (1996): Forholdet mellom kvalitative og kvantitative metoder i samfunnsforskningen. I *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, red. av Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg. Oslo: Universitetsforlaget, 73–107.
- Gumperz, John J. (1968): The Speech Community. I *International Encyclopedia of the Social Sciences*, red. av Sills, David L. London: Macmillan, 381–6.
- Halvorsen, Knut (2008): *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 5. utg. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Hatlebrekke, Hildur (1976): *Språkforhold i Vadsø by med særlig vekt på sterke verb*. Upublisert hovedfagsoppgave. Trondheim: Universitetet i Trondheim.
- Hatlebrekke, Hildur (1996): Snakker finnmarkingene bokmål? I *Nordnorske dialekter*, red. av Jahr, Ernst Håkon og Olav Skare. Oslo: Novus forlag, 219–222.
- Haugen, Einar og Thomas L. Markey (1972): Norwegian. I *The Scandinavian languages. Fifty Years of Linguistic Research (1918-1968)*. The Hague: Mouton, 68–92.
- Heegaard, Jan, Ulrik Hvilshøj og Erik Møller (1995): Det sociolingvistiske interviews anvendelighet. I *Danske Folkemål* 3, 3–60.
- Hovdhaugen, Even, F. Karlsson, C. Henriksen og B. Sigurd (2000): *The History of Linguistics in the Nordic Countries*. [Helsinki]: Societas Scientiarum Fennica.
- Hudson, Richard A. (1996): *Sociolinguistics*. 2. utg. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hvinden, Bjørn (1986): *Kolleger imellom. Arbeidskulturen i servicebedrifter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hårstad, Stian (2010): Unge språkbrukere i gammel by: en sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim. I *Doktoravhandlinger ved NTNU*, 2010:141. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap.
- Jahr, Ernst Håkon og Olav Skare (1996): Oversyn over nordnorske dialekter – kart og målprøver. I *Nordnorske dialekter*, red. av Jahr, E.H. og O. Skare. Oslo: Novus, 10–77.
- Jensen, Kjetil (1999): Språkendringsmønstre. En metodekritisk analyse av apokope i fauskedialekten. I *Målbryting. Skrifter frå prosjektet Talemålsendring i Noreg – nr. 3*, red. av Akselberg, G. Bergen: Universitetet i Bergen, Nordisk institutt.

- Kotsinas, Ulla-Britt (1994): The Stockholm Dialect and Language Change. I *Nonstandard Varieties of Language*, red. av Melchers, G. og N.L. Johannesson. Stockholm: Almqvist og Wicksell international, 84–102.
- Labov, William (1972): *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, William (1980): Is there a Creole Speech Community? I *Theoretical Orientations in Creole Studies*, red. av Valdmann, A. New York: Academic Press, 369–388.
- Labov, William (1981): What can be learned about change in progress from synchronic descriptions. I *Variation omnibus*, red. av Sankoff, D. og H. Cedergren. Edmonton: Linguistic Research, Inc.
- Labov, William (1984): Field Methods of the Project on Linguistic Change and Variation. I *Language in Use. Readings in Sociolinguistics*, red. av Baugh, J. og J. Sherzer. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs, 28–53.
- Labov, William (1994): *Principles of linguistic change*. Oxford: Blackwell, 421–439.
- Lehmann, Winfred P. (red.) (1967): *A reader in nineteenth-century historical linguistics*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- LePage, Robert og Andrée Tabouret-Keller (1985): *Acts of Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lie, Svein (2010): Standardtalemålet – fins det? I *Språklig Samling* 1/2010, 3–7.
- Milroy, James (1992): *Linguistic Variation and Change. On the Historical Sociolinguistics of English*. Oxford UK og Cambridge USA: Basil Blackwell.
- Milroy, Lesley (1987): *Observing and Analysing Natural Language*. Oxford: Basil Blackwell.
- Milroy, Lesley og Matthew J. Gordon (2003): *Sociolinguistics: method and interpretation*. Bind 34. Malden, Mass.: Blackwell.
- Moen, Inger og Hanne Gram Simonsen (2005): Artikulasjon av apikale likvider i østnorsk: /l̥, ɾ, ɽ/. I *MONS 10. Utvalde artiklar frå det tiande Møte om norsk språk i Kristiansand 2003*, red. av Lie, S., G. Nedreliid og H. Omdal. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 219–229.
- Molde, Else Berit (2007): *Knot. Omgrepet, definisjonane og førestellingane*. Upublisert masteroppgave. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Mæhlum, Brit (1992): *Dialektal sosialisering. En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard*. Bind 12. Oslo: Novus forlag.
- Mæhlum, Brit (1996): Norsk og nordisk sosiolingvistik – en historisk oversikt. I *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*, red. av Henriksen, C., E. Hovdhaugen, F. Karlsson og B. Sigurd. Oslo: Novus forlag, 175 – 224.
- Mæhlum, Brit (2009): Standardtalemål? Naturligvis! En argumentasjon for eksistensen av et norsk standardtalemål. I *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27, 1: 7–26.
- Nesse, Agnethe (2008): *Bydialekt, Riksmål og Identitet – Sett fra Bodø*. Oslo: Novus.
- Neteland, Randi (2009): *Vann og kan og mann. En sosiolingvistisk studie av nn-variabelen og andre språktrekk blant ungdommer i Narvik*. Upublisert mastergradsoppgave. Bergen: Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen.
- Nordberg, Bengt (1985): *Det mångskiftande språket. Om variation i nusvenskan*. Bind 14. Malmö: Liber.

- Røyneland, Unn (2005): *Dialektnivellering, ungdom og identitet: ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Doktorgradsavhandling, Det humanistiske fakultet. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Røyneland, Unn (2009): Dialects in Norway: catching up with the rest of Europe? I *International Journal of the Sociology of Language* 196/197, 7–30.
- Sandøy, Helge (1987): *Norsk dialektkunnskap*. Oslo: Novus forlag.
- Sandøy, Helge (2008a): Kontakt og spreining. I *Språkmøte. Innføring i sociolingvistikk*, Mæhlum, B., G. Akselberg, U. Røyneland og H. Sandøy. 2. utg. Oslo: Cappelen Damm AS, 221–240.
- Sandøy, Helge (2008b): Språkendring. I *Språkmøte. Innføring i sociolingvistikk*, Mæhlum, B., G. Akselberg, U. Røyneland og H. Sandøy. 2. utg. Oslo: Cappelen Damm AS, 196–219.
- Sandøy, Helge (2009): Standardtalemål? Ja, men ...! Ein definisjon og ei drøfting av begrepet. I *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27, 1: 27–47.
- Schmidt, Johannes (1872): *Die Verwandschaftsverhältnisse der indogermanischen Sprachen*. Weimar: Böhlau.
- Skjekkeland, Martin (1997): *Dei norske dialektane. Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Sollid, Hilde (2002): Om observatørens paradoks. I *Målbryting* 6: 175–190.
- Sætermo, Monica Simonsen (2009): *Dialektforhold i Talvik*. Upublisert semesteroppgave. Tromsø: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Tromsø.
- Trosterud, Trond (2008): Language Assimilation During the Modernisation Process: Experiences from Norway and North-West Russia. I *Acta Borealia* 25, 2: 93–112.
- Trudgill, Peter (1983): *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Rev. utg. Harmondsworth: Penguin Books.
- Venås, Kjell (1982): *Mål og miljø. Innføring i sociolingvistikk eller språksosiologi*. Oslo: Novus.
- Venås, Kjell (1998): Liner og band. Om metodar i norsk målføregransking. I *Mål og middel i nordisk språkvitskap: artiklar frå ein dugnad i faghistorie under Møte om norsk språk 7 i Trondheim 21. november 1997*, red. av Karlsen, K.E. (HBO-rapport 4), Bodø: Høgskolen i Bodø, 69–86.
- Vikør, Lars S. (2009): Begrepet standardtalemål – forsøk på ei opprydding. I *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27, 1: 49–65.
- Weinreich, Uriel, W. Labov og M. Herzog (1968): Empirical Foundations for a Theory of Language Change. I *Directions for Historical Linguistics*, red. av Lehmann, W.P. og Y. Malkyel. Austin: University of Texas Press, 95–189.
- Wilson, John (1987): The sociolinguistic paradox: Data as a methodological product. I *Language & Communication*, vol.7, No 2, 161–177.
- Wilson, John (1994): Paradoxes, sociolinguistics and everyday accounts. I *Multilingua*, 13–3, 285–300.
- Wolfson, Nessa (1976): Speech events and natural speech. Some implications for sociolinguistic methodology. I *Language in Society* 5, 189–209.
- Åsberg, Rodney (2001): Det finns inga kvalitativa metoder – och inga kvantitativa heller för den delen. Den kvalitativa-kvantitativa argumentets missvisande retorik. I *Pedagogisk Forskning i Sverige* 6, 4: 270–292.

Internettkilder

Statistisk Sentralbyrå: 2012 Alta. Folkemengde 1. Januar og endringer i året. 1951-. Lasta ned 11.10.11, fra:

<http://www.ssb.no/emner/02/02/folkendrhist/tabeller/tab/2012.html>

Statistisk Sentralbyrå: 2004 Hammerfest. Folkemengde 1. Januar og endringer i året. 1951-. Lasta ned 11.10.11, fra:

<http://www.ssb.no/emner/02/02/folkendrhist/tabeller/tab/2004.html>

Statistisk Sentralbyrå: 2003 Vadsø. Folkemengde 1. Januar og endringer i året. 1951-. Lasta ned 11.10.11, fra:

<http://www.ssb.no/emner/02/02/folkendrhist/tabeller/tab/2003.html>

Statens kartverk, Norgeskart.no. Kart over Alta og omegn. Lasta ned 24.9.11, fra:

<http://www.norgeskart.no/adaptive2/default.aspx?gui=1&lang=2&minX=811993.640625&minY=7780006.34375&maxX=822127.484375&maxY=7786860.96875&layers=&baselayer=100&visibleOLOverlays=avinetBasemap2,avinetBasemap4>

Frekvensordliste, Aksis (Norsk tekstarkiv) ved UiB. Lasta ned 4.10.11, fra:

<http://torvald.aksis.uib.no/nta/ord10k.txt>

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv.....	99
Vedlegg 2: Intervjuguide.....	100
Vedlegg 3: Bilder brukt i <i>Tre like</i>	104
Vedlegg 4: Foneminventar i Alta-dialekten.....	106
Vedlegg 5: Utregning av kji-kvadrat (χ^2) for n og l	107
Vedlegg 6: Distribusjon av n etter vokal foran og posisjon i ordet blant 14–15-åringene.....	121
Vedlegg 7: Distribusjon av n etter vokal foran og posisjon i ordet blant 40–50-åringene.....	122
Vedlegg 8: Distribusjon av n etter vokal foran og posisjon i ordet blant 80–90-åringene.....	124
Vedlegg 9: Individuelle tall for n etter [a] og posisjon i ordet.....	126
Vedlegg 10: Distribusjon av l etter vokal foran og posisjon i ordet blant 14–15-åringene.....	129
Vedlegg 11: Distribusjon av l etter vokal foran og posisjon i ordet blant 40–50-åringene.....	130
Vedlegg 12: Distribusjon av l etter vokal foran og posisjon i ordet blant 80–90-åringene.....	131
Vedlegg 13: Individuelle tall for l etter [a] og posisjon i ordet.....	132

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i intervju i forbindelse med masteroppgave

Jeg er masterstudent i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Tromsø og holder for tida på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er dialektforhold i Alta, og jeg skal undersøke forekomsten av palataler og postalveolarer (to lyder) i talemålet hos yngre, en mellomgruppe og eldre fra tre forskjellige områder av byen. Jeg er interessert i å finne ut om det er forskjeller og likheter når det gjelder forekomsten av nevnte språktrekk mellom de tre gruppene. Formålet med undersøkelsen er også å forsøke å belyse hva som ligger til grunn for de eventuelle forskjellene og likhetene: For eksempel om bestemt variasjon kan knyttes til alder eller tilhørighet i byen.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 18–20 personer (informanter) fordelt på tre aldersgrupper: 15–16-åringer, 40–50-åringer og 80–90-åringer. I intervjusituasjonen bes de yngre informantene både om å spille et spill med bildekort og å svare på noen spørsmål, mens mellomgruppa og de eldre kun bes svare på spørsmål. Både bilder og spørsmål er nøye valgt ut med tanke på språktrekka jeg er ute etter å få belegg på i undersøkelsen. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater under intervjuet/samtalen, som vil ta omtrent en halv time. Vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med, og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli sletta. Opplysningene vil bli behandla konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2011.

Hvis det er noe du lurer på kan du gjerne kontakte meg på telefon *****, eller sende en e-post til mss022@post.uit.no. Du kan også kontakte min veileder Tove Bull ved institutt for språkvitenskap på telefon 77 64 65 87.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Monica Simonsen Sætermo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av talemål i Alta og ønsker å stille på intervju.

Navn (med blokkbokstaver):

Signatur:

Vedlegg 2: Intervjuguide

I forkant av undersøkelsen:

De 18 utvalgte informantene får følgende informasjon per telefon:

Jeg holder på med en masteroppgave om dialektforhold i Alta. I forbindelse med denne oppgaven skal jeg sammenlikne 80–90-åringers, 40–50-åringers og 15–16-åringers språkbruk, og målet mitt er å få innblikk i språkvariasjon og -endringer i byen. De ulike delene av byen jeg er interessert i å sammenlikne, er Bossekop, Elvebakken og Kronstad. Jeg trenger 18 informanter fra Alta til denne undersøkelsen: to eldre, to i 40–50-årene og to yngre fra hver av de tre bydelene. Kriterier for deltakelse i undersøkelsen er at informanten må være fra Bossekop, Elvebakken eller Kronstad og helst ha i hvert fall én forelder fra samme sted. Alle informantene vil være anonyme.

Deretter vil informantene få utdelt et informasjonsskriv hvor de må skrive under på ei samtykkeerklæring.

I intervjusituasjonen:

Informere om

- at jeg med undersøkelsen vil få fram det såkalte ”hverdagspråket”, og at spørsmåla derfor ikke er direkte relatert til det jeg skal se etter i analysen.
- at jeg ikke er ute etter et ”rent”, ”pent” eller ”riktig” talemål, men det talemålet informanten bruker til daglig.

Opptak av de yngre informantene

- *Tre like:*

Informantene får spille et spill med bildekort mens jeg gjør opptak.

- *Intervju:*

Kjenner dere hverandre godt fra før? I så tilfelle hvordan?

Hva liker du/dere å gjøre på fritida? (idrett, musikk, shopping osv.)

Hvordan blir man god i ...?

Hvilken linje ønsker du å gå når du begynner på videregående skole? Enn du?

Hvorfor denne linja/disse linjene?

Er det mulig å se på elevene på Alta vgs hvilke linjer de går? Hvordan da?

Hva vil dere gjøre når dere er ferdig på Alta vgs?

Trives dere i Alta? Kan dere tenke dere å fortsette å bo her etter vgs?

Hva vil dere si kjennetegner en typisk Alta-væring?

Har dere mye familie i byen?

Vil dere si at dere har lik eller ulik dialekt? (eksempler på eventuelle forskjeller)

Er det mange/store ulikheter i Alta-dialekten? I så tilfelle hvilke? Er det f.eks. forskjell på gamle og unge, mellom bydelene, relatert til yrke/status?

Hvordan vil dere beskrive disse ulikhetene? Får dere til å etterlikne noen varianter av Alta-dialekten?

Intervju med de voksne informantene

– Spørsmål til 40–50-åringene:

Kjenner dere hverandre (godt) fra før?

Hvordan kjenner dere hverandre? Vokste dere opp sammen?

Hvordan så det ut i/på ... da dere vokste opp?

Hva har endra seg i byen sia da?

Hva jobber dere med? Hva går jobben din ut på?

Hvor lenge har du jobba med dette? Eventuelt, hvilke andre yrker har du vært innom?

Enn du?

Har dere mye familie i Alta?

Vil dere si litt om foreldrene deres?

Hvor kom de fra?

Hva jobba de med?

Hva gjør dere på fritida? Jakt/fiske, idrett/trening, verv i ulike lag/foreninger, samvær med familien osv. (få dem til å fortelle meg om dette)

Hvor mye tid bruker du på dette? Enn du?

Er det forskjell på folk fra de ulike bydelene? (forskjell på en/ei fra Kronstad og en/ei fra Bossekop)

Hvilke forskjeller?

Hvordan var det da dere vokste opp? Var det forskjell da?

Hva vil dere si kjennetegner en typisk Alta-væring?

Hvordan snakker hun/han?

Snakker folk ulikt i Alta? (eksempler/beskrivelser)

Snakker deres generasjon annerledes enn ungdom i Alta i dag? Hvordan snakker Alta-ungdommen i dag?

– *Spørsmål til 80–90-åringene:*

Kjenner dere hverandre (godt) fra før? Hvordan kjenner dere hverandre?

Hvor på/i ... vokste du opp? Enn du?

Hvordan så det ut på/i ... da?

Har byen endra seg mye sia da?

Har dere mye familie i Alta?

Vil dere si litt om foreldrene deres?

Hvor kom de fra?

Hva jobba de med?

Hvor gamle var dere da krigen brøt ut rundt 1940?

Hvor dro dere under tvangsevakueringa? Hvor lenge var dere borte fra Alta?

Hvordan var det å komme tilbake?

Hvordan opplevde dere denne tida?

Var det forskjeller mellom de forskjellige stedene i Alta da dere vokste opp? (forskjell på å bo i Bossekop og å bo på Kronstad)

Er det forskjeller mellom bydelene i dag? I så tilfelle hvilke forskjeller?

Hva kjennetegner en typisk Alta-væring?

Snakker folk ulikt i Alta i dag? Hvordan var det før?

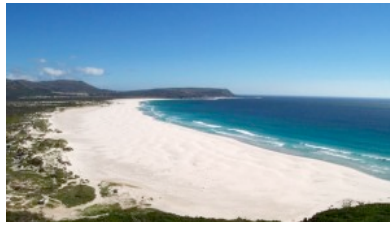
Snakker dere typisk for deres generasjon?

Snakker dere annerledes enn ungdom i Alta i dag?

Hvordan snakker Alta-ungdom i dag?

Vedlegg 3: Bilder brukt i *Tre like*

Vedlegg 4: Foneminventar i Alta-dialekten

Konsonantfonem:⁵⁸

	Labial	Dental/ alveolar	Postalveolar	Palatal	Velar	Glottal
Plosiver	p / b	t / d	t̪ / d̪	c / ɟ	k / g	
Frikativer	f / v	s /	ʃ /	ç / j		h /
Nasaler	/ m	/ n	/ ŋ	/ ɲ	/ ŋ	
Laterale approsimanter		/ l	/ ɭ	ʎ / ʟ		
Tapp, trill		/ r				

Vokalfonem:

	+Fremre		-Fremre
	-runda	+runda	(+runda)
Høy	i	y	ʉ
Mellomhøy	e		ʊ
Mellomlav	ɛ	ø	ɔ
Lav	a		

⁵⁸ Disse konsonantene er stilt opp etter fonetiske egenskaper. Horisontalretninga viser artikulasjonssteder, mens vertikalretninga viser artikulasjonsmåte. Videre står ustemte konsonanter på venstre side av skråstreken, mens stemte står til høyre.

Vedlegg 5: Utrekning av kji-kvadrat (χ^2) for n og l

Vi skiller mellom antall forventa og antall faktiske observasjoner (jf. Davis 1990:42–43). For å demonstrere hvordan vi kommer fram til antall forventa observasjoner, fører jeg opp disse utregningene i parentes i den første tabellen. I øvrige tabeller i dette vedlegget fører jeg opp kun forventa antall observasjoner i parentes.

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad	N
Palatal /n/	8 (64 x .043 =2.75)	0 (80 x .043 =3.44)	0 (43 x .043 =1.85)	8 (/ 187 = 0.043)
Postalveolar /n/	34 (64 x .572 =36.6)	51 (80 x .572 =45.8)	22 (43 x .572 =24.6)	107 (/ 187 = 0.572)
Dental /n/	22 (64 x .385 =24.6)	29 (80 x .385 =30.8)	21 (43 x .385 =16.6)	72 (/ 187 = 0.385)
N	64	80	43	187

Tabell 4.2 Distribusjon av n blant 14–15-åringene etter tilhørighet i byen

Tabell 4.2:

For å komme fram til kji-kvadratet, bruker vi følgende formel (jf. n.v. 43):

$$\chi^2 = \sum (\text{faktiske} - \text{forventa}) \times (\text{faktiske} - \text{forventa}) / \text{forventa}$$

χ^2 er altså summen av verdiene i de enkelte cellene. Jeg vil første regne ut verdiene i hver celle:

$$\begin{aligned}(8 - 2.75) \times (8 - 2.75) / 2.75 &= 10.020 \\(0 - 3.44) \times (0 - 3.44) / 3.44 &= 3.439 \\(0 - 1.85) \times (0 - 1.85) / 1.85 &= 1.849 \\(34 - 36.6) \times (34 - 36.6) / 36.6 &= 0.185 \\(51 - 45.8) \times (51 - 45.8) / 45.8 &= 0.590 \\(22 - 24.6) \times (22 - 24.6) / 24.6 &= 0.275 \\(22 - 24.6) \times (22 - 24.6) / 24.6 &= 0.275 \\(29 - 30.8) \times (29 - 30.8) / 30.8 &= 0.105 \\(21 - 16.6) \times (21 - 16.6) / 16.6 &= 1.166\end{aligned}$$

For tabell 4.2 får vi dermed:

$$\chi^2 = 10.020 + 3.439 + 1.849 + 0.185 + 0.590 + 0.275 + 0.275 + 0.105 + 1.166 = \mathbf{17.904}$$

	Jenter	Gutter	N
Palatal /n/	8 (4.43)	0 (3.61)	8
Postalveolar /n/	53 (58.9)	54 (48.05)	107
Dental /n/	42 (39.7)	30 (32.3)	72
N	103	84	187

Tabell 4.3 Distribusjon av *n* blant 14–15-åringene etter kjønn

Tabell 4.3:

$$\begin{aligned}
 (8 - 4.43) \times (8 - 4.43) / 4.43 &= 2.876 \\
 (0 - 3.61) \times (0 - 3.61) / 3.61 &= 3.609 \\
 (53 - 58.9) \times (53 - 58.9) / 58.9 &= 0.591 \\
 (54 - 48.05) \times (54 - 48.05) / 48.05 &= 0.737 \\
 (42 - 39.7) \times (42 - 39.7) / 39.7 &= 0.133 \\
 (30 - 32.3) \times (30 - 32.3) / 32.3 &= 0.164
 \end{aligned}$$

$$\chi^2 = 2.876 + 3.609 + 0.591 + 0.737 + 0.133 + 0.164 = \mathbf{8.110}$$

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad	N
Palatal /n/	73 (36)	1 (32.9)	16 (21.1)	90
Postalveolar /n/	19 (53.25)	78 (48.6)	36 (31.2)	133
Dental /n/	58 (60.75)	58 (55.5)	36 (35.6)	152
N	150	137	88	375

Tabell 4.4 Distribusjon av *n* blant 40–50-åringene etter tilhørighet i byen

Tabell 4.4:

$$\begin{aligned}
 (73 - 36) \times (73 - 36) / 36 &= 38.028 \\
 (1 - 32.9) \times (1 - 32.9) / 32.9 &= 30.930 \\
 (16 - 21.1) \times (16 - 21.1) / 21.1 &= 1.233 \\
 (19 - 53.25) \times (19 - 53.25) / 53.25 &= 22.029 \\
 (78 - 48.6) \times (78 - 48.6) / 48.6 &= 17.785 \\
 (36 - 31.2) \times (36 - 31.2) / 31.2 &= 0.739 \\
 (58 - 60.75) \times (58 - 60.75) / 60.75 &= 0.125 \\
 (58 - 55.5) \times (58 - 55.5) / 55.5 &= 0.113 \\
 (36 - 35.6) \times (36 - 35.6) / 35.6 &= 0.005
 \end{aligned}$$

$$\chi^2 = 38.028 + 30.930 + 1.233 + 22.029 + 17.785 + 0.739 + 0.125 + 0.113 + 0.005 = \mathbf{110.987}$$

	Kvinner	Menn	N
Palatal /n/	73 (36)	17 (54)	90
Postalveolar /n/	19 (53.25)	114 (79.88)	133
Dental /n/	58 (60.75)	94 (91.13)	152
N	150	225	375

Tabell 4.5 Distribusjon av *n* blant 40–50-åringene etter kjønn

Tabell 4.5:

$$(73 - 36) \times (73 - 36) / 36 = 38.028$$

$$(17 - 54) \times (17 - 54) / 54 = 25.352$$

$$(19 - 53.25) \times (19 - 53.25) / 53.25 = 22.029$$

$$(114 - 79.88) \times (114 - 79.88) / 79.88 = 14.574$$

$$(58 - 60.75) \times (58 - 60.75) / 60.75 = 0.125$$

$$(94 - 91.13) \times (94 - 91.13) / 91.13 = 0.090$$

$$\chi^2 = 38.028 + 25.352 + 22.029 + 14.574 + 0.125 + 0.090 = \mathbf{100.198}$$

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad	N
Palatal /n/	51 (46.66)	39 (48.05)	50 (45.3)	140
Postalveolar /n/	5 (5.05)	10 (5.2)	0 (4.9)	15
Dental /n/	45 (49.29)	55 (50.75)	48 (47.82)	148
N	101	104	98	303

Tabell 4.6 Distribusjon av *n* blant 80–90-åringene etter tilhørighet i byen

Tabell 4.6:

$$(51 - 46.66) \times (51 - 46.66) / 46.66 = 0.404$$

$$(39 - 48.05) \times (39 - 48.05) / 48.05 = 1.705$$

$$(50 - 45.3) \times (50 - 45.3) / 45.3 = 0.488$$

$$(5 - 5.05) \times (5 - 5.05) / 5.05 = 0.001$$

$$(10 - 5.2) \times (10 - 5.2) / 5.2 = 4.431$$

$$(0 - 4.9) \times (0 - 4.9) / 4.9 = 4.900$$

$$(45 - 49.29) \times (45 - 49.29) / 49.29 = 0.373$$

$$(55 - 50.75) \times (55 - 50.75) / 50.75 = 0.357$$

$$(48 - 47.82) \times (48 - 47.82) / 47.82 = 0.001$$

$$\chi^2 = 0.404 + 1.705 + 0.488 + 0.001 + 4.431 + 4.900 + 0.373 + 0.357 + 0.001 = \mathbf{12.660}$$

	Kvinner	Menn	N
Palatal /n/	33 (29.57)	107 (110.42)	140
Postalveolar /n/	0 (3.2)	15 (11.95)	15
Dental /n/	31 (31.23)	117 (116.63)	148
N	64	239	303

Tabell 4.7 Distribusjon av *n* blant 80–90-åringene etter kjønn

Tabell 4.7:

$$\begin{aligned}
 (33 - 29.57) \times (33 - 29.57) / 29.57 &= 0.398 \\
 (107 - 110.42) \times (107 - 110.42) / 110.42 &= 0.106 \\
 (0 - 3.2) \times (0 - 3.2) / 3.2 &= 3.200 \\
 (15 - 11.95) \times (15 - 11.95) / 11.95 &= 0.803 \\
 (31 - 31.23) \times (31 - 31.23) / 31.23 &= 0.002 \\
 (117 - 116.63) \times (117 - 116.63) / 116.63 &= 0.001
 \end{aligned}$$

$$\chi^2 = 0.398 + 0.106 + 3.200 + 0.803 + 0.002 + 0.001 = \mathbf{4.510}$$

	[ɑ]	[e]	[i]	[u]	[y]	N
Palatal /n/	7 (5.16)	0 (0.56)	1 (1.33)	0 (0.65)	0 (0.34)	8
Postalveolar /n/	107 (68.64)	0 (7.44)	0 (17.73)	0 (8.58)	0 (4.58)	107
Dental /n/	6 (46.2)	13 (5)	30 (11.94)	15 (5.78)	8 (3.1)	72
N	120	13	31	15	8	187

Tabell 4.8 Distribusjon av *n* blant 14–15-åringene etter vokal foran

Tabell 4.8:

$$\begin{aligned}
 (7 - 5.16) \times (7 - 5.16) / 5.16 &= 0.657 \\
 (0 - 0.56) \times (0 - 0.56) / 0.56 &= 0.561 \\
 (1 - 1.33) \times (1 - 1.33) / 1.33 &= 0.082 \\
 (0 - 0.65) \times (0 - 0.65) / 0.65 &= 0.651 \\
 (0 - 0.34) \times (0 - 0.34) / 0.34 &= 0.341 \\
 (107 - 68.64) \times (107 - 68.64) / 68.64 &= 21.438 \\
 (0 - 7.44) \times (0 - 7.44) / 7.44 &= 7.440 \\
 (0 - 17.73) \times (0 - 17.73) / 17.73 &= 17.733 \\
 (0 - 8.58) \times (0 - 8.58) / 8.58 &= 8.580 \\
 (0 - 4.58) \times (0 - 4.58) / 4.58 &= 4.580 \\
 (6 - 46.2) \times (6 - 46.2) / 46.2 &= 34.978 \\
 (13 - 5) \times (13 - 5) / 5 &= 12.800 \\
 (30 - 11.94) \times (30 - 11.94) / 11.94 &= 27.437 \\
 (15 - 5.78) \times (15 - 5.78) / 5.78 &= 14.706
 \end{aligned}$$

$$(8 - 3.1) \times (8 - 3.1) / 3.1 = 7.742$$

$$\chi^2 = 0.657 + 0.561 + 0.082 + 0.651 + 0.341 + 21.438 + 7.440 + 17.733 + 8.580 + 4.580 + 34.978 + 12.800 + 27.437 + 14.706 + 7.742 = \mathbf{159.726}$$

	[a]	[e]	[i]	[o]	[u]	[y]	[ɔ]	N
Palatal /n/	76 (49.9)	3 (12)	1 (9.8)	1 (0.24)	1 (10.6)	2 (6)	6 (1.44)	90
Postalveolar /n/	131 (73.8)	1 (17.8)	1 (14.6)	0 (0.36)	0 (15.6)	0 (8.8)	0 (2.1)	133
Dental /n/	1 (84.2)	46 (20.3)	39 (16.6)	0 (0.41)	43 (17.8)	23 (10.1)	0 (2.4)	152
N	208	50	41	1	44	25	6	375

Tabell 4.9 Distribusjon av *n* blant 40–50-åringene etter vokal foran

Tabell 4.9:

$$\begin{aligned}
 (76 - 49.9) \times (76 - 49.9) / 49.9 &= 13.651 \\
 (3 - 12) \times (3 - 12) / 12 &= 6.750 \\
 (1 - 9.8) \times (1 - 9.8) / 9.8 &= 7.898 \\
 (1 - 0.24) \times (1 - 0.24) / 0.24 &= 2.417 \\
 (1 - 10.6) \times (1 - 10.6) / 10.6 &= 8.698 \\
 (2 - 6) \times (2 - 6) / 6 &= 2.667 \\
 (6 - 1.44) \times (6 - 1.44) / 1.44 &= 14.438 \\
 (131 - 73.8) \times (131 - 73.8) / 73.8 &= 44.333 \\
 (1 - 17.8) \times (1 - 17.8) / 17.8 &= 15.854 \\
 (1 - 14.6) \times (1 - 14.6) / 14.6 &= 12.668 \\
 (0 - 0.36) \times (0 - 0.36) / 0.36 &= 0.361 \\
 (0 - 15.6) \times (0 - 15.6) / 15.6 &= 15.603 \\
 (0 - 8.8) \times (0 - 8.8) / 8.8 &= 8.795 \\
 (0 - 2.1) \times (0 - 2.1) / 2.1 &= 2.095 \\
 (1 - 84.2) \times (1 - 84.2) / 84.2 &= 82.211 \\
 (46 - 20.3) \times (46 - 20.3) / 20.3 &= 32.537 \\
 (39 - 16.6) \times (39 - 16.6) / 16.6 &= 30.289 \\
 (0 - 0.41) \times (0 - 0.41) / 0.41 &= 0.410 \\
 (43 - 17.8) \times (43 - 17.8) / 17.8 &= 35.674 \\
 (23 - 10.1) \times (23 - 10.1) / 10.1 &= 16.475 \\
 (0 - 2.4) \times (0 - 2.4) / 2.4 &= 2.400
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \chi^2 &= 13.651 + 6.750 + 7.898 + 2.417 + 8.698 + 2.667 + 14.438 + 44.333 + 15.854 + 12.668 + \\
 &0.361 + 15.603 + 8.795 + 2.095 + 82.211 + 32.537 + 30.289 + 0.410 + 35.674 + 16.475 + \\
 &2.400 = \mathbf{356.224}
 \end{aligned}$$

	[a]	[e]	[i]	[o]	[u]	[y]	[ɛ/æ]	N
Palatal /n/	111 (55.4)	8 (26.8)	12 (22.6)	1 (0.46)	3 (23.1)	5 (9.2)	0 (2.3)	140
Postalveolar /n/	9 (6)	0 (2.9)	0 (2.5)	0 (0.05)	6 (2.5)	0 (1)	0 (0.25)	15
Dental /n/	0 (58.6)	50 (28.3)	37 (23.9)	0 (0.488)	41 (24.4)	15 (9.8)	5 (2.44)	148
N	120	58	49	1	50	20	5	303

Tabell 4.10 Distribusjon av *n* blant 80–90-åringene etter vokal foran

Tabell 4.10:

$$(111 - 55.4) \times (111 - 55.4) / 55.4 = 55.801$$

$$(8 - 26.8) \times (8 - 26.8) / 26.8 = 13.187$$

$$(12 - 22.6) \times (12 - 22.6) / 22.6 = 4.973$$

$$(1 - 0.46) \times (1 - 0.46) / 0.46 = 0.630$$

$$(3 - 23.1) \times (3 - 23.1) / 23.1 = 17.489$$

$$(5 - 9.2) \times (5 - 9.2) / 9.2 = 1.917$$

$$(0 - 2.3) \times (0 - 2.3) / 2.3 = 2.300$$

$$(9 - 6) \times (9 - 6) / 6 = 1.500$$

$$(0 - 2.9) \times (0 - 2.9) / 2.9 = 2.897$$

$$(0 - 2.5) \times (0 - 2.5) / 2.5 = 2.500$$

$$(0 - 0.05) \times (0 - 0.05) / 0.05 = 0.060$$

$$(6 - 2.5) \times (6 - 2.5) / 2.5 = 4.900$$

$$(0 - 1) \times (0 - 1) / 1 = 1.000$$

$$(0 - 0.25) \times (0 - 0.25) / 0.25 = 0.252$$

$$(0 - 58.6) \times (0 - 58.6) / 58.6 = 58.600$$

$$(50 - 28.3) \times (50 - 28.3) / 28.3 = 16.640$$

$$(37 - 23.9) \times (37 - 23.9) / 23.9 = 7.180$$

$$(0 - 0.488) \times (0 - 0.488) / 0.488 = 0.488$$

$$(41 - 24.4) \times (41 - 24.4) / 24.4 = 11.295$$

$$(15 - 9.8) \times (15 - 9.8) / 9.8 = 2.755$$

$$(5 - 2.44) \times (5 - 2.44) / 2.44 = 2.684$$

$$\chi^2 = 55.801 + 13.187 + 4.973 + 0.630 + 17.489 + 1.917 + 2.300 + 1.500 + 2.897 + 2.500 + 0.060 + 4.900 + 1.000 + 0.252 + 58.600 + 16.640 + 7.180 + 0.488 + 11.295 + 2.755 + 2.684 = 209.048$$

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad	N
Palatal /l/	5 (1.43)	0 (2.35)	0 (1.29)	5
Postalveolar/alveolar /l/	37 (40.57)	69 (66.65)	38 (36.7)	144
N	42	69	38	149

Tabell 4.15 Distribusjon av *l* blant 14–15-åringene etter tilhørighet i byen

Tabell 4.15:

$$\begin{aligned}(5 - 1.43) \times (5 - 1.43) / 1.43 &= 8.916 \\(0 - 2.35) \times (0 - 2.35) / 2.35 &= 2.349 \\(0 - 1.29) \times (0 - 1.29) / 1.29 &= 1.287 \\(37 - 40.57) \times (37 - 40.57) / 40.57 &= 0.314 \\(69 - 66.65) \times (69 - 66.65) / 66.65 &= 0.083 \\(38 - 36.7) \times (38 - 36.7) / 36.7 &= 0.046\end{aligned}$$

$$\chi^2 = 8.916 + 2.349 + 1.287 + 0.314 + 0.083 + 0.046 = \mathbf{12.995}$$

	Jenter	Gutter	N
Palatal /l/	5 (3.26)	0 (1.8)	5
Postalveolar/alveolar /l/	91 (92.74)	53 (51.2)	144
N	96	53	149

Tabell 4.16 Distribusjon av /l/ blant 14–15-åringene etter kjønn

Tabell 4.16:

$$\begin{aligned}(5 - 3.26) \times (5 - 3.26) / 3.26 &= 0.929 \\(0 - 1.8) \times (0 - 1.8) / 1.8 &= 1.800 \\(91 - 92.74) \times (91 - 92.74) / 92.74 &= 0.033 \\(53 - 51.2) \times (53 - 51.2) / 51.2 &= 0.063\end{aligned}$$

$$\chi^2 = 0.929 + 1.800 + 0.033 + 0.063 = \mathbf{2.825}$$

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad	N
Palatal /l/	53 (36.96)	7 (20.79)	24 (26.18)	84
Postalveolar/alveolar /l/	43 (59)	47 (33.2)	44 (41.82)	134
N	96	54	68	218

Tabell 4.17 Distribusjon av /l/ blant 40–50-åringene etter tilhørighet i byen

Tabell 4.17:

$$\begin{aligned}(53 - 36.96) \times (53 - 36.96) / 36.96 &= 6.961 \\(7 - 20.79) \times (7 - 20.79) / 20.79 &= 9.149 \\(24 - 26.18) \times (24 - 26.18) / 26.18 &= 0.181 \\(43 - 59) \times (43 - 59) / 59 &= 4.339 \\(47 - 33.2) \times (47 - 33.2) / 33.2 &= 5.735\end{aligned}$$

$$(44 - 41.82) \times (44 - 41.82) / 41.82 = 0.114$$

$$\chi^2 = 6.961 + 9.149 + 0.181 + 4.339 + 5.735 + 0.114 = \mathbf{26.479}$$

	Kvinner	Menn	N
Palatal /l/	53 (36.96)	31 (46.97)	84
Postalveolar/alveolar /l/	43 (59)	91 (75)	134
N	96	122	218

Tabell 4.18 Distribusjon av /l/ blant 40–50-åringene etter kjønn

Tabell 4.18:

$$(53 - 36.96) \times (53 - 36.96) / 36.96 = 6.961$$

$$(31 - 46.97) \times (31 - 46.97) / 46.97 = 5.430$$

$$(43 - 59) \times (43 - 59) / 59 = 4.339$$

$$(91 - 75) \times (91 - 75) / 75 = 3.413$$

$$\chi^2 = 6.961 + 5.430 + 4.339 + 3.413 = \mathbf{20.143}$$

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad	N
Palatal /l/	49 (44.2)	26 (30.6)	44 (44.2)	119
Postalveolar/alveolar /l/	16 (20.8)	19 (14.4)	21 (20.8)	56
N	65	45	65	175

Tabell 4.19 Distribusjon av /l/ blant 80–90-åringene etter tilhørighet i byen

Tabell 4.19:

$$(49 - 44.2) \times (49 - 44.2) / 44.2 = 0.521$$

$$(26 - 30.6) \times (26 - 30.6) / 30.6 = 0.692$$

$$(44 - 44.2) \times (44 - 44.2) / 44.2 = 0.001$$

$$(16 - 20.8) \times (16 - 20.8) / 20.8 = 1.108$$

$$(19 - 14.4) \times (19 - 14.4) / 14.4 = 1.469$$

$$(21 - 20.8) \times (21 - 20.8) / 20.8 = 0.002$$

$$\chi^2 = 0.521 + 0.692 + 0.001 + 1.108 + 1.469 + 0.002 = \mathbf{3.793}$$

	Kvinner	Menn	N
Palatal /l/	39 (33.32)	80 (85.68)	119
Postalveolar/alveolar /l/	10 (15.68)	46 (40.32)	56
N	49	126	175

Tabell 4.20 Distribusjon av /l/ blant 80–90-åringene etter kjønn

Tabell 4.20:

$$(39 - 33.32) \times (39 - 33.32) / 33.32 = 0.968$$

$$(80 - 85.68) \times (80 - 85.68) / 85.68 = 0.377$$

$$(10 - 15.68) \times (10 - 15.68) / 15.68 = 2.057$$

$$(46 - 40.32) \times (46 - 40.32) / 40.32 = 0.800$$

$$\chi^2 = 0.968 + 0.377 + 2.057 + 0.800 = \mathbf{4.202}$$

	[a]	[e]	[i]	[u]	[ɔ]	N
Palatal /l/	5 (2.72)	0 (0.88)	0 (0.68)	0 (0.07)	0 (0.71)	5
Postalveolar/alveolar /l/	75 (77.3)	26 (25.1)	20 (19.32)	2 (1.93)	21 (20.29)	144
N	80	26	20	2	21	149

Tabell 4.21 Distribusjon av /l/ blant 14–15-åringene etter vokal foran

Tabell 4.21:

$$(5 - 2.72) \times (5 - 2.72) / 2.72 = 1.861$$

$$(0 - 0.88) \times (0 - 0.88) / 0.88 = 0.875$$

$$(0 - 0.68) \times (0 - 0.68) / 0.68 = 0.679$$

$$(0 - 0.07) \times (0 - 0.07) / 0.07 = 0.071$$

$$(0 - 0.71) \times (0 - 0.71) / 0.71 = 0.710$$

$$(75 - 77.3) \times (75 - 77.3) / 77.3 = 0.068$$

$$(26 - 25.1) \times (26 - 25.1) / 25.1 = 0.032$$

$$(20 - 19.32) \times (20 - 19.32) / 19.32 = 0.024$$

$$(2 - 1.93) \times (2 - 1.93) / 1.93 = 0.003$$

$$(21 - 20.29) \times (21 - 20.29) / 20.29 = 0.025$$

$$\chi^2 = 1.861 + 0.875 + 0.679 + 0.071 + 0.710 + 0.068 + 0.032 + 0.024 + 0.003 + 0.025 = \mathbf{4.348}$$

	[a]	[e]	[i]	[u]	[y]	[ɔ]	N
Palatal /l/	79 (51.2)	0 (22.7)	0 (3.1)	0 (1.2)	1 (0.4)	4 (5.4)	84
Postalveolar/alveolar /l/	54 (81.8)	59 (36.3)	8 (4.9)	3 (1.9)	0 (0.6)	10 (8.6)	134
N	133	59	8	3	1	14	218

Tabell 4.22 Distribusjon av *l* blant 40–50-åringene etter vokal foran

Tabell 4.22:

$$(79 - 51.2) \times (79 - 51.2) / 51.2 = 15.095$$

$$(0 - 22.7) \times (0 - 22.7) / 22.7 = 22.700$$

$$(0 - 3.1) \times (0 - 3.1) / 3.1 = 3.100$$

$$(0 - 1.2) \times (0 - 1.2) / 1.2 = 1.200$$

$$(1 - 0.4) \times (1 - 0.4) / 0.4 = 0.900$$

$$(4 - 5.4) \times (4 - 5.4) / 5.4 = 0.363$$

$$(54 - 81.8) \times (54 - 81.8) / 81.8 = 9.448$$

$$(59 - 36.3) \times (59 - 36.3) / 36.3 = 14.195$$

$$(8 - 4.9) \times (8 - 4.9) / 4.9 = 1.961$$

$$(3 - 1.9) \times (3 - 1.9) / 1.9 = 0.637$$

$$(0 - 0.6) \times (0 - 0.6) / 0.6 = 0.600$$

$$(10 - 8.6) \times (10 - 8.6) / 8.6 = 0.228$$

$$\chi^2 = 15.095 + 22.700 + 3.100 + 1.200 + 0.900 + 0.363 + 9.448 + 14.195 + 1.961 + 0.637 + 0.600 + 0.228 = \mathbf{70.427}$$

	[a]	[e]	[i]	[u]	[y]	[ɛ/æ]	[ɔ]	N
Palatal /l/	83 (56.4)	24 (36.7)	2 (5.4)	1 (3.4)	0 (2)	0 (8.2)	9 (6.8)	119
Postalveolar/alveolar /l/	0 (26.6)	30 (17.3)	6 (2.6)	4 (1.6)	3 (1)	12 (3.8)	1 (3.2)	56
N	83	54	8	5	3	12	10	175

Tabell 4.23 Distribusjon av *l* blant 80–90-åringene etter vokal foran

Tabell 4.23:

$$(83 - 56.4) \times (83 - 56.4) / 56.4 = 12.546$$

$$(24 - 36.7) \times (24 - 36.7) / 36.7 = 4.395$$

$$(2 - 5.4) \times (2 - 5.4) / 5.4 = 2.141$$

$$(1 - 3.4) \times (1 - 3.4) / 3.4 = 1.694$$

$$(0 - 2) \times (0 - 2) / 2 = 2.000$$

$$(0 - 8.2) \times (0 - 8.2) / 8.2 = 8.200$$

$$(9 - 6.8) \times (9 - 6.8) / 6.8 = 0.712$$

$$(0 - 26.6) \times (0 - 26.6) / 26.6 = 26.600$$

$$(30 - 17.3) \times (30 - 17.3) / 17.3 = 9.324$$

$$(6 - 2.6) \times (6 - 2.6) / 2.6 = 4.446$$

$$(4 - 1.6) \times (4 - 1.6) / 1.6 = 3.600$$

$$(3 - 1) \times (3 - 1) / 1 = 4.000$$

$$(12 - 3.8) \times (12 - 3.8) / 3.8 = 17.695$$

$$(1 - 3.2) \times (1 - 3.2) / 3.2 = 1.513$$

$$\chi^2 = 12.546 + 4.395 + 2.141 + 1.694 + 2.000 + 8.200 + 0.712 + 26.600 + 9.324 + 4.446 + 3.600 + 4.000 + 17.695 + 1.513 = \mathbf{98.866}$$

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /n/	Postalveolar /n/	Dental /n/	N
[a]	Foran sammensetningsgrense	0 (1.23)	18 (18.73)	3 (1.05)	21
	Foran bøyingsendelse	0 (0.99)	17 (15.19)	0 (0.85)	17
	I monomorfematisk innlyd	2 (1.8)	26 (27.6)	3 (1.55)	31
	I monomorfematisk utlyd	5 (2.98)	46 (45.48)	0 (2.55)	51
N		7	107	6	120

Utdrag fra vedlegg 6: Distribusjon av *n* etter [a] og posisjon i ordet blant 14–15-åringene

$$(0 - 1.23) \times (0 - 1.23) / 1.23 = 1.230$$

$$(18 - 18.73) \times (18 - 18.73) / 18.73 = 0.028$$

$$(3 - 1.05) \times (3 - 1.05) / 1.05 = 3.622$$

$$(0 - 0.99) \times (0 - 0.99) / 0.99 = 0.990$$

$$(17 - 15.19) \times (17 - 15.19) / 15.19 = 0.216$$

$$(0 - 0.85) \times (0 - 0.85) / 0.85 = 0.850$$

$$(2 - 1.8) \times (2 - 1.8) / 1.8 = 0.022$$

$$(26 - 27.6) \times (26 - 27.6) / 27.6 = 0.093$$

$$(3 - 1.55) \times (3 - 1.55) / 1.55 = 1.357$$

$$(5 - 2.98) \times (5 - 2.98) / 2.98 = 1.369$$

$$(46 - 45.48) \times (46 - 45.48) / 45.48 = 0.006$$

$$(0 - 2.55) \times (0 - 2.55) / 2.55 = 2.550$$

$$\chi^2 = 1.230 + 0.028 + 3.622 + 0.990 + 0.216 + 0.850 + 0.022 + 0.093 + 1.357 + 1.369 + 0.006 + 2.550 = \mathbf{12.333}$$

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /n/	Postalveolar /n/	Dental /n/	N
[ɑ]	Foran sammensetningsgrense	14 (15.73)	29 (27.1)	0 (0.21)	43
	Foran bøyingsendelse	24 (17.94)	25 (30.92)	0 (0.24)	49
	I monomorfematisk innlyd	13 (17.94)	36 (30.92)	0 (0.24)	49
	I monomorfematisk utlyd	25 (24.47)	41 (42.18)	1 (0.32)	67
N		76	131	1	208

Utdrag fra vedlegg 7: Distribusjon av *n* etter [ɑ] og posisjon i ordet blant 40–50-åringene

$$(14 - 15.73) \times (14 - 15.73) / 15.73 = 0.190$$

$$(29 - 27.1) \times (29 - 27.1) / 27.1 = 0.133$$

$$(0 - 0.21) \times (0 - 0.21) / 0.21 = 0.210$$

$$(24 - 17.94) \times (24 - 17.94) / 17.94 = 2.047$$

$$(25 - 30.92) \times (25 - 30.92) / 30.92 = 1.166$$

$$(0 - 0.24) \times (0 - 0.24) / 0.24 = 0.240$$

$$(13 - 17.94) \times (13 - 17.94) / 17.94 = 1.360$$

$$(36 - 30.92) \times (36 - 30.92) / 30.92 = 0.834$$

$$(0 - 0.24) \times (0 - 0.24) / 0.24 = 0.240$$

$$(25 - 24.47) \times (25 - 24.47) / 24.47 = 0.011$$

$$(41 - 42.18) \times (41 - 42.18) / 42.18 = 0.033$$

$$(1 - 0.32) \times (1 - 0.32) / 0.32 = 1.444$$

$$\chi^2 = 0.190 + 0.133 + 0.210 + 2.047 + 1.166 + 0.240 + 1.360 + 0.834 + 0.240 + 0.011 + 0.033 + 1.444 = \mathbf{7.908}$$

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /n/	Postalveolar /n/	Dental /n/	N
[ɑ]	Foran sammensetningsgrense	17 (21.3)	6 (1.73)	0 (0)	23
	Foran bøyingsendelse	17 (15.76)	0 (1.28)	0 (0)	17
	I monomorfematisk innlyd	27 (25.9)	1 (2.1)	0 (0)	28
	I monomorfematisk utlyd	50 (48.1)	2 (3.9)	0 (0)	52
N		111	9	0	120

Utdrag fra vedlegg 8: Distribusjon av *n* etter [ɑ] og posisjon i ordet blant 80–90-åringene

$$(17 - 21.3) \times (17 - 21.3) / 21.3 = 0.868$$

$$(6 - 1.73) \times (6 - 1.73) / 1.73 = 10.538$$

$$(17 - 15.76) \times (17 - 15.76) / 15.76 = 0.098$$

$$(0 - 1.28) \times (0 - 1.28) / 1.28 = 1.280$$

$$(27 - 25.9) \times (27 - 25.9) / 25.9 = 0.047$$

$$(1 - 2.1) \times (1 - 2.1) / 2.1 = 0.576$$

$$(50 - 48.1) \times (50 - 48.1) / 48.1 = 0.075$$

$$(2 - 3.9) \times (2 - 3.9) / 3.9 = 0.926$$

$$\chi^2 = 0.868 + 10.538 + 0.098 + 1.280 + 0.047 + 0.576 + 0.075 + 0.926 = \mathbf{14.408}$$

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /l/	Postalveolar/alveolar /l/	N
[a]	Foran sammensettingsgrense	0 (0.19)	3 (2.85)	3
	Foran bøyingsendelse	0 (0.5)	8 (7.5)	8
	I monomorfematisk innlyd	4 (2.63)	38 (39.4)	42
	I monomorfematisk utlyd	1 (1.69)	26 (25.35)	27
N		5	75	80

Utdrag fra vedlegg 10: Distribusjon av *l* etter [a] og posisjon i ordet blant 14–15-åringene

$$(0 - 0.19) \times (0 - 0.19) / 0.19 = 0.190$$

$$(3 - 2.85) \times (3 - 2.85) / 2.85 = 0.007$$

$$(0 - 0.5) \times (0 - 0.5) / 0.5 = 0.500$$

$$(8 - 7.5) \times (8 - 7.5) / 7.5 = 0.033$$

$$(4 - 2.63) \times (4 - 2.63) / 2.63 = 1.715$$

$$(38 - 39.4) \times (38 - 39.4) / 39.4 = 0.050$$

$$(1 - 1.69) \times (1 - 1.69) / 1.69 = 0.284$$

$$(26 - 25.35) \times (26 - 25.35) / 25.35 = 0.017$$

$$\chi^2 = 0.190 + 0.007 + 0.500 + 0.033 + 1.715 + 0.050 + 0.284 + 0.017 = \mathbf{2.796}$$

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /l/	Postalveolar/alveolar /l/	N
[a]	Foran sammensettingsgrense	5 (4.19)	2 (2.86)	7
	Foran bøyingsendelse	10 (13.67)	13 (9.34)	23
	I monomorfematisk innlyd	59 (48.74)	23 (33.32)	82
	I monomorfematisk utlyd	5 (12.48)	16 (8.53)	21
N		79	54	133

Utdrag fra vedlegg 11: Distribusjon av *l* etter [a] og posisjon i ordet blant 40–50-åringene

$$\begin{aligned}
(5 - 4.19) \times (5 - 4.19) / 4.19 &= 0.157 \\
(2 - 2.86) \times (2 - 2.86) / 2.86 &= 0.259 \\
(10 - 13.67) \times (10 - 13.67) / 13.67 &= 1.442 \\
(13 - 9.34) \times (13 - 9.34) / 9.34 &= 1.435 \\
(59 - 48.74) \times (59 - 48.74) / 48.74 &= 2.160 \\
(23 - 33.32) \times (23 - 33.32) / 33.32 &= 3.196 \\
(5 - 12.48) \times (5 - 12.48) / 12.48 &= 4.483 \\
(16 - 8.53) \times (16 - 8.53) / 8.53 &= 6.542
\end{aligned}$$

$$\chi^2 = 0.157 + 0.259 + 1.442 + 1.435 + 2.160 + 3.196 + 4.483 + 6.542 = 19.674$$

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /l/	Postalveolar/alveolar /l/	N
[a]	Foran sammensetningsgrense	2 (1.99)	0 (0)	2
	Foran bøyingsendelse	33 (33)	0 (0)	33
	I monomorfematisk innlyd	45 (45)	0 (0)	45
	I monomorfematisk utlyd	3 (2.99)	0 (0)	3
N		83	0	83

Utdrag fra vedlegg 12: Distribusjon av *l* etter [a] og posisjon i ordet blant 80–90-åringene

Det er ikke mulig å regne ut signifikans av denne tabellen ettersom det ikke er noe variasjon i uttale.

Vedlegg 6: Distribusjon av *n* etter vokal foran og posisjon i ordet blant 14–15-åringene

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /n/	Postalveolar /n/	Dental /n/	N
[ɑ]	Foran sammensettingsgrense		(18) 85.7 %	(3) 14.3 %	21
	Foran bøyingsendelse		(17) 100 %		17
	I monomorfematisk innlyd	(2) 6.5 %	(26) 83.9 %	(3) 9.6 %	31
	I monomorfematisk utlyd	(5) 9.8 %	(46) 90.2 %		51
[e]	I monomorfematisk innlyd			(13) 100 %	13
[i]	Foran bøyingsendelse			(1) 100 %	1
	I monomorfematisk innlyd	(1) 4.2 %		(23) 95.8 %	24
	I monomorfematisk utlyd			(6) 100 %	6
[u]	Foran bøyingsendelse			(2) 100 %	2
	I monomorfematisk innlyd			(4) 100 %	4
	I monomorfematisk utlyd			(9) 100 %	9
[y]	Foran bøyingsendelse			(3) 100 %	3
	I monomorfematisk innlyd			(5) 100 %	5

Vedlegg 7: Distribusjon av *n* etter vokal foran og posisjon i ordet blant 40–50-åringene

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /n/	Postalveolar /n/	Dental /n/	N
[ɑ]	Foran sammensettingsgrense	(14) 32.6 %	(29) 67.4 %		43
	Foran bøyingsendelse	(24) 49 %	(25) 51 %		49
	I monomorfematisk innlyd	(13) 26.5 %	(36) 73.5 %		49
	I monomorfematisk utlyd	(25) 37.3 %	(41) 61.2 %	(1) 1.5 %	67
[e]	Foran bøyingsendelse			(10) 100 %	10
	I monomorfematisk innlyd	(3) 7.9 %	(1) 2.6 %	(34) 89.5 %	38
	I monomorfematisk utlyd			(2) 100 %	2
[i]	Foran sammensettingsgrense	(1) 6.2 %	(1) 6.2 %	(14) 87.6 %	16
	Foran bøyingsendelse			(4) 100 %	4
	I monomorfematisk innlyd			(9) 100 %	9
	I monomorfematisk utlyd			(12) 100 %	12
[o]	I monomorfematisk innlyd	(1) 100 %			1
[u]	Foran sammensettingsgrense			(1) 100 %	1
	Foran bøyingsendelse			(20) 100 %	20
	I monomorfematisk innlyd	(1) 5.9 %		(16) 94.1 %	17
	I monomorfematisk utlyd			(6) 100 %	6
[y]	Foran bøyingsendelse	(1) 7.1 %		(13) 92.9 %	14
	I monomorfematisk innlyd			(9) 100 %	9
	I monomorfematisk utlyd	(1) 50 %		(1) 50 %	2
[ɔ]	Foran sammensettingsgrense	(3) 100 %			3

	Foran bøyingsendelse	(2) 100 %			2
	I monomorfematisk utlyd	(1) 100 %			1

Vedlegg 8: Distribusjon av *n* etter vokal foran og posisjon i ordet blant 80–90-åringene

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /n/	Postalveolar /n/	Dental /n/	N
[ɑ]	Foran sammensettingsgrense	(17) 73.9 %	(6) 26.1 %		23
	Foran bøyingsendelse	(17) 100 %			17
	I monomorfematisk innlyd	(27) 96.4 %	(1) 3.6 %		28
	I monomorfematisk utlyd	(50) 96.1 %	(2) 3.9 %		52
[e]	Foran sammensettingsgrense			(1) 100 %	1
	Foran bøyingsendelse	(3) 16.7 %		(15) 88.3 %	18
	I monomorfematisk innlyd	(5) 14.7 %		(29) 85.3 %	34
	I monomorfematisk utlyd			(5) 100 %	5
[i]	Foran sammensettingsgrense	(1) 11.1 %		(8) 88.9 %	9
	Foran bøyingsendelse	(3) 37.5 %		(5) 62.5 %	8
	I monomorfematisk innlyd	(6) 40 %		(9) 60 %	15
	I monomorfematisk utlyd	(2) 11.8 %		(15) 88.2 %	17
[o]	I monomorfematisk innlyd	(1) 100 %			1
[ʊ]	Foran bøyingsendelse			(3) 100 %	3
	I monomorfematisk innlyd	(3) 7.3 %	(4) 9.8 %	(34) 82.9 %	41
	I monomorfematisk utlyd		(2) 33.3 %	(4) 66.7 %	6
[y]	Foran bøyingsendelse	(4) 25 %		(12) 75 %	16
	I monomorfematisk innlyd	(1) 25 %		(3) 75 %	4
[ɛ/æ]	Foran bøyingsendelse			(3) 100 %	3

	I monomorfematisk innlyd			(1) 100 %	1
	I monomorfematisk utlyd			(1) 100 %	1

Vedlegg 9: Individuelle tall for *n* etter [a] og posisjon i ordet

Informant	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /n/	Postalveolar /n/	Dental /n/	N
Eirin	Foran sammensettingsgrense		2		2
	I monomorfematisk innlyd		2	3	5
	I monomorfematisk utlyd		4		4
Espen	Foran sammensettingsgrense		6	3	9
	Foran bøyingsendelse		17		17
	I monomorfematisk innlyd		5		5
	I monomorfematisk utlyd		15		15
Kristin	Foran sammensettingsgrense		2		2
	I monomorfematisk innlyd		1		1
	I monomorfematisk utlyd		8		8
Krister	Foran sammensettingsgrense		3		3
	I monomorfematisk innlyd		4		4
	I monomorfematisk utlyd		4		4
Beathe	Foran sammensettingsgrense		5		5
	I monomorfematisk innlyd		11		11
	I monomorfematisk utlyd		12		12
Birgit	I monomorfematisk innlyd	2	3		5
	I monomorfematisk utlyd	5	3		8
Kjell	Foran sammensettingsgrense	11	2		13
	Foran bøyingsendelse		4		4
	I monomorfematisk innlyd		5		5

	I monomorfematisk utlyd		12		12
Kenneth	Foran sammensettingsgrense	2			2
	Foran bøyingsendelse		1		1
	I monomorfematisk innlyd		4		4
	I monomorfematisk utlyd	3	6		9
Berit	Foran sammensettingsgrense		8		8
	Foran bøyingsendelse	5			5
	I monomorfematisk innlyd	3			3
	I monomorfematisk utlyd	11			11
Bodil	Foran sammensettingsgrense	1	10		11
	Foran bøyingsendelse	19			19
	I monomorfematisk innlyd	10			10
	I monomorfematisk utlyd	11	1		12
Egil	Foran sammensettingsgrense		7		7
	Foran bøyingsendelse		17		17
	I monomorfematisk innlyd		22		22
	I monomorfematisk utlyd		16	1	17
Erik	Foran sammensettingsgrense		2		2
	Foran bøyingsendelse		3		3
	I monomorfematisk innlyd		5		5
	I monomorfematisk utlyd		6		6
Karl	Foran sammensettingsgrense	8			8
	Foran bøyingsendelse	3			3
	I monomorfematisk innlyd	5			5

	I monomorfematisk utlyd	10			10
Karoline	Foran sammensettingsgrense	1			1
	Foran bøyingsendelse	3			3
	I monomorfematisk innlyd	6			6
	I monomorfematisk utlyd	5			5
Edel	Foran sammensettingsgrense	3			3
	I monomorfematisk innlyd	4			4
	I monomorfematisk utlyd	4			4
Ernst	Foran sammensettingsgrense		2		2
	Foran bøyingsendelse	4			4
	I monomorfematisk innlyd	3	1		4
	I monomorfematisk utlyd	16	2		18
Birger	Foran sammensettingsgrense	5	4		9
	Foran bøyingsendelse	6			6
	I monomorfematisk innlyd	6			6
	I monomorfematisk utlyd	11			11
Bjørn	Foran bøyingsendelse	1			1
	I monomorfematisk innlyd	3			3
	I monomorfematisk utlyd	4			4

Vedlegg 10: Distribusjon av /l/ etter vokal foran og posisjon i ordet blant 14–15-åringene

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /l/	Postalveolar/alveolar /l/	N
[ɑ]	Foran sammensettingsgrense		(3) 100 %	3
	Foran bøyingsendelse		(8) 100 %	8
	I monomorfematisk innlyd	(4) 9.5 %	(38) 90.5 %	42
	I monomorfematisk utlyd	(1) 3.7 %	(26) 96.3 %	27
[e]	I monomorfematisk innlyd		(23) 100 %	23
	I monomorfematisk utlyd		(3) 100 %	3
[i]	I monomorfematisk innlyd		(13) 100 %	13
	I monomorfematisk utlyd		(7) 100 %	7
[u]	I monomorfematisk utlyd		(2) 100 %	2
[ɔ]	I monomorfematisk innlyd		(19) 100 %	19
	I monomorfematisk utlyd		(2) 100 %	2

Vedlegg 11: Distribusjon av / etter vokal foran og posisjon i ordet blant 40–50-åringene

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /l/	Postalveolar/alveolar /l/	N
[ɑ]	Foran sammensettingsgrense	(5) 71.4 %	(2) 28.6 %	7
	Foran bøyingsendelse	(10) 43.5 %	(13) 56.5 %	23
	I monomorfematisk innlyd	(59) 72 %	(23) 28 %	82
	I monomorfematisk utlyd	(5) 23.8 %	(16) 76.2 %	21
[e]	Foran bøyingsendelse		(16) 100 %	16
	I monomorfematisk innlyd		(36) 100 %	36
	I monomorfematisk utlyd		(7) 100 %	7
[i]	I monomorfematisk innlyd		(1) 100 %	1
	I monomorfematisk utlyd		(7) 100 %	7
[u]	Foran sammensettingsgrense		(3) 100 %	3
[y]	Foran bøyingsendelse	(1) 100 %		1
[ɔ]	Foran bøyingsendelse	(1) 50 %	(1) 50 %	2
	I monomorfematisk innlyd		(5) 100 %	5
	I monomorfematisk utlyd	(3) 42.9 %	(4) 57.1 %	7

Vedlegg 12: Distribusjon av / etter vokal foran og posisjon i ordet blant 80–90-åringene

Vokal foran /n/	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /l/	Postalveolar/alveolar /l/	N
[ɑ]	Foran sammensettingsgrense	(2) 100 %		2
	Foran bøyingsendelse	(33) 100 %		33
	I monomorfematisk innlyd	(45) 100 %		45
	I monomorfematisk utlyd	(3) 100 %		3
[e]	Foran bøyingsendelse	(10) 45.5 %	(12) 54.5 %	22
	I monomorfematisk innlyd	(10) 37 %	(17) 63 %	27
	I monomorfematisk utlyd	(4) 80 %	(1) 20 %	5
[i]	I monomorfematisk innlyd	(2) 40 %	(3) 60 %	5
	I monomorfematisk utlyd		(3) 100 %	3
[u]	Foran bøyingsendelse	(1) 100 %		1
	I monomorfematisk innlyd		(3) 100 %	3
	I monomorfematisk utlyd		(1) 100 %	1
[y]	Foran bøyingsendelse		(3) 100 %	3
[ɛ/æ]	Foran bøyingsendelse		(4) 100 %	4
	I monomorfematisk innlyd		(8) 100 %	8
[ɔ]	Foran sammensettingsgrense	(1) 100 %		1
	Foran bøyingsendelse	(4) 80 %	(1) 20 %	5
	I monomorfematisk innlyd	(1) 100 %		1
	I monomorfematisk utlyd	(3) 100 %		3

Vedlegg 13: Individuelle tall for / etter [a] og posisjon i ordet

Informant	Variabelens posisjon i ordet	Palatal /l/	Postalveolar/alveolar /l/	N
Eirin	Foran sammensettingsgrense		1	1
	Foran bøyingsendelse		3	3
	I monomorfematisk innlyd		3	3
	I monomorfematisk utlyd		8	8
Espen	Foran sammensettingsgrense		1	1
	Foran bøyingsendelse		2	2
	I monomorfematisk innlyd		14	14
	I monomorfematisk utlyd		6	6
Kristin	Foran sammensettingsgrense		1	1
	Foran bøyingsendelse		1	1
	I monomorfematisk innlyd		7	7
	I monomorfematisk utlyd		5	5
Krister	I monomorfematisk innlyd		2	2
	I monomorfematisk utlyd		4	4
Beathe	Foran bøyingsendelse		1	1
	I monomorfematisk innlyd		7	7
	I monomorfematisk utlyd		2	2
Birgit	Foran bøyingsendelse		1	1
	I monomorfematisk innlyd	4	5	9
	I monomorfematisk utlyd	1	1	2
Kjell	Foran sammensettingsgrense		1	1

	Foran bøyingsendelse	3	5	8
	I monomorfematisk innlyd	9	7	16
	I monomorfematisk utlyd	1	5	6
Kenneth	Foran sammensettingsgrense	4		4
	Foran bøyingsendelse	2	4	6
	I monomorfematisk innlyd	4	1	5
	I monomorfematisk utlyd		1	1
Berit	Foran bøyingsendelse	2		2
	I monomorfematisk innlyd	19	5	24
	I monomorfematisk utlyd	2	2	4
Bodil	Foran sammensettingsgrense	1		1
	Foran bøyingsendelse		1	1
	I monomorfematisk innlyd	23		23
	I monomorfematisk utlyd	2	5	7
Egil	Foran sammensettingsgrense		1	1
	Foran bøyingsendelse	2	3	5
	I monomorfematisk innlyd	4	5	9
	I monomorfematisk utlyd		2	2
Erik	Foran bøyingsendelse	1		1
	I monomorfematisk innlyd		5	5
	I monomorfematisk utlyd		1	1
Karl	Foran bøyingsendelse	3		3
	I monomorfematisk innlyd	7		7
	I monomorfematisk utlyd	1		1

Karoline	Foran bøyingsendelse	4		4
	I monomorfematisk innlyd	10		10
Edel	Foran bøyingsendelse	3		3
	I monomorfematisk innlyd	6		6
Ernst	Foran bøyingsendelse	7		7
	I monomorfematisk innlyd	7		7
	I monomorfematisk utlyd	1		1
Birger	Foran sammensettingsgrense	1		1
	Foran bøyingsendelse	14		14
	I monomorfematisk innlyd	12		12
	I monomorfematisk utlyd	1		1
Bjørn	Foran sammensettingsgrense	1		1
	Foran bøyingsendelse	2		2
	I monomorfematisk innlyd	3		3